

Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala Tutuin

*Manetualain ana helu sangga haitua Ndia
Dula Dale Malalaon mai*

¹⁻³ Ama Teofilus* susuek. So'da-molek neme au Lukas mai.

Nai au susula makahulung, au sulak memak so, la'eneu basa hata, fo Lamatuak Yesus ana tao kala, ma basa hata fo Ndia nanoli so, mulai neme makasososan mai, losa Lamatuak Yesus ana hene fali neni Nusa-So'dak neu. Nae, Ana hele nala basa Ndia hataholi nadedenu nala so. Mae hataholi ala lakatoto'a kana ma ala tao lisan so, tehoo Manetualain ana tao naso'da fali kana. Faik fo Ana naso'da fali, boe ma natu'du aon, neu Ndia hataholi nadedenu nala. Ala lita selu kana taa-taa, losa faik haa hulu, de ala bubuluk memak, lae te'be-te'be Ana naso'da fali so. Ndia boe oo, nafa'da sala nae Manetualain ndia, leo Manek, fo Ana to'u palenda. Ma Ndia boe oo, nadenu sala pake Manetualain Dula Dale Malalaon koasan.

Ndiak fo au sulak ita kana so.

⁴⁻⁵ Boe ma la'i esa, Yesus nakabubua no Ndia hataholi nadedenu nala leme lete Setun lain. Ana palenda sala nae,

* **1:1-3** Na'de *Teofilus* tungga dede'a Yunani ndandaan nae, 'Hataholi fo ana sue Manetualain'. Ia Lukas susula kaduan fo ana feen neu Teofilus. Mete *Lukas* 1:1-4 boe.

“Masanene'dak bou! Nai fai makahulun Yohanis ana salani hataholi ka'da pake oe, tehoo mete ma ei mahani faik hi'da bali, na Manetualain ana sangga tao lena heni seli ndia seluk fee ei, huu Ana fee Ndia Dula Malalaon neu ei. De ei boso la'o ela kota Yerusalem dei. Tehoo ei mahani nai ia, losa Au Amang ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu ei, leo Ndia helu nitak so, ma leo Au afada ei so.”✧

Lamatuak Yesus nana so'uk neni nusa so'dak neu

⁶ Basa ndia boe ma Yesus nakabubua seluk no Ndia hataholi nadedenu nala. Boe ma latanen lae, “Ama aa! Ama masane'da lele uluk, fo faik nusa Isra'el ana palenda aon nusan, hetu? Ai sangga matane leo iak. Nafu hatematak ia Ama sangga makambo'ik ai, do ai musi mahani fai seluk bali?”

⁷ Boe ma Yesus nataa sala nae, “Ei boso bubuluk fain ndia. Te ka'da Au Amang mesa kana, naena hak fo Ana heti fain ndia. ⁸ Tehoo mete ma Manetualain Dula Dale Malalaon ana maso neu ei soo, na bei fo ei hambu koasa. Boe ma ei musi mafa'da hataholi la la'eneu Au. Mafa'da hataholi la manai Yerusalem, ma basa nggolo kala manai propinsi Yudea, no nusa Samaria, losa daebafok bu'un haa sala.”✧ ⁹ Kokolak basa leondiak, boe ma Yesus nana so'uk neni lalai neu, nai sila matan. Ndia nana so'uk, losa ko'as ana mboti nalan, de ala taa lita sana so.”✧

✧ **1:4-5** Lukas 24:49; Mateos 3:11; Markus 1:8; Lukas 3:16; Yohanis 1:33 ✧ **1:8** Mateos 28:19; Markus 16:15; Lukas 24:47-48

✧ **1:9** Markus 16:19; Lukas 24:50-51

10 Le'doeik fo ala bei suli lain leu, te ka'da nggengge neuk, hataholi dua lambadeik lai sila boboan so, ma ala pake balo'a fula malalaok.

11 Hataholi kadua kala sila ala kokolak lae, “Wee! Hataholi Galilea la ei! Huu hata de ei bei na'do mamanggonggoa mini lalai miu? Isinaak ei mita Yesus nana so'uk neni lalai neu, losa ko'as ana mboti nalan so. Ei mita no ei mata de'e heli-heli nala so. Ana hene neni lalai neu. Ei mitam leobeek ana hene, na leondiak boe, neu ko Ana konda fali main.”

Ala sangga hataholi fe'ek fo nggati Yudas

12 Basa ndia, boe ma Yesus hataholi nadedenu nala ala konda leme lete Setun mai, fo ala leni kota Yerusalem leu. Letek ndia doon neme kota mai, me'da kilo esa.†

13 Losa kota, boe ma ala maso leni uma esa leu, fo ala leo tataak. De ala hene leni kama manai lain leu. Yesus hataholi nadedenu nala sila na'de nala ndia:

Petrus,
Yohanis
Yakobis,
Anderias,
Filipus,
Tomas,
Bertolomeos,
Mateos,

† 1:12 Lelek ndia, mese anggama Yahudi la ala tao heti-heuk lae nandaa no fai hahae tao ues, na hataholi Yahudi la taa bole la'o dook leu. Ala heti-heu fo hataholi la boso la'olena doon kilo dua. Susula Yunani isi-isik nai tata'dak ia nae, letek ndia doon neme Yerusalem mai “fai hahae ues seselik esa doon.” De no leondiak na ita bubuluk tae, letek ndia doon neme kota mai kilo esa.

Yakobis (Alfeus anan),
Simon (hataholi partei Selot);†
ma Yudas (Yakobis anan).☆

14 Basa sala lateme lakabubua, fo ala hule-haladoi no dalek esa. Ala hule-haladoi no'u lo Yesus inan Maria, ina-ina kala, ana fe'oana kala, ma Yesus fa'di nala.

15 Boe ma la'i esa lakabubua bali, me'da hataholi natun esa dua hulu. Boe ma Petrus ana fo'a nambadeik, de ana kokolak nae, 16 “Basa ina-ama ma tolanoo nggalei! Neu ko ei bei masane'da Yudas, fo makahulun no ndia hataholi nala de leu humu Yesus. Ana tao leondiak, huu makahulun ele, Manetualain Dula Dalen ana pake Mane Dauk, fo ana sulak la'eneu Yudas leondiak so. 17 Te ndia boe oo, ita hataholin. Ndia naue no ita boe.”

18 (Tehuu faik fo Yudas ana se'o basa Yesus, boe ma basa sala ha'i lala doi lena matak ndia, de leu hasa lala dae esa. Boe ma dae ndia, ana da'dik neu mamana mamaten, huu ana tu'u natotonok neme ndia, losa tati ba'e tein neu dua, de tei lutun ana lola deak mai. 19 Boe ma hataholi la mulai tui neme bafak neni bafak neu, losa basa hataholi la mana leo lai Yerusalem lamanene Yudas mamaten ndia. Huu ndia, de ala foi dae ndia tungga sila dede'a Aram lae, ‘Akeldama’ fo sosoan nae ‘Dae Daak’.)☆

20 Petrus ana kokolak nakandoo seluk nae, “Makahulun ele, Mane Dauk ana sulak memak

† 1:13 Dede'a ‘Selot’ no dede'a ‘Patriot’, ndandaan nae Simon ia ana da'dik hataholi partei politik fo sangga nakambo'ik. Ala sangga husi heni mana palenda Roma neme sila nusan mai.

☆ 1:13 Mateos 10:2-4; Markus 3:16-19; Lukas 6:14-16 ☆ 1:19 Mateos 27:3-8

basan leondiak so, nai susula Koa-Kiok. Ana sulak nae,

‘Ela ndia mamana leleon ndia ana da'dik nees;
taa bole hambu hataholi ana leo seluk nai
ndia.’

Boe ma ana sulak seluk nae,

‘Ela ndia uen ndia, ala fee henin neu hataholi
fe'ek leo.’[☆]

²¹⁻²² De ita musi sangga hataholi, fo ana nggati Yudas. Ita paluu hataholi esa, fo ana tungga no ita dook so. Ndia musi hataholi fo ana tungga deka-deka no Lamatuak Yesus, leni su'di bee leu, mulai neme Yohanis ana salani Yesus. Ndia boe oo, musi nita no mata de'e hehelin, nae Lamatuak Yesus naso'da fali neme mamaten mai so, losa Ana hene fali neni nusa so'dak neu.”[☆]

²³ Le'doeik fo Petrus nakokola nate'e, boe ma hataholi mana makabubua tungga lai ndia, ala fee na'dek dua. Esa na'de Matias, ma esa seluk na'de Yusuf (fo ala lateme loke lae Barsabas, neme Yustus bobongi nala mai). ²⁴⁻²⁵ Boe ma ala hule-haladoi lae, “Amak manai nusa so'dak! Ama bubuluk basa hataholi la dale nala. Yudas ana mate so, de ana la'o ela ndia uen. De Ama matu'du ai neme hataholi kadua kala ia, see fo Ama helen, nggati Yudas fo suek ai so'un da'dik neu Lamatuak hataholi nadedenun.” ²⁶ Boe ma ala le'a lot pake hataholi kadua kala sila na'de nala. Boe ma ala le'a de la'e Matias na'den. Huu ndia de, ala so'un ana da'dik hataholi nadedenuk no sila kasanahulu esa kala.

[☆] **1:20** Sosoda Koa-kio kala 69:25; 109:8 [☆] **1:21-22** Mateos 3:16; Markus 1:9; 16:19; Lukas 3:21; 24:51

2

Hataholi la hambu Manetualain Dula Dalen

¹⁻² Nandaa no hataholi Yahudi la fai malolen fo lae, 'Fai Pentakosta',* boe ma basa hataholi la mana tungga Yesus lakabubua leme uma esa.✧ Ka'da nggengge neuk lamanene liik esa neme lalai mai sama leo ani sanggu. Liik ndia inahuun ana seli, losa hataholi manai ndia kala tala bisa lamanene hataholi fe'e kala hala nala so. ³ Basa boe ma lita namata-ao, leo ha'i mbilak fo naba'e-naba'e neu sila esa-esako langgan lain. ⁴ Boe ma basa sala hambu Manetualain Dula Dale Malalaon. De ala mulai lakokola lenik hataholi fe'e kala dede'an, tungga hata fo Dula Dalek ana fee sala lakokola.

⁵ Faik ndia hambu hataholi Yahudi la leme nusak mata-mata kala mai, leme basa daebafok ia mai, fo lakabubua lai Yerusalem. Dale nala haladoi tungga Manetualain. ⁶ Le'doeik ala lamanene liik ndia, boe ma ala mai laka-hohombu lai mamanak ndia. Sila esa-esako lamanene sila dede'a heheli nala, neme Lamatuak Yesus hataholi nala bafa nala mai. Huu ndia de ala heran lalan seli. ⁷ Basa sala na'do, boe ma lakokola lae, "Hataholi mana kokola kala ia, basa sala leme Galilea mai hetu? ⁸ Tehuu talobee, de ita tamanene sala bisa ala kokolak lenik ita esa-esako nusan dede'a heheli nala? ⁹ Ita ia teme nusa Partia, Media, Elam. Mesopotamia, Yudea, Kapadokia, Pontus, Asia,

* **2:1-2** Hataholi Yahudi la ala hingga fai malole Pentakosta, mulai neme fai malole Paska, tamba soso'daina hitu. No leondiak ita bubuluk tae, Lamatuak Yesus mamaten ndia faik lima hulu so. ✧ **2:1-2** Malangga Anggama la Heti-heun 23:15-21; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 16:9-11

¹⁰ Frigia, Pamfilia, Masir, leme Libia fo dekak no kota Kirene; hambu ita luma teme kota Roma mai boe; ¹¹ hambu seluk fo leme pulu Kreta, ma luma leme nusa Arab mai. Ita luma hataholi Yahudi, ma hambu hataholi leme leo-leo fe'e kala mai boe, fo ala maso anggama Yahudi so. Tehuu ita basa nggata tamanene hataholi la ia pake ita esa-esako dede'an, la'eneu dede'ak inahuuk nalan seli, fo Manetualain Ana taon so! Wee! Ita heran talan seli.

¹² Basa sala bafa nala bemboo, de latatane aok esa no esa, lae, "Talobee de leo iak bae? Ndia sosoan hata ndia?"

¹³ Tehuu hataholi fe'e kala haumemee sala. Ala lae, "Wee, boso mbali sala. Te hataholi la sila ala mafuk lalan seli ndia!"

Petrus ana kokolak neu hataholi no'u kala

¹⁴ Nai ndia, hambu Petrus no Yesus hataholi nadedenu kasanahulu esa fe'e nala. Boe ma Petrus ana mata neu, de ana kokolak neu hataholi no'u kala fo lakahohombu lai ndia. Ana kokolak natingga nae, "Ina-ama, ma basa tolanoo nggalei. Ei hataholi Yahudi la, ma ei mana mai leo nai Yerusalem ia. Pasa neulalau ei ndi'idoonala, fo mamane au kokolang ia, te hambu dede'a inahuuk fo au sangga afa'dan neu ei basa nggei. ¹⁵ Ei boso mae hataholi la ia ala mafuk, te taa hambu hataholi ana mafuk nai fafai anak. Nakalentak hatematak ia bei fo li'u sio! ¹⁶ Ei mamane hataholi la ia, ala kokolak lenik ei esa-esako dede'an. Tete'be na leo iak: faik ndia, Manetualain ana nafa'da memak dede'ak ia, nenik Ndia mana kokolan Yoel nae,

¹⁷ 'Manetualain ana kokolak nae, "Nai fai mate'en,

Au sangga fee Au Dula Daleng neu basa
hataholi,
Ei ana touana nala ma ei ana inana nala,
neu ko Au pake sala da'dik neu Au mana
kokolang.
Ei ana muli-solu nala,
neu ko lita hata fo Au sangga atu'du fee sala.
Ma ei hataholi lasi nala,
neu ko lalame'i hata fo Au sangga fee sala
lita.
18 Nandaa neu fai mate'en,
Au fee Au Dula Daleng neu basa Au ana
nggala.
Au feen neu tou kala,
ma Au boe oo feen neu ina kala.
De neu ko ala kokolak hata fo Au afa'da sala
so.
19-21 Neu ko Manetualain Fain ana losa. Faik ndia
bei tana mai,
Tehuu, Au tao akahuluk tanda-tanda heran
nai lalai lain.
Tanda heran leo le'do ana mate;
ma bulak boe oo ana mbila leo daak.
Au boe oo, sangga tao dede'a inahuuk nai
daebafok dae.
Basa sila, nonook leo daak, ha'i, ma ha'i
masu bubuak-bubuak ala hene lain
leu.
Neu ko losa Manetualain fai-fai inahuun ndia, na
see ndia nanggou noke Manetualain tulu-
falik,
na sila ndia ala hambu laso'da.'”☆
Ndia ndia fo, Yoel nafa'dan so neme makahu-
lun mai.

22 Na, tolanoo Isra'el la ei! Pasa ei ndi'idoo nala, fo mamanan hata fo hatematak ia au sangga kokola kana. Manetualain ana tu'du basa Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. Ita bubuluk tae ndia tete'bes, huu ita tita so, fo Manetualain ana pake Yesus tao tanda-tanda heran, ma dede'a inahuuk nalan seli. Ei boe oo bubuluk dede'ak ia so, huu Yesus ana tao tanda heran nala sila neu ei lala'dan. 23 Tehuu ei tao misan, fo tungga dalak fo ei miu mbau-e'do hataholi manggalau kala, de ala mbaku lisan neme ai ngganggek. Naa te, Manetualain ana bubuluk ndia, neme makahulun ele mai so, fo memak nandaa no Ndia dudu'an.☆ 24 Memak ei tao leondiak, losa Ana mate tete'bes. Tehuu, Manetualain tana nau, fo Yesus ana leo nakandoo nai hataholi mana mate kala mamanan. Huu ndia de Manetualain ana mbo'i henin neme mamana hataholi mana mate kala mai, ma Ana tao naso'da fali kana.☆

25 Makahulun ele, Mane Dauk ana sulak mema kana la'eneu Yeus ndia so, leo iak:

'Au bubuluk Manetualain nok au taa-taa.

Huu ndia de taa hambu esa boe fo ana bisa natu'da au,

huu hambu Manetualain nok au taa-taa.

26 Huu ndia de au daleng namahoko;

boe ma au koa-kio akandoo Ndia,

ma ka'da au ndondoo ahani Manetualain.

27 Manetualain tana nau ela au samaneng, ana leo nakandoo nai hataholi mana mate kala mamanan.

☆ **2:23** Mateos 27:35; Markus 15:24; Lukas 23:33; Yohanis 19:18

☆ **2:24** Mateos 28:5-6; Markus 16:6; Lukas 24:5

Ma Manetualain tana nau ela Ndia Hataholi Dale Malalaon mbombolan ana mbulu nai lates dale.

28 Manetualain natu'du au dala so'dak tete'bes so.

Huu ndia de, Au daleng namahoko nalan seli,

te Manetualain sama-sama no au.*

Ndia fo Mane Dauk ana sula kana so.

29 Naah, basa tolanoo nggalei! Hatematak ia mbo'i au, dei fo au kokolak manggale'dok neu ei la'eneu ita Ba'in Dauk ndia. Ana kokolak leondiak, tehoo tana natu'du aoina hehelin. Huu ana mate so, de latoi henin so, ma ndia laten bei nai ia losa faik ia. 30 Mane Dauk ndia, ana da'dik neu Manetualain mana kokolan. Ma ana bubuluk nae Manetualain ana helu pake sumba-sook so, nae neu ko Dauk numbu-sa'dun esa ana to'u palenda, ndia hataholi fo Manetualain ana tu'du basan so, neme makahulun mai.*

31 Faik ndia Dauk ana suli dook mata neu. Ma ana nafa'da nakahuluk la'eneu Hataholi ndia, fo Manetualain ana tu'du mema kana so. Neu ko Hataholi ndia ana mate, tehoo tana leo nakan-doo nai hataholi mana mate kala mamanan, ma mbombolan tana mbulu nai lates dale, huu Manetualain ana tao naso'da fali kana.

32 Hataholi fo Dauk ana sesei-sesei kana ndia so, ndia Yesus! Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Sa'di ko ai basa nggai mita no ai mata de'e hehelin, Ndia naso'da nasafali so. 33 Ma hatematak ia, Manetualain ana so'u nala Yesus, fo Ana to'u pangga madema manai lain nalan seli. Boe ma Ndia

* 2:28 Sosoda Koa-kio kala 16:8-11 * 2:30 Sosoda Koa-kio kala 132:11; 2 Semuel 7:12-13

nanggatuuk nai Manetualain boboa konan, nai
mamanak fo Manetualain ana sadia mema kana
so. Ma Aman ana feen Dula Malalaon so, leo
Manetualain ana helu basan, neme makahulun
mai so. Huu Ana helu nae, Ana sangga fee Ndia
Dula Dale Malalaon neu ita boe. De hatematak
ia, hata fo ei mamananen ma ei mitan ndia, na
ndia Manetualain ana fee Ndia Dula Dalen mai.

³⁴ Dauk mesa kana tana hene neni nusa so'dak
neu, tehuu nafa'da nae,

'Manetualain ana kokolak no au Lamatuang nae,
"Manggatuuk muu Au boboa konang, neu
mamanak fo Au sadia mema kana so,

³⁵ losa Au tao O musu mala do'ok neu
O.'"☆

³⁶ Huu ndia, de basa hataholi Isra'el la musi
ala bubuluk te'be-te'be, la'eneu Yesus ndia fo ei
mbaku misan neme ai nggangge ndia lain, na
ndia Yesus fo Manetualain ana tu'du basan neme
makahulun mai so. Ma Ndia boe oo, ana da'dik
neu ita Lamatuan!"

³⁷ Lamanene leondia, boe ma hataholi la ala
fale dale nala tutik. De latane Petrus ma nonoo
nadedenu fe'e nala sila lae, "Ka'a sala aa! De ai
musi tao hata bali?"

³⁸ Boe ma Petrus nataa nae, "Ei esa-esako musi
la'o ela basa ei sala-singgo nala, fo tungga falik
Manetualain. Basa na ei musi moke fo hambu
salanik, da'dik tanda nae, Manetualain ana koka
heni ei sala-singgo nala so. Basa na, bei fo ei
boe oo hambu Manetualain Dula Dale Malalaon.

³⁹ Te Manetualain ana helu memak fo ana fee
Ndia Dula Dalen neu ei, ma ei numbu-sa'du nala,
ma hataholi fe'e kala boe, fo ndia basa hataholi
mana maso da'dik Ndia hataholin."

⁴⁰ Petrus bei nakokola loa-naluk leondiak, suek nafa'da sala nae, “Hatematak ia, hataholi no'u kala lasalak leme dala so'dak tete'bes mai. Huu ndia de musi ei matam neuk, suek ei boso tungga hataholi manggalau kala dalan. Te ka'da tungga Manetualain dala ndoon. No leondiak, ei hambu maso'da makandoo mia Ndia.”

⁴¹ Boe ma hataholi no'u kala sila ala simbok Petrus kokolan ndia. De ala maso tungga Yesus Dala So'dan, ma loke fo salani sala. Faik ndia boe oo, hambu hataholi lifun telu, ala maso lakabubua lo Yesus hataholi nala. ⁴² Ala lahiik lakabubua sama-sama lo hataholi fe'e kala fo mana tungga Yesus. Ma ala malole hiak esa no esa. Tungga-tungga faik, ala manggate lamanene nanonolik neme Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala mai. Ala hii hule-haladoi no'u. Ma ala hii la'a no'u boe.

Hataholi kamahеле kala so'da-la'da nala

⁴³ Faik ndia, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala tao tanda heran no'uk, losa hataholi la ala heran lalan seli ma ala bii. ⁴⁴ Hataholi mana tungga Yesus Dala So'dan sila, lakabubua laso'da dalek esa, losa su'di hata fo sila ena nala, ala pake leu esa. ✧ ⁴⁵ Hambu sila hi'da ala se'o balo'a nala, ma sila hata nala, de doi nala ala baba'e sala leu hataholi kamahеле kala, tungga esa-esako paluun. ⁴⁶ Tungga-tungga faik, lahiik lakabubua lai Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin. Ala la'a-linu tungga-tungga esa uman leni esa uman leu, no dale namahokok. Ma basa sala laso'da lahiik lafali ao esa no esa, ma taa kamadaa kala. ⁴⁷ Tungga-tungga faik basa sala

✧ **2:44** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 4:32-35

koa-kio Manetualain taa no kamaketuk. Basa hataholi dea kala ala hii sala lalan seli. Tungga-tungga faik Manetualain ana nasala'e nala hataholi la, de ala maso lakabubua lo Lamatuak Yesus hataholi nala. De ala boe lamano'u lakandoo.

3

Petrus ana tao nahai hataholi lu'uk esa

¹ Faik esa li'u telu le'do bo'bon, Petrus no Yohannis leni Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin leu, fo sangga ala hule-haladoi lo hataholi fe'e kala. ² Ala sangga maso lesik lelesu mba'a esa na'de 'Lelesu Malole'. Lita tou lu'uk esa nai ndia. Ein lu'u memak mulai neme inan ana bonggin mai. Tungga-tungga faik, hataholi la ala ndolon neni ndia neu, fo suek ana bisa hule su'di hata neme su'di see, fo ana sangga maso neni Uma Ina Huhule-Haladoik ndia neu. ³ Le'doeik nita Petrus no Yohannis ala sangga leni dalek leu, boe ma ana solok liman de noke nae, "Ama aa! Kasian neu au dei. Fee au hata dei."

⁴ Ala mete neulalaun, boe ma Petrus nae, "Ka'a aa! Suli ia dei!"

⁵ Boe ma hataholi ndia ana botik matan, de ana suli dua sala, de ana dudu'a nae, "Wei, neu ko dua sala ia, ala nau fee au hata-hata."

⁶ Tehuu Petrus nae, "Ka'a aa! Au doing taa sen esa boe. Tehuu hatematak ia, au sangga fee o hata fo au aena. Ka'a mamanene neulalau, baa! No Yesus Karistus fo hataholi Nasaret ndia koasan, au adenu o fo'a mambadeik fo la'ok leo!"

⁷ Boe ma Petrus ana to'u nala hataholi lu'uk ndia lima konan, de ana hela nambadedein. Faik ndia boe oo, ei nala hai memak. ⁸ Nggengge neuk

ka'da ana palaboku nambadeik, boe ma ana mulai la'ok neu-mai, fo ana so'ba ei nala. Basa ndia, boe ma ana maso tungga neni Uma Ina Huhule-Haladoik dalek neu, no kadua kala sila, Ana la'ok boku-boku, ma ana koa-kio Manetualain. ⁹ Boe ma basa hataholi la litan ana la'ok, ma ana koa-kio Manetualain.

¹⁰ Le'doeik fo basa hataholi la lalela kana, boe ma ala na'do de lae, “Hataholi lu'uk fo manoke su'di hata, fo nateme nangatuuk nai Lelesu Malole, ndia ia hetu? Tao leo bee, de ana bisa da'di leondiak bae?”

Petrus ana so'uk kokolak neme Uma Ina Huhule-Haladoik

¹¹ Basa boe ma hataholi ndia ana tungga deka-deka no Petrus ma Yohanis. Telu sala losa uma loos esa na'de, ‘Uma Loos Mane Soleman’. Boe ma basa hataholi la ala mai lakalilimbu lalan, de ala heran lalan seli. ¹² Petrus nita hataholi la sila, boe ma ana kokolak nae, “Heeh! Hataholi Isra'el la! Huu hata de ei mete mbembea ai? Ei maehetuk hataholi ia ana bisa la'ok, na huu ai pake malelak, do, huu ai manggate tungga Manetualain? Do leobee? ¹³ Au sangga afa'da leo iak: ita bei-ba'i nala, ndia Abraham, Isak ma Yakob ala lakaluku-lakatele neu Manetualain. Manetualain ndia, Ana so'u dema-demak Ndia hataholin fo Ana tu'du nalan so, fo ndia Yesus. Yesus ndia fo fain ei nggali henin, de ei feen neu gubenor Pilatus. Boe ma gubenor Pilatus ana nau mbo'i henin, tehuu ei la'ban ndia hihin fo boso mbo'i heni Yesus.✧ ¹⁴ Tehuu Yesus ndia, hataholi esa sala taak. Dalen malole hiak. Gubenor ana nau mbo'i heni hataholi sala taak

✧ 3:13 Kalua neme Masir mai 3:15

ndia, tehoo ei basa nggei la'ban ndia. Boe ma manggalaun ana seli bali, na ei mbau-e'do fo mbo'i heni hataholi manggalaok esa, fo mana tao nisa hataholi, fo fee fali kana neu ei.✧ ¹⁵ Boe ma ei tao misa Yesus. Naa te Ndia ndia ana tao ita basa nggata taso'da. Memak Ana mate so, tehoo Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Ita tita aon to ita mata de'en.

¹⁶ Naah, ei malelak hataholi lu'uk ia so. Hatematak ia ndia balakaik so, tehoo ai taa ndia tao mahain. Ai taa maena koasa hata-hata. Koasa ndia ka'da ana konda neme Yesus mai. Hataholi ia ana balakai fali so, huu ana namahale neu Lamatuak Yesus. Huu Yesus ndia Ana tao nahain so, neu ei mata nala.

¹⁷ Basa tolanoo nggalei! Hatematak ia au bubuluk ae ei, malangga-malangga nala tao manggalaok neu Yesus, tehoo ei taa bubuluk neneni nala. ¹⁸ Manetualain nafa'da mema kana neme lele uluk mai, pake Ndia mana kokola nala, la'eneu Kakanak fo Ana tu'du nalan ndia so, musi Ana lemba doidosok. De hatematak ia, dede'ak ndia ana da'dik so. ¹⁹ Huu ndia, de ei musi la'o ela ei sala nala, fo fali mini Manetualain miu, suek ela Ana koka heni ma taa nasane'da ei sala nala so bali. ²⁰ Dei fo Manetualain natetea ei dale nala. Ma Manetualain boe oo, Ana nau haitua falik fee ei Ndia Anan fo Ndia tu'du basan so. De Kakanak ndia na ndia Yesus, fo Ndia haitua nita kana neu ei so. ²¹ Neme lele uluk mai, Manetualain ana kokolak pake Ndia mana kokola nala nae, 'Dei fo Manetualain

✧ **3:14** Mateos 27:15-23; Markus 15:6-14; Lukas 23:13-23; Yohanis 19:12-15

ana tao nakandoo basa dede'ak losa basan ana da'dik beuk.' Boe ma Yesus musi nahani nai Ndia Mamana Malalaon, losa Ndia fain ana losa, fo Ndia tao beuk basa dede'a kala.

²² Makahulun ele, Ba'i Musa boe oo, ana kokolak nitak neu hataholi Isra'el nae,

'Dei fo ei Lamatuan fo Manetualain, Ana haitua hataholi esa neme ei mai fo ana da'dik Ndia mana kokolan, leo Ana pake au da'dik Ndia mana kokolan. De ei musi pasa ndi'idook fo mamanene basa hata fo Ndia sangga nafa'da neu ei.✠ ²³ Tehuu see tana mamanene neulalau Hataholi ndia kokolan, na dei fo Manetualain ana husi henin neme ndia leon dalek mai, de ana ta naena hak so.'✠

²⁴ Taa ka'da Ba'i Musa mesa kana kokolak leondiak. Te Manetualain ana pake hataholi fe'e kala, fo da'dik Ndia mana kokolan, de sila boe oo, lafa'da leondiak. Leo faik fo Manetualain ana pake Ba'i Semuel so, fo nafa'da dede'a-dede'ak fo hatematak ia ita tita to ita mata de'e hehelin. ²⁵ Manetualain boe oo, Ana helu neu Ba'i Abraham so nae,

'Neme o numbu-sa'du nala mai, neu ko Au fee baba'e-babatik neu basa leo manai daebafok.'✠

Naa! Baba'e-babatik fo Manetualain ana helu ndia so neu ba'i la, hatematak ia, ei fo Ana mana kokolan numbu-sa'du nala, simbo mala so. ²⁶ Manetualain ana nadenu Ndia anan fo Ndia tu'du mema kana so, fo natu'du dalak, fo ei la'o ela ei sala-singgo nala. No leondiak Ana

✠ **3:22** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:15, 18 ✠ **3:23** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 18:19 ✠ **3:25** Tutuik la'eneu Sososan 22:18

natu'du Ndia dale malole neu ei. Manetualain ana haitua nakahuluk Kakanak ndia fee ei, bei fo Ndia haitua fee leo fe'e kala."

4

Malangga anggama la loke Petrus no Yohanis fo ala mai lataa sala

¹ Faik ndia, Petrus no Yohanis bei bekola lo hataholi la sila, te hataholi inahuuk luma ala mai. Sila ndia na malangga anggama Yahudi la, malangga mana manea Uma Ina Huhule-Haladoik ma hataholi leme partei anggama Saduki la mai. Ala mai lahuu lo Petrus ma Yohanis. ² Ala luli huu Petrus ma Yohanis lateme lafa'da basa hataholi la lae, "Yesus naso'da fali neme ndia mamaten mai so. No leondiak, na Ana soi dalak fee hataholi mana mate kala, fo ala laso'da fali."* ³ Boe ma ala palenda sila hataholi nala fo leu humu dua sala. Tehuu le'do sangga tesa so, de landee dua sala leni bui dale leu. Suek fo'a mai bei fo ala sangga tao dede'ak ndia.† ⁴ Tehuu hataholi mana mahiik lamanene Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala sila, hambu hataholi no'u kala manaku lae hata fo lanoli kala sila, memak tete'bes. Huu ndia, de sila hataholi nala boe oo, ala boe lamano'u de me'da losa hataholi lifun lima.

⁵ Fo'a mai, boe ma hataholi inahuu Yahudi la lakabubua lai kota Yerusalem. Ndia, malangga-malangga nala, lasi-lasi ha'da kala, ma mese anggama Yahudi la. ⁶ Ma malangga inahuu

* **4:2** Hataholi neme partei anggama Saduki tala nau simbok nanonolik la'eneu hataholi mana matek naso'da fali. † **4:3** Hataholi Yahudi la tala palisa dede'a neu le'do tesa.

anggama Yahudi nai ndia boe. Ndia na'den Hanas. Hataholi inahuu selu kala, fo Kayafas, Yohanis, Aleksander, ma malangga inahuu ka'a-fa'di selu nala lai ndia boe. ⁷ Le'doeik basa sala maso, boe ma ala palenda hataholi la fo leu ha'i Petrus no Yohanis fo ala mai lasale malangga nala. Ledoeik ala maso boe ma latane sala lae, “Talobee, de ei bisa tao mahai hataholi lu'uk ndia? De ei pake see koasan? Boe ma see ana fee ei nakambo'ik fo ei mambalani tao leondiak?”

⁸ Boe ma Manetualain Dulan ana tao nambalani Petrus, de ana nataa nae,

“Ama nggalei! Ei mana da'dik hataholi inahuu kala ma lasi ha'da Isra'el la! Boso mamana, mete ma ai langga nala laleo fa. ⁹ Nonook ama sala sangga tao dede'ak no ai, huu ai tulu-fali tao mahai hataholi lu'uk esa. Boe ma ei sangga bubuluk ai pake see koasan? ¹⁰ Au sangga ataa leo iak. Neu ko ama sala bei masane'da hataholi Nasaret ndia, fo na'den Yesus ndia. Ndia ndia Karistus, fo Manetualain ana tu'du mema kana so, neme makahulun mai. Tehuu ei mbaku nisan so neme ai ngganggek. Tehuu Manetualain ana tao naso'da fali kana neme Ndia mamaten mai. Au nau ama sala lo basa leo Isra'el ka'da bubuluk, te ai tao mahai hataholi lu'uk ndia pake Yesus koasan. ¹¹ Yesus ia, fo ala sulak mema kana nai Manetualain Susulan nae, ‘Hambu batu esa tuka nala nggali henin; tehUU hatematak ia batu ndia ana da'dik batu nakatetendek so.’[☆]

12 Nai basa daebafok ia, Manetualain tana soi dala seluk so, fo nasala'e ita teme ita sala nala mai. Ka'da dalak esak, ndia Yesus. Mete ma Ndia taa, na taa hambu hataholi seluk fo bisa nasala'e nala ita.”

13 Hataholi mana manggatuuk manai ndia, ala bubuluk lae Petrus no Yohanis ndia, ka'da hataholi kadi'ik, leo hataholi taa mana sulak do lees lalelak. Tehuu ala heran lalan seli neu dua sala kambalanin, huu ala kokolak taa pake baba'bi-babaak. Nakalenak bali, ala bubuluk hataholi kadua kala sila, eik esa lo Yesus. 14 Huu ndia, de bafa nala leo nanaseuk so, losa tala bisa kokolak no'uk so, nakalenak hataholi lu'uk mana haik ndia, nambadeik neulalau nai ndia, ndandaak neu sila mata-i'du nala. 15 Boe ma ala ladenu Yesus hataholi nadedenu kadua nala sila, lae, “Ei dua nggei kalua tataak dea miu dei.” Boe ma lakokola fo sangga dalak. 16 Lakokola lae, “Tolanoo nggalei! Ita musi tao hata neu hataholi kadua kala ia? Te basa hataholi manai Yerusalem ala bubuluk so, lae, dua sala sila ala tao tanda heran ia. Ita sangga talelesi hata bali, te butin ndia ia so. 17 Malolenak ata sangga dalak, fo suek dede'ak ia tana nggenggela neni su'di bee neu bali. Malolenak ata takabibiik dua sala, fo boso ala lanoli la'eneu Yesus Dala So'dan ndia bali. Mete ma tala nau lamanene, na ka'da ala lalelak aon leo!”

18 Boe ma ala loke falik dua sala, de lafa'da sala lae, “Mata neuk, bou! Ei taa bole manoli hataholi la bali la'eneu Yesus ndia!”

19 Tehuu Petrus no Yohanis lataa lae, “Hena ka'da ama sala dudu'a aon. Bee ndia malolen lena? Tunggu ama sala palendan, do tunggu

Manetualain palendan? ²⁰ Te ai mita no ai mata de'en so, ma ai mamananene no ai ndi'idoo heheli nala, dede'ak no'uk so. Te talobee de ai musu seu ai bafa nala, losa ai taa bisa mafa'da hataholi la bali!”

²¹ Boe ma hataholi mana manggatuuk tao dede'ak sila, ala ka'i seluk dua sala bali. Boe ma ala mbo'i heni dua sala, huu tala bubuluk sangga huku sala leobee bali. Ma ala bii boe, te boso losak hataholi no'uk manai dea kala sila, ala manggalau. Te hataholi sila koa-kio Manetualain huu hataholi lu'uk ndia, ana hai so. ²² (Hataholi ndia ana doidoso lu'u lena teuk haa hulu so, bei fo ana bisa la'ok.)

Yesus hataholi nala ala hule-haladoi loke fo boso ala bii

²³ Ala mbo'i heni Petrus no Yohanis, boe ma dua sala fali leni nonoo nala leu. De ala tui basa hata fo malangga-malangga anggama la lo hataholi inahuu selu kala ala ka'i sala so.

²⁴ Lamanene leondiak, boe ma basa nonoo nala lakabubua dalek esa, fo ala hule-haladoi lae, “Manetualain, Amak fo mana makadada'dik lalai no daebafok no basa isi nala.✧ ²⁵ Makahulun,

Manetualain Dula Dale Malalaon ana pake Ba'i Dauk so, fo ana da'dik neu Manetualain mana kokolan, fo ana sulak memak la'eneu hataholi mana la'ban Yesus, nae,

‘Hataholi leme leo-leo fe'e kala ala luli huu dede'a ani nenik ndia;

Ka'da ala langga'bok, fo ala tao dede'ak huu oka taak.

✧ **4:24** Kalua neme Masir mai 20:11; Nehemia 9:6; Sosoda Koa-kio kala 146:6

²⁶ Mane-mane manai daebafok kala ala lahehele manala nala fo sangga latati; ma malangga-malangga fo ala lala halak fo leu la'ban Manetualain no Karistus, hataholi fo Manetualain ana tu'du basan neme makahulun mai.'✧

²⁷ Naah, hata fo Ba'i Dauk ana sula kana ndia so, hatematak ia ana da'dik so. Ma hatematak ia, ndia ndandaan manggale'dok so. Memak nai kota ia, Mane Herodes no gubenor Pontius Pilatus lakabubua lo ita lasi-lasi Isra'el asa, ma leo fe'e kala malangga nala. Boe ma, basa sala lala halak fo la'ban Yesus, hataholi ndia fo Manetualain ana tu'du mema kana so,✧

²⁸ nandaa no Manetualain hihiin so, tungga hata fo Manetualain naketu mema kana neme makahulun mai. ²⁹ Hatematak ia, Manetualain ana mete su'di kasa, te ala lakatata'u fo tao lakabibiik ai. De ai moke Manetualain ana tao nambalalani ai. Fo ai miu mafa'da hataholi la su'di lai bee, Manetualain Tutui Malolen la'eneu Yesus ia. Ma ai boso bii hata-hata esa boe. ³⁰ Ai boe oo moke fo Manetualain fee ai bisa tao mahai hataholi kamahe'di kala. Ai boe oo moke koasa fo tao tanda-tanda heran fo hataholi la bubuluk lae koasa ndia, neme Hataholi Malalaok mai fo Lamatuak nadenun, na ndia Yesus. Lamatuak, ba'u ka'da ia, ai huhule-haladoin.”

³¹ Ala hule-haladoi, te uma fo lakabubua lai dalek ndia nangge'o. Boe ma basa sala hambu Manetualain Dula Malalaon. Basa boe ma ala kalua de lafa'da Manetualain Hala Malolen, taa no baba'bi-babaak so.

✧ **4:26** Sosoda Koa-kio kala 2:1-2 ✧ **4:27** Mateos 27:1-2; Markus 15:1; Lukas 23:1, 7-11; Yohanis 18:28-29

*Hataholi kamahеле kala laso'da lemba belak,
ma lamahoko no'u*

³² Basa boe ma, basa hataholi kamahеле kala neu Yesus ndia, ala dalek esa ma lasueao. Taa hambu kamadaak, huu lateme fee hata-hata neu hataholi fe'e kala. Esa-esako heti ndia balo'a hehelin fo ala pake leu esa. ³³ Boe ma Manetualain ana fee koasa neu Ndia hataholi nadedenu nala, fo lafa'da hataholi la lae, Lamatuak Yesus naso'da fali neme Ndia mamaten mai so. Te lita no sila mata hehelin so. Boe ma Manetualain ana fee sala baba'e-babati lena-lenak. ³⁴⁻³⁵ Hambu neme sila mai boe oo ana se'o daen do uma hehelin. Ana fee doin neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala. De ala pake lakaneni neu hataholi no'u kala paluun. Huu ndia, de tala to'a hata esa boe.

³⁶⁻³⁷ Sama leo Yusuf. Ndia ia Lewi numbu-sa'dun neme pulu Siprus mai. Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala foin na'de 'Barnabas', te na'dek ndia ndandaan nae, 'Hataholi fo mana tao natetea hataholi dalen'. Ana neu se'o heni daen esa, boe ma neni doin neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala.

5

*Ananias no Safira ala mate, huu ala so'ba
Manetualain Dula Dale Malalaon*

¹ Tehuu faik ndia boe oo, touk esa na'den Ananias. Saon na'de Safira. Dua sala se'o daen esa. ² Tehuu dua sala lala halak, fo lafuni doik luma neme dae ndia belin mai. Ala se'o basa dae ndia, boe ma Ananias neu nafa'da Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala nae, "Bei fo ai se'o

✧ **4:32** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 2:44-45

heni ai daen esa. Hatematak ia, ai sangga fee basa doin neu Manetualain.”

³ Tehuu Petrus nafa'dan nae, “Wee! Ananias! O ia ana seli ma! Talobee de o dalem nalak mafuni doi dae beli neme dae fo o se'ok ndia? O dalem manggalauk nalan seli, huu o tungga nitu la malanggan hihiin. O mambalani pepeko neu Manetualain Dula Dale Malalaon! ⁴ Leoiak. O nau se'o dae ndia do taa se'o boe oo, neme ka'da o mai. Mete ma o se'on so, fo nau fee doin katemak do taa boe oo, neme ka'da o mai. Tehuu talobee de losa o tao leondiak? O so'ba-so'ba tao mamanggonggoa ai hataholi ia, tehuu taa hambu hataholi ana tao namanggonggoa Manetualain!”

⁵ Namanene Petrus nae leondia, boe ma ka'da nggengge neuk te Ananias ana bala neu, de mate tuti kana. Basa hataholi la lamanene dede'ak ndia boe ma ala bii lalan seli. ⁶ Touana muli-suluk luma ala maso boe ma lambomboti Ananias mbombolan de leu latoin.

⁷ Basa ndia boe ma me'da ta'da li'u telu, boe ma Ananias saon ana mai. Tehuu tana bubuluk dede'a mana da'dik ndia. ⁸ Boe ma Petrus natanen nae, “Leobee ina? Ina sala se'o heni dae ndia de belin leo iak do?”

Boe ma ana nataa nasafali nae, “Tete'bes Ama. Belin ndi ndia so.”

⁹ Boe ma Petrus nafa'dan nae, “Talobee de o mua o saom mala halak fo ei sangga so'ba Manetualain Dula Dalen ndia? O mete leo! Hataholi maneu latoi o saom bei fo ala fali. Ba'ianak bali te ala ndolo leni o mbombolan fo leu latoi o muu saom boboan.”

¹⁰ Ndandaak no Petrus kokolan ndia boe ma, ka'da nggengge neuk te inak ndia ana tu'u neu, boe ma mate tuti kana neu mamanak ndia.

Le'doeik ndia, boe ma touana muli-solu kala maso seluk, de ala mete te inak ndia maten so. Boe ma ala ndolo leni inak ndia mbombolan, de leu latoin neu saon boboan.

¹¹ Boe ma hataholi kamahele kala neu Yesus ala bii. Ma basa hataholi fe'e kala, fo lamanene la'eneu Ananias no Safira mamaten ndia, ala bii boe.

Petrus asa ala tao lahai hataholi no'uk

¹² Faik ndia, Yesus hataholi nadedenu nala tao tanda heran no'un seli, de hataholi la lita. Hataholi nadedenu nala sila lateme maso leni Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin leu. Ala lakabubua dalek esa, nai Mane Soleman Uma Loos. ¹³ Faik ndia, hataholi no'u kala koa Lamatuak Yesus hataholi nala. Tehuu mete ma hambu hataholi bei tana namahele neu Yesus, na taa nambalani maso nakabubua no sala lai ndia.

¹⁴ Tehuu hataholi mana mamahele Yesus, boe lamano'u. Hambu touk ma hambu inak boe. ¹⁵ Faik ndia ana da'di talondia, losa hataholi la lo hataholi kamahe'di kala mai, fo tao sala leu nene'ik lain, neu dalak biffin. Huu ala dudu'a lae, “Wee! Mete ma Petrus no Yohanis ala la'o lesik ia, na mae ka'da ala la'e dua sala salaon, na hataholi kamahe'di kala ia bisa ala hai.” ¹⁶ Faik ndia hataholi mana mai kala taa lamaketu, leme nggolo-nggolo manai kota Yerusalem biffin mai. Ala ndolo leni sila hataholi kamahe'di nala, boe ma Yesus hataholi nadedenu nala tao lahai basa sala. Sila boe oo, lo sila hataholi nitu nala kala mai, boe ma Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala ala husi heni basa nitu la sila.

Yesus hataholi nadedenu nala hambu toto'ak

¹⁷ Faik ndia, hataholi mana tungga Yesus hataholi nadedenu nala, boe lamano'u so. Tehuu malangga inahuu anggama Yahudi no ndia nonoo nala leme partei Saduki mai, lesuha'i nala lakase'e. ¹⁸ Huu ndia, de leu humu lala Yesus hataholi nadedenu nala, de landee sala leni bui dale leu.*

¹⁹ Tehuu le'odae, boe ma Manetualain atan esa neme nusa so'dak mai, neni bui dale neu, de ana soi heni lelesu. Boe ma ana noo sala leni deak leu. Boe ma nakokola nae, ²⁰ "Hatematak ia, ei dua nggei miu memak mini Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin miu. Miu mafa'da basa hata lala'en neu hataholi manai ele kala, fo ala tungga Lamatuak Dala So'da beun ia."

²¹ Fo'a fafain, boe ma ala tungga Manetualain ata nusa so'dan ndia palendan. Boe ma ala maso leni Uma Ina Huhule-Haladoik pasan leu, de lanoli lai ndia.

Taa dooanak, boe ma malangga inahuuk ndia no nonoo nala ala mai no'u lo basa hataholi inahuu nala manai Isra'el. Ala lakabubua fo ala sangga palisak dede'a anggama la'eneu Lamatuak Yesus hataoli nadedenu nala. Boe ma ladenu hataholi la leu ha'i Petrus asa leme bui dale mai, fo ala sangga tao dede'ak ndia.

²² Tehuu le'doeik fo hataholi la losa bui dale, te Petrus asa taa kasa so. Boe ma hataholi mana manea kala leu lafa'da hataholi inahuu nala manai mamana dede'ak ndia. ²³ Ala lafa'da lae, "Ama-ama nggalei, boso luli. Le'doeik ai losa

* **5:18** Nai dede'a Yunani, dede'a de'ek ndia ndandaan nae, "tao sala leni bui biasa leu." Ma bisa boe nae, "tao sala leni bui dale leu fo suek lakamamae kasa nai hataholi no'uk mata nala."

bui dale, te ai mita basa lelesu la nanakena nisak. Ma basa mana manea kala lambadeik lai ndia. Tehuu le'doeik ai madenu sala soi lelesu, fo ai dalek miu, te ai taa mita hata-hata esa boe.”

²⁴ Lamanene leondia boe ma, malangga-malangga Yahudi la lo malangga mana maneak Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin, basa sala lamanggonggoak, huu mopo basa dudu'a nala so.

²⁵ Basa ndia boe ma hataholi esa ana mai nafa'da nae, “Ama-ama nggalei, mamanene dei! Hataholi la sila fo ei kena sala leme bui dale ndia, lai deak ia! Hatematak ia lambadeik de lanoli hataholi la lai Uma Ina Huhule-Haladoik ia!”

²⁶ Lamanene leondiak boe ma, malangga mana manea Uma Ina Huhule-Haladoik, noke nala ndia ana palenda nala, fo leu humu seluk Petrus no ndia nonoo nala. Tehuu ndia ana palenda nala bii, huu hataholi no'u kala lamanene Petrus kokolan. Ala dodoo, boso losak hataholi no'u kala sila lahuu, boe ma ala mbia mana manea kala sila lenik batu. Huu ndia, de le'doeik ala humu seluk Petrus asa, taa lambalani ha'i sala no nakasetik.

²⁷ Boe ma lo Petrus asa leni mamana tao dede'ak leu. Boe ma malangga anggama inahuuk natane sala, ²⁸ nae, “Ai ka'i ei so, fo boso manoli hataholi la dede'ak la'eneu hataholi ndia fo ana nau tao Dala So'da Beuk ndia hetu! Ei ia langga batu nala seli! De ei taa nau mbali su'dik ai palendan ndia, te ei tao tungga ka'da ei hihiiin! Ei miu manoli ndule kii-konak nai kota Yerusalem ia. Sama leo ei mbia salak neu ai, mae ai ndia madenu hataholi la leu tao lisa Yesus ndia.”☆

²⁹ Boe ma Petrus nambadeik da'dik hataholi nadedenu kala mana kokolan. Boe ma nataa nae, “Ama-ama nggalei! Mete ma hambu hataholi ana palenda la'ban Manetualain, na ai taa bisa tungga sana. Tehuu ai musu tungga ka'da Manetualain palendan! ³⁰ Naah, hataholi fo mana soi fee ai Dala Soda Beuk ndia, ndia Yesus. Ndia ndia, hataholi fo ei mbaku misan so, neme ai ng-ganggek. Neme makahulun mai, ita ba'i-ba'i nala lateme hule-haladoi neu Manetualain. Manetualain ndia fo mana tao naso'da falik Yesus neme ndia mamaten mai!

³¹ Hatematak ia Manetualain ana so'u nala Yesus ana da'dik Manetualain lima boboa konan. Boe ma Yesus ana to'u koasa, leo mane inahuuk ia. Ana soi dalak so, fo hataholi la lakambo'ik neme sila sala-singgo nala mai. Ana nau fee dalak neu ita hataholi Isra'el asa, fo hahae neme basa ita sala nala mai. No leondiak, Manetualain dalen ana makasufu losa Ndia taa nita ita leo Isra'el sala-singgo nala so. ³² Te ita ia, tita so no mata de'e hehelik, tae memak Yesus maten so, tehuu Ndia naso'da fali. Hatematak ia, Manetualain Dula Malalaon boe o nafa'da dede'ak neu hataholi la fo mana tungga Yesus Dala So'dan.”

³³ Lamanene Petrus kokolan leondia boe ma, basa hataholi mana manggatuuk lai mamana tao dede'ak ndia, ala mulai manggalau, losa ala sangga tao lisa Lamatuak hataholi nadedenu nala. ³⁴ Tehuu hambu hataholi esa nanggatuuk nai ndia boe oo, fo ana tungga palisak dede'ak

ndia. Ndia naden Gamaliel. Hataholi no'u kala fee ha'dak neun, huu ndia ndia neme partei Farisi mesen fo malelan seli. De le'doeik Petrus ana kokolak nate'e so, fo ala sangga tao lisan, boe ma Gamaliel nambadeik de nadenu hataholi la loo tataak Petrus asa deak neu. ³⁵ Le'doeik ala kalua so, boe ma Gamaliel ana kokolak neu malangga nala sila fo manai ndia kala nae,

“Talanoo-tolanoo nggalei! Ita musi mata neuk, bou! Boso losak ita hailai tao manggalauk neu hataholi la ia. Ita musi dudu'a naluk dei. ³⁶ Te ei bei masane'da hataholi mana'de Teudas. Ana mate dook ia so, tehuu faik fo bei naso'da, ana so'uk aon nae, ndia hataholi inahuuk, losa me'da hambu hataholi natun haa ala tunggan. Tehuu faik fo hataholi la tao lisan, ana mana tungga nala lalai latanggalak, losa hatematak ia, hataholi mana tungga ndia, taa mita mata-idu nala so. Ala lalai leu mopo so!

³⁷ Boe ma ei musi masane'da tutuik esa seluk. Faik ndia nandaa no mana palenda ana sulak hataholi la ma hingga sala ndule basa nusak. Hambu hataholi esa na'de Yudas, neme nusa Galilea mai. Hataholi no'u kala tunggan. Tehuu ala tao lisan boe. Boe ma hataholi mana tungga ndia boe oo lalai toliuk kii-konak de losa taa hambu mita sala so.

³⁸ Tolanoo nggalei, hatematak ia, au dudu'ang ka'da leo iak: dede'ak kala ia, sama ia. De, boso tao misa sala. Ela sala leme naa. Te sila nanonolin ma sila tataon ndia mete ma neme hataholi mai, na neu

ko tana nala dook, te neu ko mopo heni kana neun. ³⁹ Tehuu mete ma nanonolik ia neme Manetualain mai, na ei taa bisa tao matu'da sala. Huu ndia de, ei mata mala neuk. Te boso losak ei ndia la'ban Manetualain.”

Lamanene leondiak boe ma, basa sala ka'da simbok no malole, tungga Gamaliel nanolinafafa'dan ndia. ⁴⁰ Basa ndia boe ma, loke hataholi nadedenu kala ala maso, de ladenu hataholi la ala filo sala. Boe ma ala ka'i sala taa bole seseik seluk Yesus na'den bali. Boe ma ala mbo'i heni sala.

⁴¹ Basa boe ma Yesus hataholi nadedenu nala sila ala kalua la'o ela mamana tao dede'ak ndia. Ala dudu'a lae, mae sila na'de nala lakalulutuk so, huu ala tungga Yesus so, tehuu lame'da lamahoko huu Manetualain ana suli sila nandaa hambu toto'ak leondiak so. Huu ndia de dale nala lamahoko lalan seli. ⁴² Boe ma tungga-tungga faik leu lanoli hataholi la lae, “Hataholi fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai ndia, ndia Yesus.” Boe ma lafa'da dede'ak ndia nakandondoo henin nai hataholi la uma nala, ma nai Uma Ina Huhule-Haladoik boe.

6

Lamatuak Yesus hataholi nala hele lala hataholi hitu fo ala lakaneni hataholi ana kala

¹ Lelek ndia, Lamatuak Yesus hataholi nala boe lamano'u so. Tehuu sila dede'a nala, bubuak dua. Sila luma hataholi Yahudi fo ala pake dede'a Aram. Ma luma na hataholi Yahudi, te ala pake dede'a Yunani. Doodo boe ma, hambu dede'ak

ana da'di nai bubua kadua kala ia. Bubua fo mana pake dede'a Yunani, ala taa malole lo bubua mana pake dede'a Aram. Ala lae, “Ia taa malole! Mete ma ba'e nana'ak basa faik, na ei boso mambenu ka'da selik! Te ai ina falu nala tala hambu baba'ek.”

² Huu ndia de, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu kasanahulu dua nala, loke basa Lamatuak Yesus hataholi nala fo lakabubua. Boe ma lakokola lae, “Basa tolanoo nggalei! Mete ma ai hahae, fo ka'da nakaneni ei nana'a-nininu nala, ndia bisa boe, tehoo ndia taa nandaa. Huu, ai ia musi manoli Manetualain Hala Malolen ia nakandondoo henin. ³ De ai dudu'an ka'da leo iak. Malolenak ei hele mala hataholi hitu leme ei mai. Sangga hataholi fo na'den malole, taa mana koa-aok, ana bubuluk dede'ak no'uk, ma Manetualain Dulan ana heti ndia so'dan. Mete ma ei hele mala hataholi mata leondiak so, na dei fo, ai so'u sala fo ala lakaneni la'eneu nana'a-nininuk ndia. ⁴ No leondiak, bei fo ai bisa hule-haladoi ma manoli Manetualain Dede'akokolan.”

⁵ Boe ma ala lakaheik Petrus kokolan ndia. De ala hele lala hataholi hitu. Ndia:

hataholi esa na'den Stefanus. Ndia ndia namahele te'be-te'be Lamatuak Yesus, ma Lamatuak Dula Malalaon ana paken. Ma fe'e kala, ndia:

Filipus,

Prokorus,

Nikanor,

Timon,

Parmenas,

ma Nikolas fo hataholi taa Yahudi, tehoo ana maso anggama Yahudi. Ndia neme kota

Antiokia mai.

⁶ Boe ma ala lo hataholi kahitu kala, fo ala hele lala kala sila leni Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala leu. Boe ma Yesus hataholi nadedenun sila, ala lalaa lima nala ma ala hule-haladoi, fo so'u sala da'dik hataholi mana makaneni nana'a-nininuk, suek hataholi ana kala basa sala hambu baba'ek sama.

⁷ De Manetualain Dede'a-kokolan nana benggak su'di nai bee mesan. Ma hataholi mana tungga Yesus Dala So'dan ndia boe oo, lamano'u nakandondoo henin nai Yerusalem. Boe ma malangga-malangga anggama la, boe oo no'u kala lali leni Yesus hataholi nala leu.

Ala humu lala Stefanus

⁸ Faik ndia Manetualain ana fee baba'e-babatik no'uk neu Stefanus. Ndia boe oo, ana fee koasa fo Stefanus ana bisa tao tanda-tanda heran manai lain nalan seli, de hataholi no'u kala litan no sila mata de'e hehelin. ⁹ Nai ndia hambu hataholi Yahudi hi'da leme nusak manai doon seli mai. Fo ndia kota Kirene, kota Aleksandria, nusa Kilikia, ma nusa Asia. Makahulun ala da'dik hataholi fe'e kala atan, te doodo boe ma sila malanggan ana mbo'i heni sala. Boe ma hataholi la ia, lakabubua leme Yerusalem. Ala lateme maso leni Uma Huhule-Haladoik, na'de, 'Nakambo'ik neme ata mai'. Boe ma lamanene Stefanus kokolan so, tehoo tala hii sana, boe ma ala mulai lasisimbo bafak loon. ¹⁰ Tehoo Stefanus ndia hataholi esa malelan seli, huu ana kokolak pake koasa neme Manetualain Dula Dale Malalaon mai. Huu ndia de, ala taa senggin. ¹¹ De ala sangga dala manggalauk. Boe ma leu kosu lala hataholi hi'da fo suek leu kokolak

pepekok lae, “Ai mamane hataholi ia, ana kokolak natu'da Musa no Manetualain!”

¹² Ala dudunggu-mbambau hataholi la, losa hataholi Yahudi la lasi-lasi ha'da nala, ma mese anggama la, lamanene leondiak boe ma ala luli. Boe ma leu humu Stefanus, de ala hela loon neni mamana tao dede'a anggama neu. ¹³ Sila sakasii pepeko nala ala tui dula mata-matak la'eneu Stefanus, lae, “Hataholi ia nambue kokolak manggalauk nakandondoo henin, la'eneu Uma Ina Huhule-Haladoik. Ma ndia boe oo, nasi'a kokolak tao nanggenggeo Manetualain palenda nala fo Ba'i Musa nakondan neu ita so. ¹⁴ Ai boe oo mamane ana kokolak nae, Yesus hataholi Nasaret ndia sangga tao nakalulutu Uma Ina Huhule-Haladoik. Boe ma ndia boe oo sangga tata heni basa ita heti-heu ha'dan fo Ba'i Musa nakondan neu ita so!”

¹⁵ Basa ndia boe ma, basa hataholi mana manggatuuk makabubuak lai mamana tao dede'a anggama ndia, ala mete neulalau Stefanus, huu ndia matan leo Manetualain ata nala maneme nusa so'dak mai.

7

Stefanus ana nasala'e aon neme Mamana Tao Dede'a Anggama

¹ Basa boe ma malangga inahuu anggama Yahudi natane Stefanus nae, “Ala kalaak o ndia, de tete'bes do taa?”

²⁻³ Stefanus nataa bala nae, “Ama-ama ma basa tolanoo nggalei! Ei mamane su'dik au dei. Lele uluk ele, ita ba'in Abraham bei tana hu'a neme ndia nggolo fuafuni-ke'dihusen

mai. Tehuu Manetualain manai lain seli ndia, Ana natu'du mata-aon neun. Manetualain Ana palendan nae, 'La'o ela o nusam ia, ma la'o ela o ka'a-fa'di mala. O la'o leo, fo muni nusak esa fo neu ko Au atu'dun neu o!' Basa boe ma, bei fo ana la'o neme dae Mesopotamia ndia mai, de ana hu'a neni kota Haran neu.* 4 Boe ma ana la'o ela hataholi Kasdim asa nusan, de ana hu'a neni kota Haran neu. Ama bonggin maten boe ma Manetualain no Ba'i Abraham hu'a neni dae fo ama sala ma tolanoo kala leon hatematak ia.✧ 5 Lelek ndia, Manetualain tana ba'e fee sana dae tengga esa boe, neme nusak ia mai fo ana da'dik Ba'i Abraham dae pusakan. Tehuu Manetualain ana helu memak so, nae, dei fo Ndia fee dae ia neu Ba'i Abraham fo ana da'dik ndia numbu-sa'du nala pusaka nala. Naa te lelek ndia Abraham ana bonggin bei taa esa boe.✧ 6 Tehuu Manetualain nafa'dan nae, 'O numbu-sa'du nala leu leo nai hataholi fe'ek nusan. Neu ko hataholi la tuni-ndeni sala, ma ala tao sala da'dik ata losa teuk natun haa. 7 Tehuu basa teuk natun kahaa kala sila, na dei fo Au huku leo ndia fo mana tao o numbu-sa'du mala ala da'dik ata nala. Basa boe ma o numbu-sa'du mala ala la'o ela nusak ndia fo leni mamanak ia mai, de ala hulehaladoi loke makasi neu Au.'✧ 8 Kokolak basa leondiak boe ma Ana mba'a hehelun ndia nenik tao sunat, fo ana da'dik tanda nae, Abraham ana

* **7:2-3** Dae Mesopotamia ndia, na hatematak ia, ala lae nusa Irak. Ma kota Haran ndia, na hatematak ia, mamana laten nai nusa Siria. Mete *Tutuik la'eneu Sososan* 12:1 boe. ✧ **7:4** *Tutuik la'eneu Sososan* 11:31; 12:4 ✧ **7:5** *Tutuik la'eneu Sososan* 12:7; 13:15; 15:18; 17:8 ✧ **7:7** *Tutuik la'eneu Sososan* 15:13-14; Kalua neme Masir mai 3:12

da'dik Manetualain hataholin so. Boe ma faik fo anan Isak bei fo faik falu, boe ma Abraham ana sunat ana. Dodoo boe ma Isak ana sunat anan Yakob. Basa de Yakob ana sunat ana touana nala sanahulu dua, neu faik fo sila esa-esako faik beke faluk. Sila basa sala, ndia ita hataholi Yahudi la bei-ba'i nala.✧

⁹ Basa boe ma, ita bei-ba'i nala dale he'di sila fa'din Yusuf, losa ala se'o henin de ana da'dik ata neme dae Masir ele. Tehuu Manetualain tana la'o ela nita kana.✧ ¹⁰ Huu ndia, de Manetualain nakambo'i kana neme basa ndia doidoso nala mai. Manetualain ana feen langga ute malelak fo ana bubuluk dede'ak no'uk, losa Mane Masir ana suen nalan seli, de ana so'un da'dik gubenor neu basa dae Masir. Ndia boe oo, ana to'u palenda nai Manek uma manen.✧

¹¹ Basa ndia boe ma, fai ndoes ana mbo'i fee basa dae Masir ma dae Kana'an. Fai ndoes ndia ana seli, losa hataholi no'u kala doidoso su'di nai bee. Huu ndia de lelek ndia, ita bei-ba'i nala tala bisa la'a hata esa boe.✧ ¹² Tehuu Ba'i Yakob namanene halak lae hambu nana'ak nai dae Masir. Boe ma ana nadenu ana nala fo ita ba'i nala sila leni Masir leu, fo ala leu hasa nana'ak nai ele. ¹³ Hasa basa boe ma, ala fali. Le'doeik sila nana'an basan so, boe ma Yakob nadenu sala leu seluk, fo ala hasa nana'ak nai dae Masir. Bei fo le'doeik ndia Yusuf ana mbo'a ndoos nae, ndia ia sila fa'di bonggin Yusuf. Basa ndia de bei fo Yusuf nalelelak ndia aman ma ndia tolanoo nala neu Mane Masir.✧ ¹⁴ Basa boe ma

✧ **7:8** Tutuik la'eneu Sososan 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18 ✧ **7:9** Tutuik la'eneu Sososan 37:11, 28; 39:2, 21 ✧ **7:10** Tutuik la'eneu Sososan 41:39-41 ✧ **7:11** Tutuik la'eneu Sososan 42:1-2 ✧ **7:13** Tutuik la'eneu Sososan 45:1, 16

Yusuf noke ndia aman ma tolanoo nala, fo basa sala hu'a leni Masir leu. Basa sala hataholi hitu hulu lima leni Masir leu. ✧ ¹⁵ De Yakob ana hu'a neni Masir neu, losa ndia no ita be'i-ba'i nala mate lai ele. ✧ ¹⁶ Tehuu doon seli, bei fo lo falik ita bei-ba'i nala dui-lou nala leni nggolo Sikem nai dae Kana'an leu. Boe ma ala latoi dui-lou kala leu mamana lates fo lelek ndia ba'i Abraham ana hasa nalan so, neme Hemor numbu-sa'du nala mai. ✧

Stefanus nataa la'eneu Musa no hataholi fo tala nau lamanene neu sana

¹⁷ Basa dede'a kala ia da'di, huu Manetualain ana helu memak so, nae, dei fo Ndia fee dae pusaka neu Abraham nai mamanan ndia. Faik fo sangga deka-deka no fain so, fo Manetualain ana tao natetu Ndia hehelun ndia, ita leo Yahudi la boe lamano'u lalan seli, nai dae Masir ele. ¹⁸ Lelek ndia hambu mane beuk esa ana mulai to'u palenda nai Masir. Tehuu tana bubuluk la'eneu Yusuf. ✧ ¹⁹ Manek ndia ana lumu-hese nakamiminak ita bei-bai'n. Ndia manggalaun mamates neu ita ba'i-ba'i nala. Boe ma nakataka sala nggali heni sila ana mbimbila ana nala, fo ela mate sala. ✧

²⁰ Nandaa no faik ndia, Ba'i Musa inan ana bonggin. De aon nombe-nombe. Ina-ama nala tala tungga manek ndia palendan. De lakaboi lafufunik kakanak ndia nai sila uman, losa bulak telu. ✧ ²¹ Faik fo ala taa bisa lafuni kakanak ndia,

✧ **7:14** Tutuik la'eneu Sososan 45:9-10, 17-18; 46:27 ✧ **7:15** Tutuik la'eneu Sososan 46:1-7; 49:33 ✧ **7:16** Tutuik la'eneu Sososan 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Yosua 24:32 ✧ **7:18** Kalua neme Masir mai 1:7-8 ✧ **7:19** Kalua neme Masir mai 1:10-11, 22 ✧ **7:20** Kalua neme Masir mai 2:2

nai sila uman so bali, boe ma ala mbo'i henin. Tehuu Mane Masir ana inanan esa natonggo no kakanak ndia, de ana so'u nala kakanak ndia, de nakaboin leo ndia ana hehelin.☆ 22 Huu ndia, de hataholi Masir asa lanoli basa sila malelan neu Musa, losa ana da'dik hataholi manai lain seli. Ma ndia malela kokolak, ma malela ue-le'dis.

23 Faik fo Musa teun haa hulu, boe ma ana sangga neu nalelak no ndia hataholi Isra'el hehelin. 24 Faik fo ana kalua boe ma, nita hataholi Masir esa ana mbomboko hataholi Isra'el esa. Boe ma neu fali ndia hataholi fo leon esa, de ana tao nisa hataholi Masir ndia. 25 Te Musa nae hetuk ndia leon ala bubuluk so, lae Manetualain ana haitua ndia mai so, fo nakambo'i kasa leme sila doidoson mai. Tehuu ala beita bubuluk dede'ak ndia. 26 Fo'a mai, boe ma Musa ana kalua seluk fo neni ndia hataholi Isra'el asa neu. Boe ma nita hataholi dua laule. De ana so'ba nakamomolek dua sala nae, 'Wee! Ei dua nggei ka'a-fadi kala. Te talobee de losa ei maule leo iak?'

27 Tehuu hataholi mana mbomboko ndia nonoon ndia, ana tumbu heni Ba'i Musa neni biffin neu, de nae, 'See ana so'u o da'dik neu ai malanggan? 28 O maehetuk o bisa tao misa au, leo afik o tao misa hataholi Masir ndia do?' 29 Namanene leondiak boe ma Musa ana fo'a nalai la'o ela Masir. Boe ma neu leo nai hataholi Median asa nusan. Ana sao nai ndia, de ala hambu kakana touk dua.☆

30 Basa teuk haa hulu boe ma, Musa neni mamana dae ma'dak esa neu deka-deka no letek esa, na'de Sinai. Nai ndia, Manetualain atan

☆ 7:21 Kalua neme Masir mai 2:3-10 ☆ 7:29 Kalua neme Masir mai 2:11-15; 18:3-4

neme nusa so'dak mai natonggo no Musa neme ha'i dale, nai ai huu anak esa. Ai ndia ha'i na'an tehoo taa ka'de sana. ³¹ Nita leo ndia, boe ma ka'da Musa ana na'do namanggonggoa kana. Boe ma neu deka-deka fo sangga ana bubuluk hata nai ndia. Tehoo nggengge neuk, te namanene Manetualain ana kokolak neme ha'i dale mai nae, ³² 'Au ia o bei-ba'i mala Manetualain fo Ba'i Abraham, Ba'i Isak, ma Ba'i Yakob Manetualain.' Namanene leondia boe ma Ba'i Musa ana bii nalan seli losa ana dele ma ana mbuse makasufuk, de taa nambalani ana botik matan fo ana suli ai ha'i na'ak ndia.

³³ Basa ndia boe ma Manetualain ana kokolak seluk nae, 'Musa aa! O mambadeik nai dae malalaok ndia. Odu heni o ta'bueim! ³⁴ Boso maehetuk Au afalende heni Au hataholing Isra'el asa manai Masir ele so. Taa! Au bei asane'da sala. Au bubuluk sila doidoson. Au amanene sila nanggonggoun loke tulu-falik. De hatematak ia, Au konda fo Au uu mbo'i sala. Mai dei! Au sangga haitua o muni Masir ele muu.'✧

³⁵ No leondiak, Manetualain ana natu'du Aon nai ha'i dale ndia, fo ana palenda Musa ana fali neni Masir neu. Manetualain ana hele nala ndia, fo neu mbo'i heni hataholi Isra'el asa leme sila doidoson mai. Musa fo makahulun latanen lae, 'See ndia ana so'u nala o da'dik neu ai malanggan?' Hatematak ia, Manetualain mesa kana Ana so'u ndia!✧ ³⁶ Boe ma Musa ana fali neni Masir neu. Neu ndia de ana tao tanda heran no'un seli. Basa boe ma, ana no hataholi Isra'el asa ala kalua leme Masir mai. Ana no sala la'ok

✧ **7:34** Kalua neme Masir mai 3:1-10 ✧ **7:35** Kalua neme Masir mai 2:14

lesik Tasi Mbilas, boe ma ala la'o ndule mamana nees teuk haa hulu.✧

³⁷ Te Musa mesa kana nafa'da hataholi Isra'el asa nae, 'Neu ko Manetualain ana so'u nala hataholi esa neme ei lala'dan mai, fo ana da'dik Ndia mana kokolan, leo Ndia so'u nala au ia so.'✧

³⁸ Musa no ita hataholi Isra'el asa lai mamana nes. Ndia ndia, ana da'dik lelete neu ita bei-ba'i nala no Manetualain ata nala manai nusa so'dak. Te ata nusa so'dak sila lakonda Manetualain dede'a-kokolan neu Musa neme lete Sinai, fo nafa'da neu ita bei-ba'i nala. De Ndia dede'a-kokolan nala natu'du ita Dala So'da neulauk. Dede'a-kokolak sila fo Manetualain nakonda sala neme lete Sinai ndia mai.✧

³⁹ Tehuu mae leondiak boe oo, ita bei-ba'i nala tala nau lamanene Musa. De ala timba henin fo ala nau ka'da fali leni Masir leu. ⁴⁰ Basa de leu kokoe Harun lae, 'O fa'dim Musa ana no ita kalua teme dae Masir mai so. Tehuu hatematak ia, ai taa bubuluk ndia nai bolok bee so. De ai moke fo o tao fee ai bua sosonggok esa, fo ela ka'da ndia mesa kana ana nuni ita.'✧ ⁴¹ Boe ma ala tao lala sosonggok ndia. Ndia mata-aon sama leo sapi ana esa. Basa de ala hala banda fee sosonggok ndia. Boe ma ala tao feta lakasoe, huu dale nala tesa no hata fo ala tao lala ndia lenik sila lima heheli nala.✧ ⁴² Nita leondiak, boe ma Manetualain ana heok nasadea sala. De ala mulai songgo hata fo manai lalai, leo le'do, bulak, ma nduu kala, tehuu Manetualain ana ela

✧ **7:36** Kalua neme Masir mai 7:3; 14:21; Lelekek 14:33 ✧ **7:37** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 8:15, 18 ✧ **7:38** Kalua neme Masir mai 19:1—20:17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:1-33 ✧ **7:40** Kalua neme Masir mai 32:1 ✧ **7:41** Kalua neme Masir mai 32:2-6

sala ka'da leondiak. Ndia ndandaan no hata fo Manetualain mana kokola nala ala sulak mema kana so neme makahulun mai nae,

‘Wee! Ei hataholi Isra'el asa!

Ei la'ok teuk haa hulu ndule mamana nes ndia,

ei hala banda la fo ei makaluku-makatele neu Au do,
ei songgo see?

⁴³ Ei taa koa-kio Au!

Tungga-tungga faik ei mambue songgo ka'da ei sosonggo nala.

Ei mahiik maso-kalua mini nitu Molok uma sosonggon miu.

Ei boe oo mahiik songgo neu nduuk esa nitun, fo na'den Refan.

De ei mambue songgo hata fo ei tao malan minik ei lima heheli nala.

Huu ndia de neu ko Au nggali heni ei mini dook miu neni Babel selik ele miu.’[☆]

Stefanus nataa la'eneu Uma Ina Huhule-Haladoik

⁴⁴ Stefanus ana tuti ndia kokolan, nae, “Manetualain natu'du fee Ba'i Musa mamana huhule-haladoik esa mata-aon. Boe ma Musa nambadedei Uma Temak Huhule-Haladoik esa fo ala taon neme banda louk ma temak mai, tungga mata-aok ndia. De hataholi Isra'el asa, lateme ala mai hule-haladoi Manetualain nai ndia. Mete ma ala hu'a leme mamanak esa leni mamanak esa leu, na ala ofe heni Uma Temak Huhule-haladoik ndia, de ala mba'an, boe ma ala ndolon neni mamana beuk ndia neu. Neu ndia, na ala lambadedei seluk Uma Temak ndia.’[☆]

45 Doo-doo boe ma faik fo Yosua sala latati la'ban leo-leo fe'e kala neme dae Kana'an, boe ma Manetualain ana husi heni sala. De Manetualain ana baba'e heni nusak ndia neu ita bei-ba'i nala. Faik fo ala maso leu lamo lala nusak ndia, lelenik uma temak huhule-haladoik ndia boe, Uma temak ndia nambadeik nakandoo losa Mane Dauk ana to'u palenda.✧ 46 Mane Dauk ana hule-haladoi neu Manetualain, leo ita Ba'in Yakob ala hule-haladoi neu Ndia. Basa de Dauk ana tao namahoko Manetualain dalen, boe ma Manetualain ana feen baba'e-babatik. Basa de Dauk noke Manetualain fo nambadedei Uma Ina Huhule-Haladoik beuk.✧ 47 Tehuu Dauk anan Soleman bei fo ana nambadedei Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin ndia.✧

48 Tehuu ita bubuluk tae Manetualain tana leo nai uma fo hataholi taok, huu makahulun Manetualain mana kokolan esa ana sulak memak nae, 49 'Lalai ndia na, Au kadela palendang.

Ma daebafok, na Au ei mamana hehetang. Talobee de ei bisa tao fee Au uma esa fo nandaa Au leo nai ndia? Taa da'di!

50 Huu lalai no basa daebafok isi nala, Au ndia tao sala!"✧

Stefanus ana kalaak malangga nala huu lae ala taa lalalak Manetualain Hataholi Malalaon

51 Basa de Stefanus ana tuti ndia kokolan, de ana mboka sala nae, "Ei memak hataholi langga batuk! Ei sama leo hataholi taa mana malelak Manetualain, ma ei taa nau mamananene neu Ndia. Mana la'ban Manetualain leo ei bei-ba'i nala fo

✧ 7:45 Yosua 3:14-17 ✧ 7:46 2 Samuel 7:1-16; 1 Isra'el no Yahuda Tutuin 17:1-14 ✧ 7:47 1 Mane-mane kala 6:1-38; 2 Isra'el no Yahuda Tutuin 3:1-17 ✧ 7:50 Yesaya 66:1-2

ala heok lasadea Manetualain! Hatematak ia, ei bei nau la'ban Manetualain Dula Dale Malalaon bali do?✧ ⁵² Ei bei-ba'i nala tao lakatoto'ak lakandongoo henin Manetualain mana kokola nala. Hena ei mafa'da! Mana kokolak bee ndia fo sila tala tao sala doidoso? Taa hambu hetu ma! Makahulun mana kokola kala lasi'a lafa'da memak lae, dei fo Manetualain ana haitua Ndia Hataholi Malalaon mai. Tehuu ei bei-ba'i nala tao lisa sala. Losa ei mesa nggei boe oo sangga dalak, pake hataholi fe'ek fo ala tao lisa Manetualain Hataholi Malalaon ndia. ⁵³ Leo mae Manetualain ata nala leme nusa so'dak mai, leni basa heti-heu ha'dak fo Manetualain ana fee ita, tehuu ei taa nau mbalin.”

Ala mbia lisa Stefanus

⁵⁴ Hataholi mana manggatuuk fo mana palisak dede'ak, lamanene Stefanus kokolan ndia, boe ma ala bubuluk memak Stefanus ana mbia salak neu sala. Boe ma ala dale he'din de lamenggu nisi nala.

⁵⁵ Tehuu Stefanus ana naena Dula Dale Malalaok ndia, de ana botik matan ma ana suli neni lalai neu. Ana suli nita basa Manetualain koasan ma mandela-masa'an nai ndia, ma Lamatuak Yesus nambadeik nai Manetualain boboa konan fo nai mamana manek manai lain. ⁵⁶ Boe ma Stefanus nakokola nae, “Leo iak amama nggalei. Au ita lalai natahukak, ma Kakana Hataholik nambadeik nai mamana manek manai lain nai Manetualain boboa konan.”

⁵⁷ Hataholi mana manggatuuk fo mana palisak dede'a kala lamanene leondia boe ma, ala susule ndi'idoon nala. Boe ma ala mboka ladenu Stefanus ana seu bafan. De basa sala lakaboku

✧ **7:51** Yesaya 63:10

landaa de ala lu'i lakamiminak Stefanus. ⁵⁸ Boe ma ala hela-loloson neni kota deak neu. Boe ma sakasii la ala o'du heni ba'du dea nala, de ala feen neu hataholi muli-soluk esa. Na'den Saulus, ma ana da'dik neu mana nggenggefu. Boe ma leu mbia lakamiminak Stefanus lenik batu.

⁵⁹ Ala bei mbia-mbia lo Stefanus, boe ma Stefanus ana nanggou natingga nae, “Lamatuak Yesus! Au faing deka-deka so. De simbok mala au leo!” ⁶⁰ Basa boe ma, ana tu'u diku lunggu-langgak neu, de naggou natingga bali nae, “Ama aa! Boso fee sala lemba sala-singkok ia.” Basa boe ma maten.

8

¹ Ma Saulus nai mamananak ndia boe, de ana simbok no malole ala tao lisa Stefanus.

Saulus ana tao doidoso Lamatuak Yesus hataholi nala

² Faik fo Stefanus maten, boe ma hambu hataholi luma ala dokodoe Lamatuak. Ala leu ha'i lala Stefanus mbombolan, de leu latoin, ma amatani lakaleleu.

Mulai neme faik ndia mai, hataholi la mulai tao lakatoto'ak Lamatuak Yesus hataholi nala nai kota Yerusalem, losa ala doidoso lalan seli. Boe ma lalai latenggela leni propinsi Yudea ma Samaria leu. Basa sala lalai, de ela ka'da Yesus hataholi nadedenu nala lai Yerusalem.

³ Tehuu Saulus ana sangga dalak nakandoo fo ana sangga tao nakalulutu Yesus hataholi nala. Ana sangga sala su'di lai bee mesan. Ana maso kalua uma la, fo ana sangga sala. Mae touk do

inak oo, ana humu nala sala fo ana nandee sala leni bui dale leu.✧

Filipus ana tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen nai nusa Samaria

⁴ Mae hataholi la tao doidoso Yesus hataholi nala, losa lalai latanggela, tehoo tala hahae tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen su'di nai bee. ⁵ Sama leo, faik ndia, Filipus neni kota esa nai nusa Samaria, fo nafa'da hataholi la tutuik la'eneu Hataholi fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai, fo ndia Yesus ndia.

⁶ Faik fo hataholi la lita tanda heran fo ana tao kala, boe ma lakabubua fo suek lamanene neulalau hata fo ana kokolak.

⁷ Nai ndia boe oo, hambu hataholi nitu nala kala. De nitu la sila ala kalua la'o ela hataholi la, de lakau tingga-tingga. Hataholi lu'uk no'uk, ma ei hela kala ala hai tutik. ⁸ Huu ndia de hataholi manai kota ndia lamahoko lalan seli.

⁹ Nai kota ndia hambu ndolu malelak esa, na'de Simon. Ana tao nala hataholi Samaria la ala pake ndia malelan dook ia so. Ana so'uk aon nae, "Au ia hataholi manai lain ana seli."

¹⁰⁻¹¹ De nai kota ndia, kakana anak do hataholi inahuuk, touk do inak, basa sala seseik hataholi ndia na'den lae, "Awii! Hataholi ia, ana seli ma! Hata fo ana taon ndia, neme Manetualain koasan mai!" Huu-huu ana pake ndia malelan, losa hataholi la lahiik ala paken neme makahulun mai.

¹² Tehoo hatematak ia, lamanene Filipus nanoli sala la'eneu Manetualain palendan. Ma ndia boe oo natu'du dalak fo bisa maso da'dik

Manetualain hataholin, no dalak fo namahele neu Yesus Karistus. Lamanene basa leondiak boe ma hataholi no'u kala nau leu maso da'dik Manetualain bobonggin. Touk ma inak, basa sala nau da'dik leondiak. Huu ndia, de ala hambu salanik. ¹³ Naa te, Simon boe oo ana nau da'dik Yesus hataholin. De ala salanin. Basa boe ma ana tungga do'o-do'o no Filipus su'di bee neu. Faik fo nita tanda heran nala fo Filipus ana tao kala ndia, boe ma ana kakalek langgan de nae, “Wee! Leoiak ia, nai lain seli maa!”

¹⁴ Faik ndia, Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala lai Yerusalem, de lamanene lae hataholi manai nusa Samaria la lamahele Lamatuak Yesus Tutui Malolen so. De ala haitua Petrus no Yohanis leni ele leu. ¹⁵⁻¹⁷ Faik fo dua sala ala losa ele, boe ma ala bubuluk lae hataholi manai ndia kala, bei tala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon. Ka'da ala hambu salanik, pake Yesus na'den. Boe ma Petrus no Yohanis ala lalaa lima nala leu hataholi la sila, de ala hulehaladoi, loke fo hataholi Samaria la, boe oo ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon. Boe ma hataholi la sila ala simbok tuti kana.

¹⁸ Faik ndia, Simon nita dua sala lalaa lima nala leu hataholi la sila lain, boe ma ala simbok Manetualain Dula Dalen. Boe ma Simon ana fee Petrus no Yohanis doik, de noke nae, ¹⁹ “Wei! Ama nggalei! Fee au koasa ndia boe. Fo suek au sangga lalaa au limang neu su'di see, na sila boe oo ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon ndia.”

²⁰ Tehuu Petrus nasapala kana nae, “Sumbasook neu o, ma o doim ndia! O maehetuk o bisa hasa Manetualain Dula Malalaon koasan munik doik? Taa! Hataholi tana bisa hasa Manetualain

Dula Dale ndia! ²¹ O taa maena hak Manetualain Dula Dalen fa boe, te o dalem taa ndoos. O ka'da sangga dalak. ²² O hahae leo muma o sala-singgom mai. Malolenak o hule-haladoi moke Lamatuak, fo mete ma bisa na, Ana koka heni o dudu'a manggalaum ndia. ²³ Au bubuluk ae, o ia henuk no dale he'dik ma dede'a manggalauk no'u kala ala mba'a o!”

²⁴ Boe ma Simon noke dua sala de nae, “Ama nggalei! Mete ma leondiak na ei tulun hule-haladoi fee au, fo suek sumba-sook fo isinaak ei kokola kana ndia, boso ana la'e au.”

²⁵ Basa ndia boe ma Petrus no Yohanis ala tui basa Lamatuak Yesus Tutui Malolen ma lafa'da Manetualain Hala-Kokolan nai kota ndia. Boe ma ala fali leni Yerusalem leu. Ala la'ok tuli-tuli, nai nggolo-nggolo kala nai nusa Samaria, fo leni Lamatuak Yesus Hala Malolen neu hataholi manai ndia kala.

Filipus natonggo no malangga inahuuk esa neme Afrika mai

²⁶ Boe ma Manetualain atan neme nusa so'dak mai, de nadenu Filipus, nae, “Ana nggo ei! O la'o tungga dalak maneni kona neu. Tungga dala laak fo maneme kota Yerusalem mai fo nakandoo neni Gasa neu.” ²⁷⁻²⁸ Namanene palenda ndia, boe ma Filipus ana la'o tutik. Le'doeik nai dalak ndia, boe ma nita hataholi esa. Ndia ndia, hataholi inahuuk esa neme nusa Etiopia mai. Ndia ndia, ana nakaneni basa Ina Mane Kandake hata nala. Ndia bei fo ana tungga huhule-haladoik basa, neme Yerusalem, de hatematak ia ana fali sa'e nggili. Le'doeik Filipus nitan, ana nanggatuuk de ana lees nai nggili lain. Ana

rees Manetualain mana kokolan Yesaya susulan.*

²⁹ Boe ma Manetualain Dula Dalen nadenu Filipus neu deka-deka no nggili ndia fo natonggo no hataholi ndia. ³⁰ Le'doeik ana dekak boe ma namanene hataholi ndia ana lees neme Ba'i Yesaya susulan. Boe ma Filipus natanen nae, "Ama aa! Ama malelak hata fo Ama lees ndia do taa?"

³¹ Boe ma hataholi ndia nataa nae, "Taa. Musi hambu hataholi esa ana fee manggalele'do au dei, bei fo au bubulu kana. Mai sa'e muni lain mai, fo manggatuuk dekak mai ia dei." ³² Naah, susulak fo ama lees ndia, liin leo iak:

"Ala hela lo ndia, leo hataholi la hela leni bi'i-lombo,

fo sangga hala.

Ndia boe oo ana da'dik leo bi'i-lombo ana fo hataholi la nggute bulun,

tehuu tana nakamee fa boe.

Ndia tana nambook bafan,

ma tana nataa de'ek esa boe.

³³ Boe ma lakamamae kana;

Ala laketu dede'an taa no ndoos.

Naa te salan taa fa boe.

Naah, ita sangga tae leobee bali, te Ndia numbu-sa'du taa.

Te ala tao lisa Ndia so."✧

³⁴ Lees basa leondia boe ma, hataholi inahuuk ndia natane Filipus nae, "Leobee? Ba'i Yesaya ana kokolak la'eneu ndia aon do, la'eneu hataholi fe'ek?"

³⁵ Boe ma Filipus nanoli touk ia Lamatuak Yesus Tutui Malolen. Ana mulai neme Yesaya

* **8:27-28** Susula Yunani boe oo, nae hataholi inahuuk ia hataholi nana alik. Etiopia ndia na nusak esa nai Afrika dulu.

✧ **8:33** Yesaya 53:7-8

susula isinaak ndia, fo natu'du dalak tungga Yesus. ³⁶ Le'doeik ala bei bela'o, boe ma touk ndia nita oe neme lee dale. Boe ma ana tete Filipus kokolan, de noke nae, “Ama aa! So'ba mita dei, hambu oe ndia ele. Mete ma o taa makato'a, na mai ita konda fo ama salani au neu ia leo.”

³⁷ [Boe ma Filipus nataa nae, “Mete ma ama namahеле te'be-te'be neu Yesus, na neu, te nakale'ok taa. Mai ita konda fo au salani ama leo.”

Boe ma ana manaku nae, “Au amahеле te'be-te'be ae Yesus ndia, na hataholi fo Manetualain ana tu'du memak neme uluk mai so. Ndia ndia, Manetualain Anan.”]†

³⁸ Boe ma touk ndia nadenu fee nggilin nambadeik. Boe ma ala konda oe dale leu. De Filipus ana salanin neme ndia.

³⁹ Dua sala kalua leme oe dale mai, boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon ana to'u Filipus neni mamana fe'ek neu. Hataholi inahuuk ndia taa nita Filipus so. De touk ndia ana la'ok nakan-doo, ma dalen namahoko nalan seli. ⁴⁰ Tehuu Filipus ana sou nai nggolok esa, na'den Asotus. Neme ndia mai Filipus ana la'ok nakandoo fo neu nafa'da hataholi la la'eneu Yesus Tutui Malolen. Ana tuli la'o-la'o nai basa nggolo kala, losa nai kota Kaisarea.‡

† **8:37** Tata'da katelu hulu hitun ia, taa nai susula Yunani laak luma. ‡ **8:40** Nggolok ndia na'den nai dede'a Yunani nae, Asotus. Ma makahulun ndia na'den, Asdod.

9

*Saulus ana maso da'dik Yesus hataholin
(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 22:6-16;
26:12-18)*

¹ Lelek ndia Saulus nambue ana kekela ma ana tao doidoso hataholi la, fo mana tungga Yesus. Ndia boe oo, ana sangga dalak fo ana tao nisa sala. Huu ndia, de neni anggama Yahudi Malangga Inahuun neu, ² fo ana noke susula koasa neme sila mai, fo nenin neu malangga-malangga anggama Yahudi la lai sila uma huhule-haladoin nai kota Damsik ele. Ana noke, fo mete ma natonggo no hataholi la fo mana tungga Yesus Dala So'dan, na mae touk do inak oo, ana sangga humu sala ma mba'a sala, fo hela lo sala, leni Yerusalem leu.

³ Simbo nala susula-susula koasa neme sila mai, boe ma ndia no ndia nonoo nala la'o leni kota Damsik leu. Ala dekak lo kota ndia boe ma ka'da nggengge neuk, te manggale'do masa'ak esa ana ha'do neme lalai mai, de ana ha'do ndandaak neu Saulus. ⁴ De ana bala neu dae. Boe ma namanene halak esa nakokola non nae, "Saulus! Hata de o tao doidoso Au leo iak e?"

⁵ Saulus natane nae, "Te ama mana kokolak ia see?"

Boe ma halak ndia nataa nae, "Au, Yesus, fo o mambue tao doidoso malan seli. ⁶ Hatematak ia, fo'a fo muni kota dale muu leo. Mu ndia bei fo Au afa'da o, musi tao hata."

⁷ Ma ndia nonoo nala lamanene halak ndia, te tala lita hataholi esa boe. Boe ma mopo dudu'a-a'afin losa tala bisa kokolak hata-hata esa boe.

⁸ Boe ma Saulus ana fo'a nambadeik. Ana so'ba nalaak matan, tehoo tana bisa nita hata esa so

bali. Boe ma ala to'u lala liman de ala hela lala'o loon neni kota Damsik neu. ⁹ Faik telu tana bisa nita hata esa boe, ma tana na'a-ninu boe.

¹⁰ Nai ndia, hambu Lamatuak Yesus hataholin esa na'den Ananias. Lamatuak Yesus natu'du mata-aon neun, nonook leo me'is, de noken nae, "Ananias!"

Ananias nataa nae, "Ou, Lamatuak!"

¹¹ Lamatuak Yesus nafa'dan nae, "Mai dei. O muu sangga Au hataholing esa. Muni Dala Ndoos muu, nai hataholi esa uman, na'de Yudas. Nai ndia, o sangga hataholi esa na'de Saulus. Ndia ndia hataholi kota Tarsus. Hatematak ia, hataholi ndia ana hule-haladoi. ¹² Au boe oo, atu'dun ae, neu ko touk esa na'de Ananias ana mai natonggo non. De o muu fo lalaa o limam neun, fo suek nita seluk."

¹³ Tehuu Ananias nataan nae, "Lamatuak aa! Ama makatetebek ia do? Ai mamane hataholi la ala tui kii-konak la'eneu hataholi ndia, huu ana tao Lamatuak hataholi nala ala doidoso lalan seli lai Yerusalem so. Losa ala tala dada'di so. ¹⁴ Hatematak ia, ai mamane bali lae malangga anggama la, ala feen koasa fo ana mai humu losa nabasa hataholi la fo mana maso tungga Lamatuak Yesus Dala So'dan ndia."

¹⁵ Tehuu Lamatuak ana kokolak bali no Ananias, nae, "Mae leondiak boe oo, hatematak ia ka'da o muu leo! Te Au hele alan so, fo neu soi dalak, fo ela ndia neni Au Hala Maloleng neu leo fe'e kala, mane-mane kala, ma fee hataholi Isra'el la boe. ¹⁶ Ma neu ko Au atu'dun, fo ela ndia bubuluk doidosok matak bee nahanin, huu ana tungga Au."

17 Namanene kokolak ndia, boe ma Ananias ana la'o neni uma ndia neu. Boe ma ana lalaa liman neu Saulus de nae, “Ka'a Saul! Lamatuak Yesus fo ka'a mitan neme dala lala'dak ndia, neu faik fo o ia mai, Ndia ndia nadenu au, fo au atonggo ua ka'a. Fo suek ka'a mita seluk bali, ma simbok Ndia Dula Dale Malalaon.”

18 Nandaa no faik ndia, Saulus name'da hata esa leo i'a une, buka henin neme matan mai, de ndia nita nasafali. Boe ma ana fo'a de ala salanin. ^{19a} Basa ndia boe ma, na'a ninu. De aon ana balakai nasafali.

Saulus nafa'da Tutui Malole nai kota Damsik

^{19b} Saulus ana bei leo faik hi'da bali no Lamatuak Yesus hataholi nala, lai kota Damsik. ²⁰ Ma ndia neu maso nakandoo neni hataholi Yahudi la Uma Huhule-Haladoin neu, boe ma ana na'fada sala nae, “Ei mamanene neulalau! Memak Yesus ndia, na Manetualain Anan.”

²¹ Basa hataholi la heran ma lakandaa lamanene Saulus kokolan leondiak. Boe ma lakokola lae, “Te ndia ndia ana tao nakalulutu Yesus hataholi nala neme Yerusalem, hetu? Boe ma ana ia mai ndia, na ana sangga humu sala fo noo sala leni anggama Yahudi la malangga nala leu. Te ana tao leobee ia so?”

²² Tehuu Saulus nahiik natu'du buti nae Yesus ndia, ndia hataholi fo Manetualain Ana helu basan so, neme makahulun mai, fo sangga Ana haituan Ndia mai. Saulus nanoli leondiak, losa hataholi Yahudi la tala sengggi sana. No leondiak, Saulus hehela-nonolen tamba faik ana boe inahuu.

²³ Taa nala dook, te hataholi Yahudi luma lala halak fo sangga ala tao lisa Saulus. ²⁴ Tehuu

Saulus ana hae la'e sila dudu'a manggalaun ndia. Hataholi la ala te'en so, lele'do-le'odaen nai kota lelesu inan, fo sangga tao lisan. ²⁵ Tehuu le'odaek esa, boe ma Saulus nonoo nala hi'da ala mai lalan, de ala taon neu lembeneu esa dalek de lakondan tungga tembok. No leondiak, ana nalai la'o ela kota Damsik.✧

Saulus ana la'o neni Yerusalem neu

²⁶ Basa boe ma, Saulus ana la'o neni Yerusalem neu. Losa ele, boe ma ana so'ba neu nakabubua no Lamatuak Yesus hataholi nala. Tehuu basa sala biin, te laebetuk ka'da ana taok aon leo hataholi kamahelek fo mana tungga Yesus. Tehuu basa ndia, bei fo ana humu nasafali sala.

²⁷ Tehuu hataholi esa na'de Barnabas. Ndia ndia ana nalelelak Saulus neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala lai ndia. Ana tui sala la'eneu hata fo mana da'dik so neu Saulus neme dalak ndia. Ndia boe oo, nafa'da nae Saulus ana natonggo no Yesus so. Ma Lamatuak Yesus boe oo nakokola nasasale matak noon. Ma ana tui sala Saulus kambalanin nafa'da hataholi la nai Damsik, la'eneu Lamatuak Yesus Dala So'dan.

²⁸ Lamanene leondiak boe ma, basa sala sim-bok Saulus. Boe ma ana leo noo sala nai kota Yerusalem. Ndia boe oo, nambalani nafa'da Lamatuak Yesus Tutui Malolen, neu su'di see, te tana bii. ²⁹ Ndia boe oo, ana natati dede'ak no hataholi Yahudi hi'da fo ala kokolak pake dede'a Yunani. Te tala nau simbok ndia kokolan ndia, huu ndia de, ala sangga dalak fo ala sangga tao lisan. ³⁰ Tehuu faik fo Lamatuak Yesus hataholi nala lamanene lae, hataholi la sangga dala manggalauk leondiak boe ma, ala loo Saulus

neni kota Kaisarea neu. De ala haitua fali kana neni kota Tarsus neu.

³¹ Basa ndia, boe ma Yesus hataholi nala manai propinsi Yudea, nusa Galilea, ma nusa Samaria laso'da no mole-dame. Ala boe lamano'u, huu ala tungga Manetualain hihiin. Boe ma Manetualain Dula Malalaon ana tao natetea dale nala.

Petrus ana tao nahai touk esa nai Lida

³² Faik ndia, Petrus nahiik la'ok ndule neni su'di bee neu, fo ana tilo Lamatuak Yesus hataholi nala. Faik esa, ana neu tilo sila fo ala leo lai nggolo Lida. ³³ Neu ele, ana natonggo no touk esa na'de Eneas. Hataholi ndia lu'uk, de tana bisa fo'a neme mamana susunggun mai, teuk falu ia so.

³⁴ Petrus nafa'dan nae, “Eneas! Hatematak ia, Lamatuak Yesus Karistus ana tao nahai o. De fo'a leo! Mafafa'u o mamana susunggun leo!”

Namanene leondiak boe ma, hataholi ndia ana fo'a tutik. ³⁵ Basa hataholi manai nggolo Lida no nggolo Saron ala lita Eneas ana hai leondiak, boe ma basa sala lamahale Lamatuak Yesus.

Petrus ana tao naso'da falik ina Tabita fo ana mate so

³⁶ Faik ndia, inak esa na'de Tabita fo ana leo nai kota Yope tasi biffin. (Inak ndia na'den tungga dede'a Yunani na lae Dorkas, ndia ndandaan nae, ‘nusa’).^{*} Ana namahale Lamatuak Yesus. Ma nateme tao dede'a malole fee hataholi la, ma nahiik tulu-fali hataholi mana to'a kala. ³⁷ Faik ndia ina Tabita namahe'di, boe ma maten. Basa

^{*} **9:36** Inak ia na'den dua, tehuu ndandaan sama. Dede'a Aram, Tabita ndandaan nae, ‘nusa’. Ma dede'a Yunani, Dorkas ndandaan boe, nae, ‘nusa’.

de ladiun oe, de ala mbomboti ndia mbombolan, boe ma lasalala'dan neu ndia kaman manai uma ta'dan lain. ³⁸ Faik ndia lamanene lae Petrus nai Lida so, fo kota esa, mete ma la'o daek na lele'do seselik esa neme Yope mai. Boe ma ala haitua hataholi dua leu loke Petrus lae, "Ama! Ai moke fo ama lai-lai muni Yope muu dei."

³⁹ Namanene leondiak boe ma, Petrus ana fo'a de neu tungga mema kasa. Losa ele, boe ma ana maso nakandoo neni ina Tabita kaman dale neu. Kama ndia henuk no ina falu la so, fo ala mai lakaleleu lai ndia. Latu'du Petrus sila ba'du nala, ma balo'a fe'ek fo Dorkas ana seu fee sala, neu faik fo bei naso'da.

⁴⁰ Petrus nadenu basa sala ala kalua leme kama ndia mai. Boe ma ana sendek fo ana hulehaladoi. Basa ndia, boe ma nasale mbombolak ndia, de nakokola nae, "Tabita! Fo'a leo!" Ka'da nggengge neuk, te inak ndia nalaak matan. Ana nita Petrus, boe ma ana fo'a nanggatuuk tutik.

⁴¹ Petrus ana to'u nala liman de nambadedein. Boe ma Petrus noke ina falu la ma hataholi fe'e kala sila, suek ana fee inak fo naso'da falik ndia so, neu sala.

⁴² Dede'ak ndia nakambela losa su'di nai bee, nai Yope katematuan, losa hataholi no'u kala ala lamahale neu Lamatuak Yesus. ⁴³ Petrus ana leo nai ndia faik hi'da bali nai hataholi esa uman. Hataholi ndia na'de Simon. Ndia ue-le'din mana tao nalalao banda louk.

10

Malangga solda'du Roma esa, na'de Kornelis, ana noke Petrus

¹ Faik ndia, solda'du Roma esa na'de Kornelis. Ndia malangga solda'du neu solda'du natun esa. Ala leme dook ele mai fo leme Itali mai. Ma ana leo nai kota Kaisarea. ² Dalen ana dokodoe neu Manetualain, ma basa uma isi nala leondiak boe. Tehuu hataholi Roma fe'e kala no'uk taa leondiak. Ana tulu-fali hataholi hata taa kala no'uk, ma nahiik hule-haladoi neu Manetualain.

³ Faik esa me'da li'u telu le'do bobon, nonook leo nalame'i, nita no manggale'dok, Manetualain ata nusa so'dan esa neme nusa so'dak mai, de noken nae, "Kornelis!"

⁴ Kornelis nita ata nusa so'dak ndia neme nusa so'dak mai, boe ma ana bii nalan seli. De nataa nae, "Hata, Ama?"

Ata nusa so'dak ndia nataa nae, "Manetualain namanene o huhule-haladoi mala so, ma Ndia nasane'da o dale malolen neu basa hataholi la, ma Ana nita o. ⁵ De hatematak ia, madenu hataholi neni kota Yope neu fo leu loke lo hataholi esa mai, na'den Simon Petrus. ⁶ Ana leo tataak nai uma esa nai tasi biffin, no hataholi esa mana tao nalalao banda louk. Ndia na'den Simon boe."

⁷ Le'doeik ata nusa so'dak ndia ana la'o ela Kornelis boe ma, noke ndia hataholi mana ue-le'din dua ma soldadu esa fo dale na dokodoe neu Manetualain. ⁸ Kornelis ana tui nate'e sala basa dede'ak ndia boe ma, nadenu sala leni kota Yope leu.

Petrus ana mai tilo Kornelis

⁹ Basa de fo'a mai boe ma, me'da le'do namatetu, boe ma Kornelis hataholi nadedenu nala dekak lo Yope so. Faik ndia, Petrus ana hene neni Simon uman ta'dan lain neu, de ana hule-haladoi neme uma titisan ta'dan lain ndia.

¹⁰ Ana hule-haladoi tehoo name'da ana ndoe. De nahani hataholi la tao nana'ak neu mei lain. Le'doeik ana bei hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'dun nonook leo me'is. ¹¹ Nonook leo ana suli nita lalai natahukak, boe ma tema maloa esa ana mulai to'da mai, fo nana mbiik neu bu'un haa sala. Boe ma temak ndia ana mulai konda mai. ¹² Nai temak ndia dalek, nita banda mata-matak, fo banda ei haak, banda manalae-lo'dok, ma mbuik mata-mata kala.

¹³ Boe ma namanene halak esa nadenun nae, “Peu aa! Fo'a leo! Hala banda la ia, fo mu'a leo!”

¹⁴ Tehoo Petrus nataa nae, “Ta bisa, Ama! Boso leondiak! Te au beita u'a itak banda mata leondiak! Ai hataholi Yahudi la maluli basa banda la sila!”

¹⁵ Tehoo halak ndia ana bala nae, “Mete ma Manetualain ana kokolak nae hata esa taa nalulik, na o boso mae ndia nalulik bali!” ¹⁶ Tema maloa ndia ana to'da leondiak la'i telu, boe ma nanaso'u falik neni lalai neu.

¹⁷ Basa boe ma Petrus bei ana dudu'a neu-mai, fo ana sangga bubuluk me'is ndia ndandaan. Nandaa no le'doeik fo Kornelis hataholi nadedenu nala losa Simon uman. Ala lambadeik lai lelesu matan so. ¹⁸ Boe ma loke maumak de latanen lae, “Ai sangga hataholi mana maik esa ana leo tataak nai uma ia. Na'den Simon Petrus. Fama ama ana bubuluk do?”

¹⁹ Le'doeik ndia Petrus bei ana dudu'a ana sangga bubuluk me'is ndia ndandaan, tehoo Manetualain Dula Malalaon nafa'dan nae, “Wei, Pe'u aa! Hambu hataholi lai dae, ala mai sangga

o.* ²⁰ O konda fo muu tungga sala leo. Boso makandaan. Mae tungga hataholi Yahudi la ha'dan, fo o ta bole makabubua mua hataholi ta Yahudi la, te Au adenu sala ala mai lala o.” ²¹ Boe ma Petrus ana konda de neu natonggo noo sala, boe ma nae, “Au ia fo ei sanggak. Tehuu ei paluu hata?”

²² Boe ma lataan lae, “Solda'du Roma la malanggan esa nadenu ai mini ia mai. Ndia ndia, malanggan neu solda'du natun esa. Ndia dalen ndoos ma ana dokodoe Manetualain. Hataholi Yahudi no'u kala bubuluk hataholi ia dalen malole. Bei afik, Manetualain ata nusa so'dan ana mai nadenu ai malanggan fo noke ama neni ndia uman neu, fo ana sangga namanene hata neme ama mai.”

²³ Namanene leondiak boe ma, Petrus noke sala fo sunggu le'odaen nai ndia. Fo'a mai boe ma, ala fo'a de Petrus ana la'ok sama-sama noo sala. Hambu Lamatuak Yesus hataholin luma fo manai Yope, leu lanonoo sala boe.

²⁴ Le'odaen ndia ala sunggu leme dalak, de fo'a bei fo ala losa Kaisarea. Ala losa Kornelis uman, te ana nahani sala so. Ana nakabubua nala ndia bobonggi nala ma nonoo nala eik esa lai ndia so. ²⁵ Petrus ana sangga neni uma dale neu boe ma Kornelis nalai neni uma mata neu, de ana sendek neu Petrus ein, de ana nakaluku-nakatelen. ²⁶ Tehuu Petrus nafofo'an de nae, “Ka'a aa! Mambadeik leo. Boso makaluku-

* **10:19** Hambu susula Yunani luma lae, “hataholi telu” ala mai. Ma hambu susulak esa nae ka'da “hataholi duak”. Tehuu susulak no'uk tala lae hataholi hi'da ala mai sangga Petrus.

makatele neu au. Te au ia hataholi basafaik leo ka'a boe.”

²⁷ Namanene leondiak boe ma, Kornelis ana fo'a nambadeik. Boe ma dua sala lakokola de ala la'ok leni uma dale leu. Boe ma Petrus nita hataholi no'uk ala lakabubua fo lahanin so. ²⁸ Boe ma Petrus ana suli ndule sala, de ana kokolak nae, “Tolanoo nggalei! Ei bubuluk memak ai hataholi Yahudi la ha'dan. Tungga ai ha'dan ndia, na ai ta bole makabubua seseok mia hataholi ta Yahudi la. Nakalena maso neni sila uman dale neu. Tehuu Manetualain natu'du au so, nae, “Metete ma Manetualain nae hata esa taa nalulik, na boso au ae ndia nalulik. De hatematak ia au ta bisa nunute neu hataholi fe'ek so. Te musi au tao sila leo au ka'a-fa'di bonggi nggala. ²⁹ Huu ndia de le'doeik fo ei moke au, au mai tutik. Au taa adoka, huu Lamatuak Yesus nafa'da au leondiak so. Tehuu ei mafa'da au dei! Ei paluu au hata nai ia, de?”

³⁰ Boe ma Kornelis ana tui basa-basan, nae, “Faik haa maneu kala, le'doeik fo mulai bobok so, boe ma au hule-haladoi neme au umang ia. Ka'da nggengge neuk, te touk esa nambadeik neu au matang. Balo'an manggaha'dok. ³¹ Boe ma noke au nae, ‘Kornelis! Manetualain namanene o huhule-haladoim ndia so, ma nasane'da o dale malolem neu basa hataholi la. ³² De hatematak ia madenu hataholi neni kota Yope neu, fo moke hataholi esa na'den Simon Petrus. Ndia ana leo tataak nai uma esa nai tasi bifin, nai hataholi esa mana tao nalalao banda louk. Na'den Simon boe.’ ³³ Huu ndia, de au fee hataholi la leu loke ama. Ai moke makasi malan seli, huu ama ana mai tutik. De hatematak ia, ai makabubua nai ia fo ai mahiik mamanene basa hata fo

Manetualain nadenu ama nafa'da ai!”

Petrus ana kokolak la'eneu Lamatuak Yesus Dala So'dan fee hataholi taa Yahudi la

³⁴ Boe ma Petrus ana kokolak nae, “Hatematak ia, bei fo au bubuluk ae Manetualain ndia, te'be-te'be ana mete basa hataholi la sama. Tana mete matak nae hataholi ia Yahudi, ma fe'e kala taa Yahudi.☆ ³⁵ Mete ma hambu hataholi neme su'di leo bee mai, fo dalen ndoos, ma nahiik ana hule-haladoi neu Manetualain, boe ma ana tungga Manetualain hihiin, na hataholi ndia neu ko ana tao namahoko Manetualain dalen. ³⁶ Te ai bubuluk hata fo Manetualain nafa'da ita leo Isra'el so, nae Ndia haitua Hataholi ndia fo Ndia tu'du mema kana neme makahulun mai, na ndia Yesus. De Yesus ndia maten fo suek nakamomolek hataholi no Manetualain. Ma Ndia boe oo, ana da'dik neu basa hataholi Malanggan.

³⁷ Ei boe oo mamanene, hata fo ana da'di so nai propinsi Yudea katematuan. Tutuik ndia mulai neme Yohanis nafa'da hataholi la nae ala musi hahae leme sila sala-singgo nala mai, ma ala musi salani, fo tao tanda lae sila ala malole lo Manetualain so. ³⁸ Boe ma Manetualain ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. Manetualain boe oo, Ana fee Ndia koasan neu Yesus. Basa boe ma Yesus neu masokalua nggolo-nggolo kala, fo Ana tao malole fee hataholi la. Ma Ana fali hataholi fo malangga Inahuu Nituk ana tao nakatoto'a kasa. Ana tao leondiak, huu Manetualain no Ndia taa-taa. ³⁹ Te ai ia, fo ai mita no ai mata de'e heheli nala, hata fo Lamatuak Yesus ana taon so, neme kota

☆ **10:34** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17

Yerusalem ma nai basa hataholi Yahudi la dae katematuan.

Tehuu mae leondiak boe oo, hataholi Yahudi luma bei ala mbakun londa-londa neme ai ng-gangge lain losa maten. ⁴⁰ Ndia mate te'be-te'be, tehoo neu fai katelun boe ma, Manetualain ana feen naso'da fali. ⁴¹ Tehoo ta basa hataholi la lita Ndia, te ka'da ai. Faik fo Ndia naso'da fali ndia, ai mateme mi'a-minu mia Ndia. Manetualain hele nala ai fo ai miu mafa'da Yesus Tutui Malolen ndia neu hataholi no'u kala su'di nai bee.

⁴² De Manetualain nadenu ai miu mafa'da manggale'dok la'eneu Hataholi fo Ndia tu'du mema kana so, neme makahulun mai, fo ndia Yesus. Ma Manetualain ana so'u nala Yesus da'dik Mana Maketu dede'ak, fo Ana nae see neu ko naso'da nakandoo no Manetualain, ma see ta. Yesus ndia, naketu dede'ak neu hataholi mana mate kala ma hataholi bei kaso'da kala. ⁴³ Neme lele uluk ele mai, basa Manetualain mana kokola nala boe oo, ala tu'du lala Yesus ia, lae su'di see fo namahele Ndia, neu ko Manetualain ana simbo kasa, ma neu ko Manetualain ana koka heni sila sala-singgo nala.”

Hataholi taa Yahudi la ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon

⁴⁴ Le'doeik bei nakokola leondiak boe ma, ka'da nggengge neuk, te Manetualain Dula Dale Malalaon ana maso neni basa hataholi la, fo mana mamanene ndia. ⁴⁵ Nai ndia boe oo hambu Petrus nonoo Yahudi nala, fo ala loon leme kota Yope mai, leni Kornelis uman mai nai kota Kaisarea ndia. Le'doeik lita hataholi no'u kala sila simbok Manetualain Dula Dalen ndia, boe ma ala heran lalan seli, huu bei fo lita Manetualain ana fee Dula Dalen neu hataholi

taa Yahudi la. ⁴⁶ Lamanene hataholi la manai Kornelis uman ala kokolak pake dede'a mata-matak, ma ala koa-kio Manetualain.

Boe ma Petrus ana kokolak nae, ⁴⁷ “Ka'da ei mita matan leo! Hataholi la ia ala simbok Mane-tualain Dula Dalen leo ita boe. De hatematak ia, mai fo ata salani sala leo. Taa hambu esa ana bisa ka'i sala.” ⁴⁸ Boe ma Petrus nadenu ala salani Kornelis no hataholi manai ndia kala, fo ana da'dik tanda nae ala da'dik Lamatuak Yesus hataholin. Basa boe ma, ala loke fo Petrus ana leo noo sala faik hi'da bali, bei fo ala mbo'in ana fali neni Yerusalem neu.

11

Petrus ana nasala'e aon huu ana salani hataholi taa Yahudi la

¹ Petrus bei tana fali, te Yesus hataholi nadedenu nala, ma hataholi seluk kamahale kala, manai Yerusalem lamanene lae, hataholi taa Yahudi la ala simbok Lamatuak Yesus Tutui Malolen so. ² Le'doeik Petrus ana fali losa Yerusalem, boe ma hambu hataholi kamahalek luma leme partei Yahudi* mai, ala fee salak neun lae, ³ “Heeh! O tao leo bee ia so? O bubuluk ita ha'dan do taa? O mambalani muni hataholi taa Yahudi uman muu! Mu'a-minu mua sala bali! Taa bole leondiak, te sila ndia bei tala tungga ita ha'da sunat. Ita taa tandaa takabubua too sala!”

⁴ Boe ma Petrus ana tui basa mana da'di kala nae, ⁵ “Faik fo au bei nai kota Yope, la'i esa au

* **11:2** Mete ma hambu hataholi taa Yahudi ana nau tungga Yesus, na hataholi maneme partei anggama ia, lae sila musi sunat tungga hataholi Yahudi ha'dan, ma sila boe oo musi tungga basa heti-heu anggama Yahudi selu kala.

hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'du au leo me'is. Sama leo au ita lalai natahuka, boe ma au ita tema maloa esa nana londak neu lalai bu'un haa sala. Boe ma temak ndia ana konda neu au. ⁶ Le'doeik au titilo uni temak ndia dalek uu, boe ma au ita banda mata-mata kala, fo banda ei haak, banda mana lae-lodok, ma mbui mata-mata kala. Basa sila, ita hataholi Yahudi la banda nalulin. ⁷ Boe ma au amanene halak esa nadenu nae, 'Pe'u! Fo'a leo! Hala mala banda la sila fo mu'a leo!'

⁸ Tehuu au ataa ae, 'Taa bisa, Ama! Boso leondiak! Te au beita u'a itak banda mata leondiak! Basa banda la sila ai hataholi Yahudi la malulin.'

⁹ Tehuu halak ndia ana bala nae, 'Metete ma Manetualain nae hata esa ta nalulik, na o boso mae nalulik bali!'

¹⁰ Au ita temak ndia ana to'da mai la'i telu, boe ma nana so'u falik neni lalai neu.

¹¹ Nandaa no le'doeik ndia, hambu hataholi telu ala losa uma ndia. Ala leme Kaisarea mai sangga au. ¹² Boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da au nae, 'O konda fo muu tungga hataholi la sila leo. Boso makandaan. Mae sila taa hataholi Yahudi, tehuu o boso nunute sala do taok sila nalulik'. Boe ma ita tolanoo kanee nala ia, ala tungga no'u boe lo au mini Kaisarea miu. Nai ele ai basa nggai maso mini malangga solda'du Roma esa uman miu. ¹³ Ana tui nae faik hi'da maneu kala ele, nita Lamatuak ata nusa so'dan neme nusa so'dak mai, de nambadeik neme uman de nae, 'Madenu hataholi neni Yope neu, fo moke hataholi esa na'de Simon Petrus. ¹⁴ Neu ko hataholi ndia natu'du o, ma basa o uma isi mala, Lamatuak

dalan leobeek, fo fee ei maso'da, ma koka heni ei sala-singgo nala.'

15 Huu ndia, de au atu'du Lamatuak Dala So'dan neu sala. Boe ma ala simbok memak Manetualain Dula Dale Malalaon, fo leo fain ita boe oo simbok talan so. 16 Au ita ala simbok Manetualain Dula Dale Malalaon leondiak, boe ma au asane'da Lamatuak Yesus kokolan nai makahulun nae, 'Yohanis ana salani ei pake ka'da oe, te neu ko Manetualain Ana sangga tao lena heni nai lain seli neu ei, ndia Ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu ei.'* 17 Naa te Manetualain mesa kana Ana fee Ndia Dula Dalen neu hataholi fe'e kala sila, fo bei leo Ana fee ita. De mete ma au ta salani sala, na au la'ban Lamatuak, hetu? De au sangga kokolak hata bali?"

18 Lamanene Petrus ana nasala'e aon leondia, boe ma tala feen salak so bali. Basa boe ma basa sala koa-kio Manetualain, lae, "Awii, ana seli ia maa! Lamatuak ana soi dalak fee hataholi fe'e kala so, fo ala la'o ela sila so'da kasala nala, fo Lamatuak ana koka heni sila sala-singgo nala, boe ma laso'da lakandoo lo Ndia."

Lamatuak Yesus hataholi nala latanggela leni su'di bee leu. Hambu no'uk leme sila mai lakabubua lai kota Antiokia

19 Makahulun, fo le'doeik ala tao lisa Stefanus so, boe ma ala mulai tao doidoso Yesus hataholi nala. Huu ndia, de ala lalai latanggela leni su'di bee leu. Luma lalai leni nusa Finisia leu. Luma boe, lalai leni pulu Siprus leu, ma luma lalai leni doon seli losa nai kota Antiokia nai nusa

* 11:16 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:5

Siria. Hataholi mana malai kala sila, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen nai su'di bee. Tehuu ala lafa'da ka'da sila hataholi Yahudi nala mesa kasa. Te tala tui neu hataholi fe'e kala.☆

²⁰ Tehuu hambu Lamatuak hataholi nala maneme pulu Siprus ma kota Kirene boe. Sila luma lalai lakandoo leni kota Antiokia leu nai nusa Siria. Sila ndia, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen neu hataholi taa Yahudi la, lai ndia. ²¹ Lamatuak ana fee Ndia koasan neu sala, losa hataholi no'un seli ala lamahela neu Lamatuak Yesus.

²²⁻²⁴ Lelek ndia, Lamatuak Yesus hataholi nala lai Yerusalem lamanene lae, nai Antiokia hataholi fe'e kala boe oo, lamahela neu Yesus so. De ala ladenu hataholi esa, na'de Barnabas, neu tilo sala lai ele. Barnabas ia hataholi dale malole, ma namahela te'be-te'be neu Manetualain. Manetualain Dulan boe oo, ana nakalala'o kana.

Le'doeik ana losa ele, boe ma nita sala, memak tete'bes Manetualain ana naue-nale'di nai hataholi fe'e kala, so'dan lala'da nala. De dalen ana namahoko. Boe ma ana nambalalani sala, suek ala tungga lakandoo Lamatuak Dala So'dan no dale katemak. No leondiak, Lamatuak hataholi nala boe ala lamano'u.

²⁵ Basa ndia, boe ma Barnabas ana la'o neni Tarsus neu, fo neu sangga Saulus. ²⁶ Le'doeik fo natonggo no Saulus, boe ma ana kokoen fo dua sala ala fali no'u leni Antiokia leu. De dua sala ala leo no'u lo Lamatuak hataholi nala losa teuk esa. Tungga-tungga faik dua sala lanoli Lamatuak Yesus Dala So'dan neu hataholi no'uk

☆ **11:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:1-4

kala (Nai Antiokia ndia, bei fo hataholi la ala mulai foi Lamatuak Yesus hataholi nala, lae, ‘Hataholi Karisten’).†

²⁷ Le'doeik fo dua sala bei lai Antiokia, boe ma hambu hataholi hi'da leme Yerusalem mai. Manetualain ana nateme pake hataholi la sila da'dik neu Ndia mana kokolan. ²⁸ Neme mana kokola nala sila mai, hambu hataholi esa na'de Agabus. Manetualain Dula Dalen nafa'dan nae, “Neu ko hambu fai ndoen ana seli nai daebafok ia, losa basa daebafok bu'un haa sala.” (Ndia kokolan ndia ana da'di tete'bes neu lelek fo Mane Inahuuk Roma, na'de Kladius, ana palenda.)✧

²⁹ Lamanene Agabus kokolan ndia, boe ma Lamatuak Yesus hataholi nala manai Antiokia, lala halak fo tu'u doik fee sila tolanoo manai Yesus dalek, fo so'da nala to'a-taa nai propinsi Yudea. Esa-esako fee tungga ndia hambu dain.

³⁰ Tu'u basa boe ma ala fee Barnabas no Saulus dua sala leni doi kala sila fo fee hataholi mana to'a-taa kala nai ele.

12

Yakobis mamaten; Petrus ana maso bui; ma salani kala huhule-haladoin

† **11:26** Dede'a ‘Karisten’ ndia natahuun neme dede'a ‘Karistus’ mai. Ndia ndandaan nae, ‘Hataholi mana tungga Karistus’. Karistus ndandaan nae, ‘Hataholi Malalaok fo Manetualain ana tu'du mema kana neme makahulun mai, fo sangga haituan mai’.

✧ **11:28** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 21:10

¹ Lelek ndia boe oo, Mane Herodes* ana mulai tao Lamatuak Yesus hataholin luma ala doidoso lalan seli. ² Ana palenda hataholi la, fo leu tao lisa Yakobis lenik tafa. Yakobis ndia na Yohanis ka'an. ³ Lelek ndia, Herodes namanene la'eneu Yakobis mamaten ndia, boe ma ana tao namahoko malangga-malangga Yahudi la dale nala, de ana boe tao tete'be bali. Nandaa no fai inahuuk, fo lae Feta Loti Taa Pake Lalu Teik,† boe ma ana nadenu hataholi la leu humu lala Petrus bali. ⁴ Humu lalan, boe ma landeen neni bui dale neu. Boe ma ala hele lala soldadu bubuak haa, fo lanea langgangatik Petrus, lele'do-le'odaen. Soldadu bubuak esa na hataholi haa. Tunga Herodes hihiiin na mete ma basa feta ndia, bei fo ana nau naketu Petrus dede'an neu hataholi no'uk matan. ⁵ De le'doeik ala kena Petrus neme bui dale, Lamatuak Yesus hataholi nala ala hulehaladoi taa lamaketu, loke fo Manetualain ana suli mbali Petrus.✧

Manetualain ana kalua heni Petrus neme bui dale mai

⁶ Fo'a mai boe ma, Herodes ana sangga naketu Petrus dede'an neu hataholi no'u kala matan. Tehuu le'odaen ndia ala mba'a Petrus lenik tali besi dua, nai bui dale. Boe ma ana sunggu nai solda'du dua tala'dan. Ma solda'du selu kala lanea lai lelesu matan.

⁷ Nggengge neuk, te Lamatuak atan esa neme nusa so'dak mai, de nambadeik neu ndia, boe

* **12:1** Mane Herodes ia ala lalela kana nenik na'de *Herodes Agripa*. Ba'in lalela kana nenik na'de *Herodes Inahuuk*. Ndia ndia ana nadenu tao lisa kakana mbimbila anak neu le'doeik fo bonggi Yesus neme Betlehem. † **12:3** Fai malole ndia deka no fai Paska. ✧ **12:5** Kalua neme Masir mai 12:1-27

ma kama ndia nandela nasa'a. Boe ma ata nusa so'dak ndia ana fafae nae, "Pe'u aa! Fo'a lai-lai!" Le'doeik ndia boe oo, tali besi ndia mbo'i heni tuti kana neme Petrus liman mai. ⁸ Basa ndia boe ma ata nusa so'dak ndia nadenu Petrus nae, "O'du o ba'dum neu! Ma pake o ta'bueim!" Petrus ana papake nate'e, boe ma ata nusa so'dak ndia nadenu seluk nae, "O'du o ba'du deam neu, fo mai tungga au leo!"

⁹ Boe ma Petrus ana tungga ata nusa so'dak ndia, de ala kalua leme bui dale mai. Te Petrus nae hetuk ka'da nalame'i ndia. Naa te tete'bes ana da'di leondiak. ¹⁰ Le'doeik ala la'o seli mamana nanea kaesan ma kaduan boe ma ala losa lelesu besi. Tehuu lelesu ndia ana soi aon, de dua sala tungga dalak maneni kota neu. Nggengge neuk, te Manetualain atan ana la'o ela Petrus mesa kana nai ndia.

¹¹ Boe ma ata nusa so'dak ndia mopo kana, de Petrus name'dak, de nae, "Memak tete'bes maa! Hatematak ia, bei fo au bubuluk Lamatuak ndia tete'bes Ana nadenu Ndia ata nusa so'dan mai, fo ana mbo'i heni au uma Herodes liman mai. Lamatuak ana tao leondiak, fo suek hataholi Yahudi la dudu'a keke'di menggalaun tana la'eneu au."

¹² Basa ndia boe ma ana la'o neni ina Maria uman neu. Ndia ndia Yohanis inan. Yohanis na'de selun Markus. Nai ndia hataholi no'u kala lakabubua, fo ala hule-haladoi loke Lamatuak, fo ana fali Petrus no ndia dede'an. ¹³ Losa uma ndia, boe ma Petrus ana dedele lelesu, ma nanggou neme lelesu mba'a uma pasan mai. Boe ma ina mana ono-lauk esa na'de Rode, ana mai titilo see mana maik ndia. ¹⁴ Namanene Petrus halan ndia, boe ma nalelak mema kana. Ana

namahoko nalan seli, de nalaik lai-lai dalek neu, fo nafa'da hataholi la nae, “Wee! Petrus nam-badeik nai deak!” Huu ka'da namanggonggoak, de nafalende heni soi lelesu fee Petrus.

¹⁵ Tehuu lataa lae, “Taa da'di leondiak! Boso makalalamba leondiak!”

Tehuu inak ndia ana mate-mate nae, “Taa! Tete'bes Petrus halan ndia! Ndia nai deak ele!”

Tehuu taa lamahale de lae, “Naafo Manetualain atan neme nusa so'dak mai ndia, fo nanea Petrus.”

¹⁶ Bei latui kala te Petrus ana eki nakandoo losa leu soi lelesu. Soi lelesu boe ma lamanggonggoak huu Petrus ndia ndia. ¹⁷ Petrus ana baba'ak liman, fo suek basa sala nee-nee. Basa boe ma, Petrus ana tui talobee de losa Manetualain ana kalua henin neme bui dale mai. Boe ma nadenu sala nae, “Ei miu mafa'da basa dede'a kala ia neu Yakobis no basa Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala!” Basa ndia boe ma Petrus ana kalua neni mamana fe'ek neu.

¹⁸ Fo'a mai fafain, le'doeik fo solda'du mana manea kala lita lae, Petrus taa kana so, boe ma lamanggonggoak, de ala bii lalan seli, huu ala taa bubuluk hata fo sangga ana da'di neu sala.

¹⁹ Le'doeik Herodes ana bubuluk dede'ak ia, boe ma ana palenda sala leu sangga Petrus. Te taa latonggo loon. Boe ma Herodes ana palenda leu palisak solda'du mana manea kala sila. Palisak basa boe ma Herodes nadenu leu tao lisa basa solda'du mana manea kala sila.

Boe ma Herodes ana la'o ela Yudea de neu leo nai kota Kaisarea.

Herodes, fo loke boe, na lae Agripa, maten

²⁰ Lelek ndia hambu hataholi la leme kota dua mai na'de Tirus ma Sidon, fo lateme leu hasa

nana'ak nai Mane Herodes nusan. Tehuu manek ndia ana musu noo sala dook ia so. Boe ma ala lala halak fo ala sangga dalak fo leu dame lo Herodes. De ala hele lala hataholi bubuak esa, fo leu latonggo lo Herodes. Losa Kaisarea boe ma leu latialaik lo hataholi dalek esa na'de Blastus. Hataholi ndia malanggan nai manek uman. Ala lambe'da dede'a lo Blastus fo ana da'dik neu sila mana kokoen, fo soi dalak fee sala, fo bisa latonggo lo Herodes.

²¹ Boe ma Herodes nakaheik ana simbo kasa, de ala hele lala faik esa fo latonggo. Faik ndia ala tao tatao inahuuk. Herodes ana pake ndia balo'a manen de nanggatuuk neu ndia kadela manen. Boe ma ana mulai nakokola noo sala.

²² Lamanene halan, boe ma ala mulai koa soso'u kana lae, "Mamanene halan ndia! Na ia hala hataholik taa ia, te ia nitu lalais halan ia!"

²³ Ka'da nggengge neuk te Manetualain atan esa neme nusa so'dak mai de ana fee Herodes he'dis esa, huu ana simbok kokoak ndia ma ana seti heni Manetualain. Boe ma ulek kala la'a heni Herodes aon losa maten.

²⁴ No basa mana da'di kala ndia, boe ma Manetualain Tutui Malolen boe namaloe, ma hataholi mana tungga Lamatuak Yesus Dala So'dan, boe lamano'u.

²⁵ Barnabas no Saulus ala leni basa hataholi Antiokia la tutulu-fafalin leni Yerusalem leu, boe ma ala fali leni Antiokia leu. Lo hataholi mulik esa na'de Yohanis, tehoo lateme loken na lae Markus.

13

Hataholi Antiokia ala ladenu Barnabas no

Saulus

¹ Nai kota Antiokia, hataholi no'u kala lama-hele Lamatuak Yesus so. Hambu hataholi luma Manetualain ana pake sala da'dik neu Ndia mana kokolan ma luma bali na Ana pake sala da'dik neu mesen fo lanoli hataholi la. Basa sala ndia:

Barnabas,
Simeon fo hataholi la lateme loke ndia na lae, 'Tou nggeok'.*

Lukius, neme kota Kirene mai,
Manahem, fo lakaboin neme kadi'i anan mai sama-sama no Mane Herodes†
ma Saulus.

² Faik esa, ala puasa, ma lakabubua fo ala lakaluku-lakatele neu Manetualain. Boe ma Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da sala nae, "Hele mala Barnabas no Saulus te Au ueng no'un seli. De ala musi laue-laosa, tungga hata fo Au sangga heti fee sala.'

³ Le'doeik ala puasa ma ala hule-haladoi basa, boe ma ala lalaa lima nala neu Barnabas ma Saulus asa, de ala so'u sala. Boe ma ala ladenu dua sala leu lakalala'ok Manetualain ue-le'din.

Barnabas no Saulus leni pulu Siprus leu

⁴⁻⁵ Faik fo Manetualain Dula Dale Malalaon ana palenda Barnabas no Saulus fo dua sala la'ok

* **13:1** a: Susula Yunani nae 'Niger' na ndandaan nae, 'nggeok' do 'makiuk'. † **13:1** b: Mane Herodes ia lalela kana nenik na'de *Herodes Antipas*. Ndia ndia nadenu tao nisa Yohanis Mana Salanik. Aman na'de *Herodes Inahuuk*. Ndia ndia nadenu tao nisa kakana bonggi beuk fo neu faik bonggi Lamatuak Yesus neme Betlehem. Mane Herodes mana tao nisa Yakobis, ma mana mate huu sikalatik la'a lisan ndia, na'de *Herodes Agripa*.

lafeok, de makasososan leni kota esa nai tasi-bifik na'de Seleukia leu. Yohanis (fo hataholi la loken na lae Markus) ana tungga no'u no sala boe. Losa ndia, ala sa'e ofak leni pulu Siprus leu, boe ma ala konda leu kota esa na'de Salamis. Nai ndia, lasi'a ala maso leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin, fo leu lanoli Manetualain Dede'a-kokolan neu hataholi la.

⁶⁻⁸ Boe ma ala la'ok tuli la'o-la'o leme nggolok esa, leni nggolok esa leu, losa ala leni kota esa, na'de Pafos, fo nai pulu ndia mbe'dan seli. Gubernur ana leo nai kota ndia tala'dan. Na'den Sergius Paulus. Hataholi ndia langga uten neuk. Le'doeik namanene lae Barnabas asa mai nai ndia kotan, boe ma nadenu hataholi la leu loke sala te dalen ana dokodoe namanene Manetualain nanoli-nafa'dan.

Tehuu hataholi Yahudi esa nai ndia, na'de Bar Yesus (na'de fe'en tungga dede'a Yunani na nae, 'Elimas'). Hataholi ndia kamo'do mamates. Ana bisa pepeko hataholi la nae, ndia boe oo Manetualain mana kokolan. Ndia natialai malole no gubernor. De le'doeik Barnabas ala mai nai sila kotan, boe ma ana mbau-e'do gubenor fo suek boso ana simbo kasa. Ana kokoe nala gubenor fo suek boso namahale Yesus.

⁹ Tehuu Manetualain Dula Dale Malalaon ana fee koasa neu Saulus (fo loke na lae Paulus), de nakabubulak nahelen matan neu kamo'do mamates ndia. Boe ma ana mbokan nae, ¹⁰ "Heeh! Elimas! O ia nitu anan! Mana masapepekok! Losa faik bee fo o bei masapepeko hataholi? O la'ban basa dede'a malole la! O ia tungga nitu la malangga inahuun! O boso tao leondiak bali! Boso so'ba-so'ba makalelee Manetualain

dala ndoon bali! ¹¹ Wei! O mamananene e! Neu ko Manetualain ana huku o. Neu ko mboke o matam, de o taa mita hata esa boe, losa faik hi'da.”

Paulus nakokola nate'e, boe ma mboke tutik hataholi ndia matan. De nafadada'ba sangga hataholi fo to'u liman fo nalala'on.

¹² Le'doeik gubenor nita no mata hehelin ma namanene Barnabas asa lanoli la'eneu Yesus, boe ma ana namanggonggoak, de namahele neu Yesus.

Ala leni Tutui Malole neni kota Antiokia fe'ek, nai nusa Pisidia

¹³ Neme kota Pafos nai pulu Siprus mai, Paulus asa sa'e ofak lai kota manai nusa Pamfilia, na'de Perga leu. Nai ndia, ala konda leme ofak lain mai, boe ma Yohanis Markus ana la'o ela sala de ana fali neni Yerusalem neu. ¹⁴ Leme Perga mai, ala la'ok tungga ma'da lai, boe ma leni Antiokia manai nusa Pisidia leu.

Losa ndia te nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae ue-le'din, de leu hule-haladoi nai hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. ¹⁵ Faik ndia ala lees neme Ba'i Musa susulan, ma Manetualain mana kokola fe'e nala susulan. Boe ma malangga-malangga uma huhule-haladoik ndia loke Paulus asa lae, “Ama nggalei. Mete ma hambu heheluk fee ai, na ai moke no ha'dak fo makokola matetea ai basa nggai manai ia kala dale nala.”

Paulus ana kokolak fee hataholi Yahudi la lai Antiokia

¹⁶ Boe ma Paulus nambadeik neu mata. De ana so'uk liman, fo ana hule sala nee-nee. Boe ma ana mulai nakokola nae, “Tolanoo-tolanoo

leo Isra'el la ei! Ma ina-ama selu kala mana maso anggama Yahudi, huu ei dale nala boe ala dokodoe neu leo Isra'el la Manetualain. Au oke ei pasak ei ndi'idoo nala, fo mamananene au!

17 Manetualain ana hele nala ita leo Isra'el bei-ba'i nala so, neme lele uluk mai. Lelek fo leu leo leme Masir, fo sila nusa hehelin taa ndia, Lamatuak ana fee sala leo lo so'da-molek, losa tititi-nonosi nala boe lamano'u. Boe ma Lamatuak ana pake koasa inahuun, de no fali kasa kalua leme Masir mai.✧ 18 Basa de laso'da lali-lali leu mamana louk losa teuk haa hulu. Leomae sila langga batu lakandoo tehoo Lamatuak ana noo sala no nggaleloak.✧ 19 Boe ma Lamatuak ana namoa nala dae Kana'an neme leo hitu mai. De ana baba'e dae nala neu ita bei-ba'i nala fo da'dik neu sila dae pusaka nala.✧ 20 Laso'da leondiak losa teuk natun haa lima hulu.

Basa ndia boe ma, Manetualain ana so'u fee sala mana kee dede'ak, fo nakalala'o kasa losa Lamatuak ana so'u nala Ndia mana kokolan esa na'de Samuel.✧ 21 Faik fo Semuel ana da'di neu Manetualain mana kokolan, ita bei-ba'i nala ala nau-nau fo ala hambu manek esa. Boe ma Lamatuak ana so'u nala Kis anan na'de Saul, neme leo Benyamin mai. Saul ana to'u palenda teuk haa hulu.✧ 22 Boe ma Lamatuak ha'i henin, de ana so'u nala Isai anan na'de Dauk, fo nggati Saul, ana da'dik neu mane beuk. Lamatuak ana bubuluk tete'bes Dauk dalen de

✧ **13:17** Kalua neme Masir mai 1:7; 12:51 ✧ **13:18** Lelekek 14:34; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 1:31 ✧ **13:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:1; Yosua 14:1 ✧ **13:20** Mana Kee Dede'a kala 2:16; 1 Samuel 3:20 ✧ **13:21** 1 Samuel 8:5; 10:21

nae, 'Isai anan Dauk ia, nandaa no Au daleng. Neu ko ana tao tungga basa Au hihii-nanaung.'[✧]

²³ Lelek ndia Lamatuak ana helu, sangga Ana haitua tititi-nonosin esa fo suek nasala'e nala hataholi Isra'el asa neme sila sala-singgo nala mai. Au nau afa'da basa tolanoo nggalei, ae Dauk tititi-nonosin fo Lamatuak ana heluk ndia, ndia Yesus."

Paulus nae Yesus ndia, Hataholi fo Lamatuak ana helu, ana sangga haituan mai

²⁴ Paulus tuti seluk ndia hala-kokolan nae, "Lelek fo Lamatuak Yesus bei tana so'uk Ndia tatao-nono'in, hambu hataholi esa na'de Yohanis, neu nafa'da hataholi Isra'el la nae, ala musi hahae neme sila sala-singgo nala mai, boe ma musi ala salani da'dik tanda lae sila mole-dame lo Manetualain so.[✧] ²⁵ Ma le'doeik fo Yohanis tatao-nono'in sangga basan, boe ma ana nafa'da hataholi la nae, 'Boso ei dudu'a mae au ia, Hataholi fo Lamatuak ana helu basan so neme makahulun fo ana sangga haituan mai. Masane'da matalolole! Ei musi mahani hataholi esa fo neu ko sangga ana mai. Ndia ana seli lena heni au, de mae da'dik neu ndia atan boe oo, au taa andaa.'[‡] ✧

²⁶ Tolanoo-tolanoo nggalei! Ei ia memak Abraham tititi-nonosin, ma ei luma fo dale mala dokodoe neu Lamatuak. Mamanene au dei!

✧ **13:22** 1 Samuel 13:14; 16:12; Sosoda Koa-kio kala 89:20

✧ **13:24** Markus 1:4; Lukas 3:3 ‡ **13:25** Susula dede'a Yunani isi-isik nae, 'nakatele fo sefi heni Ndia tali sapatun boe oo, au taa andaa'. Ndia ndandaan nae, mete ma nakasasaman no Lamatuak Yesus, na Yohanis name'da ndia ata esa. ✧ **13:25** Mateos 3:11; Markus 1:7; Lukas 3:16; Yohanis 1:20, 27

Manetualain nafa'da ita Ndia dala so'dan fo ana nasala'e nala ita neme ita sala-singgo nala mai. ²⁷ Neme makahulun mai, Lamatuak ana pake Ndia mana kokola nala fo ala sulak lafa'da hataholi la, la'eneu Hataholi fo Manetualain ana helu sangga haituan mai. Boe ma ita malangga-malangga anggama nala, lo hataholi selu kala lai Yerusalem ala lees lasaluluan so, hata fo mana kokola nala sila ala sula kana so. Tungga-tungga fai hahae ue-le'dis, na ala leni uma huhule-haladoik dale leu fo ala lees leondiak nai Manetualain Susula Malalaon. Tehuu ala taa lalalak la'eneu Hataholi fo Lamatuak ana helu sangga Ana haituan ndia, na ndia Yesus. Boe ma ala sangga dalak fo ala huku lisan, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala ala sula kana so. ²⁸ Ala tao-tao dede'ak lo Yesus, fo sangga ala tao latu'dan, te tala hambu salan fa boe. Mae leondiak o, leu loke gubenor Pilatus fo tao nisan.* ²⁹ Gubenor ndia nakaheik, de ala mbaku londa Yesus neme ai nggangek losa maten. Basa hata fo ana da'dik Yesus, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala ala sula kana so. Basa ndia, de lakonda mbombolan neme ai nggangek mai, de ala ko'o leu mbe'dan nai lates dale.* ³⁰ Tehuu Manetualain ana pake koasan, de ana tao naso'da falik Yesus neme Ndia mamaten mai.

³¹ Le'doeik fo Yesus naso'da nasafali, boe ma natu'du Aon la'i no'uk neu hataholi la, fo ala sama-sama loon leme nusa Galilea mai, leni

* **13:28** Mateos 27:22-23; Markus 15:13-14; Lukas 23:21-23; Yohanis 19:15 * **13:29** Mateos 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanis 19:38-42

Yerusalem leu. De hatematak ia, sila ndia, ala da'dik sakasii neu hataholi Isra'el asa.✠

Paulus natu'du nae, Lamatuak ana pake Ndia hataholi nadedenu nala fo ala lafa'da memak la'eneu Yesus

³²⁻³³ Paulus ana tuti seluk ndia kokolan, nae, “Naa, leo iak! Ai dua nggai ia, fo au ua Barnabas, ai mima dook mai mafa'da ei, fo ela ei bubuluk mae hata fo Manetualain ana helu neu ita beiba'i nala, hatematak ia basa sala da'di so, fo ndia, Manetualain ana tao naso'da fali Yesus neme mamaten mai so. Nai *Soso'da Koa-Kio* baba'e kaduan, Lamatuak ana pake hataholi fo sulak la'eneu Yesus so, Hataholi ndia fo Ana helu sangga haituan mai, nae:

‘O ia, Au anang.

Lele'don ia Au so'u ala O fo to'u palenda.’✠

³⁴ Neme makahulun mai Manetualain ana helu basa so, nae neu ko Ndia sangga tao naso'da falik Hataholi ndia fo Ana helu sangga haituan mai, ma Hataholi ndia tana mate so. Huu ndia, de Lamatuak ana pake Ndia mana kokolan fo ana sula kana so nae,

‘Neme makahulun mai Au tao hehelu-balataang ua Mane Dauk fo sangga feen baba'e-babatik.

De hatematak ia bali na Au boe oo, tao hehelu-balataang ua o, huu o ia Dauk tititit-nonosin.’✠

³⁵ Hambu *Soso'da Koa-Kio* fe'ek nae,

✠ **13:31** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 1:3 ✠ **13:32-33** Sosoda Koa-kio kala 2:7 ✠ **13:34** Yesaya 55:3

‘Lamatuak tana fee O Hataholi Malalaon mbombolan ana noe sasalak nai laten dale.’[☆]

³⁶⁻³⁷ Tete'ben na leo iak: *soso'da Koa-kiok* ia tana tu'duk Dauk ndia! Ita bubuluk leondiak, huu Mane Dauk ana tao dede'a neulauk no'uk fee ndia nusan, bei fo ana mate. Ana mate de latoon, boe ma mbombolan noe henin so. De ita bubuluk tae *Soso'da Koa-kio* kala ndia tana tu'duk neu Dauk, te ana tu'duk neu hataholi seluk. Hataholi fo ana tu'duk ndia, na mete ma hataholi ndia maten so, na Manetualain ana tao naso'da fali kana. Huu ndia, de mbombolan tana noe fa boe.

³⁸⁻³⁹ De tolanoo nggalei, mamanene mat-alolole! Hataholi ndia, ndia Yesus! De mete ma ita tamahale neu Ndia, na bei fo Ndia nau lemba ita sala-singgo nala, te mete ma tungga tete'ben, na ita mesa nggata musi lemban. No leondiak, Manetualain ana koka heni ita sala nala. Tehuu ita bubuluk so tae, mae ita tungga basa Ba'i Musa heti-heu ha'dan, tehuu ndia tana mesa kana tao ita neulau nai Lamatuak matan. ⁴⁰⁻⁴¹ Huu ndia, de ei musi dudu'a neu lalaun dei. Boso losak hata fo Lamatuak mana kokolan lele ulu kala lafa'da so, ana tu'da neu ei. Ala sulak so lae,

‘Mata neuk, neu ei mana haumemee kala, fo mateme makadadaek hataholi!

Huu Au, de Manetualain, ana tao dede'a kala fo hataholi la heran lalan seli;

tehuu neu ko ei simbo ei baba'en, fo ei mate ndua'dak miu.

Au tao dede'ak sila, lelek fo ei bei maso'da tehuu ei taa nau simbo kana.

[☆] **13:35** Sosoda Koa-kio kala 16:10

Mae hataholi la ala tao manggalele'don so boe oo, ei taa nau malela kana.✧

Malolenak ei dudu'a neulalau dede'a kala sila, fo ei heran boe.'

De, tolanoo nggalei. Dudu'a neulalau hata fo isinaak au afa'dak ndia. Boso mbia heni hata fo isinaak ei mamananen so, sama leo mana haumemee kala tataon. Ba'u ka'da leondiak au kokolang. Makasi no'uk!"

⁴² Nakokola basa, boe ma Paulus no Barnabas lambadeik, de ala sangga la'o ela uma huhule-haladoik ndia. Boe ma hataholi manai ndia kala, loke fo dua sala fali main nai soso'da ina mana maik ia, fo tao manggalele'do lutu-lutuk seluk, hata fo isinaak ala kokolak ndia. ⁴³ Ala kalua tutik leme uma huhule-haladoik ndia mai, te hambu hataholi no'uk lai ndia, fo ala mai tungga Paulus no Barnabas. Boe ma dua sala fee sala nanoli-nafa'dak, lae, "Ita bubuluk Lamatuak dalen malole hiak neu ita. Huu ndia de ei musi to'u mahele Ndia."

Malangga-malangga Yahudi la timba heni Paulus asa

⁴⁴ Soso'da ina mana maik nandaa no hataholi Yahudi la fai hahae tao ue-le'di nala, de elaba'ik basa hataholi manai kota ndia ala mai fo sangga lamanene Lamatuak Dede'a-kokolan. ⁴⁵ Tehuu le'doeik fo hataholi Yahudi malangga nala lita hataholi no'u kala lahiik mai lamanene Paulus asa, boe ma ala dale he'di sala. De le'doeik Paulus bei kola-kola, boe ma ala la'ban Paulus no huu-okan, ma ala kokolak latu'da sala.

⁴⁶ Tehuu Paulus tala heo kasa, de ala kokolak taa baba'bi-babaa so. Lae, "Memak Manetualain

ana soi dalak nakahuluk fee ita hataholi Yahudi la so, ma Ana fee Dede'a-Kokola Malolen neu ita, de memak ndaan ndia! Tehuu ei taa nau simbo kana. No leondiak na ei taa mandaa hambu so'dak makandoo mia Manetualain. De hatem-atak ia, ai sangga mini Dede'a-Kokola Malole ndia fee nusa-nusa fe'e kala, huu ei timba henin.
⁴⁷ Te Manetualain ana haitua ai so, ndandaak no Yesaya ana sula kana so, nae,

'Au so'u ala ei so, leo banduk fo mini manggale'dok neu nusa-nusa fe'e kala, fo taa Yahudi la,
fo suek ei loti tao manggalele'do dalak mana neni Au mai,
fo ela Au mbo'i heni sala leme sila sala-singgo nala mai.

Ma ei boe oo, musi matu'du dalak ndia nai daebafok neme mbe'dan esa losa mbe'dan seli.'"⁴⁸

⁴⁸ Le'doeik hataholi leme nusa-nusa fe'e kala fo taa Yahudi la lamanene leondiak, boe ma lamahoko lalan seli. Boe ma ala koa-kio Manetualain, lae, "Koa-kio neu Lamatuak, fo mana maena Dede'a-Kokola Malole ndia, lolen seli!" Ma nai ndia, hambu hataholi la fo Manetualain naketu basan neme makahulun mai, fo ala bisa laso'da lakandoo lo Ndia. Boe ma basa sala lamahela lae Lamatuak Yesus ana buka dalak fee sala so.

⁴⁹ Manetualain Dede'a-kokolan ana natanggela neme bafak neni bafak neu nai basa nusak ndia.

⁵⁰ Nai kota ndia, hambu hataholi inahuu kala, touk ma inak. Hambu luma ala dokodoe Lamatuak. Tehuu hataholi Yahudi malangga nala, ala mai dunggu-mbau hataholi inahuu nala sila,

☆ **13:47** Yesaya 42:6; 49:6

losak ala husi kalua heni Paulus no Barnabas, leme nusak ndia mai. ⁵¹ Ala kalua leme kota ndia mai, boe ma dua sala tao dede'a ha'dak esa, fo ala sasambu heni afu neme sila ei nala mai. Ana da'dik neu tanda nae, hataholi-hataholi manai kota ndia tala nau lamanene dua sala. Boe ma dua sala heok lasadea la'o ela kota ndia de leni kota esa seluk leu na'de Ikonium.✧

⁵² Tehuu, hataholi kamahelek kala neu Lamatuak Yesus so, nai kota Antiokia, dale nala lamahoko, ma Manetualain Dula Dale Malalaon natetea sila dalen nala.

14

Paulus no Barnabas lai kota Ikonium

¹ Le'doeik Paulus no Barnabas ala losa kota Ikonium, boe ma ala leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek leu. Lai ndia, ala kokolak lala no'un seli la'eneu Manetualain Dede'a-Kokola Malolen losa hataholi Yahudi la ma hataholi selu kala no'uk lamahеле neu Yesus. ² Ma nai ndia hambu hataholi Yahudi luma, lamahеле mate leni sila anggaman, de tala nau simbok Paulus asa kokola nala. Boe ma ala dunggumbau hataholi selu kala, de ala lamanasa lalan seli neu hataholi kamahelek neu Yesus. ³ Tehuu Paulus asa tala bii. Ala tui-bengga lakandoo Lamatuak Yesus Tutui Malolen neu su'di see. Lafa'da lae, Lamatuak Yesus dalen ana soin neu basa hataholi la. Boe ma Lamatuak ana fee koasan so, fo suek ala bisa tao tanda heran mata-matak, fo hataholi no'u kala bubuluk lae, Manetualain ana pake sala.

✧ **13:51** Mateos 10:14; Markus 6:11; Lukas 9:5; 10:11

Lelek ndia Paulus asa leo lala dook leme kota ndia. ⁴ Basa boe ma, hambu hataholi bubuak dua ala buku lai kota ndia. Bubuak esa na ala tungga hataholi Yahudi la, fo kamahеле mate leni sila anggaman; ma esa bali na ala lasala'e mate-mate lo Yesus hataholi nadedenu nala. De bubua kadua kala ia lasisimbo bafak.

⁵ Hataholi Yahudi kamahеле mate leni neu sila anggaman luma lambe'da dede'a lo hataholi selu kala ma malangga-malangga Yahudi la, fo ala tao lakatoto'ak Lamatuak Yesus nadedenu nala. Ala sangga mbia Paulus lenik batu. ⁶ But hambu hataholi la lafa'da Paulus asa, lae, hambu hataholi bubuak esa sangga tao manggalauk neu sala. Boe ma lalai leu lasulu ao nala nai nusa Likonia, nai Listra ma kota Derbe, ma nggolo-nggolo e'ok manai ndia. ⁷ Nai ndia boe oo, ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen ndia.

Paulus asa lai kota Listra ma Derbe

⁸ Losa kota Listra, boe ma Paulus no Barnabas latonggo lo touk esa. Ein dua sala lu'uk mulai neme inan ana bonggin mai. De bei tana la'o nitak. ⁹ Hataholi ndia nanggatuuk de namanene Paulus tutuin. Boe ma Paulus ana meten de ana dudu'a nae, "Hataholi ia namahehelen bisa ana tao nahai ndia!" ¹⁰ Boe ma Paulus noken nae, "Ka'a aa! Mambadeik leo!" Namanene leondia boe ma hataholi ndia ana fo'a memak, de ana mulai la'ok.

¹¹ Le'doeik fo hataholi la lita Paulus tataon ndia, boe ma basa sala ala na'do bafa nala bemboo. De ala kokolak lenik sila dede'a Likonia lae, "Ei mamanene dei! Hataholi kadua kala ia nitu lalais mana konda leni daebafok mai, fo ala pake hataholi aon!" ¹² Hataholi la sila

ala kokolak leondia na, huu lae hetuk Barnabas lole leo nitu lalais esa, na'de Seus. Boe ma Paulus fo mana kokolak, na lae hetuk ndia na nitu lalais Hermes.* ¹³ Nai kota deak fo lelesu mba'a, hambu uma sosongkok esa soaneu sila nitu lalais Seus. Lita Paulus asa, boe ma nitu lalais Seus mana songgon ana hela neni sapi mane inahuuk ba'u bee, ma bungga fo sangga neu songgo sala. Boe ma hataholi no'u kala ala tungga leu, fo sangga songgo Yesus hataholi nadedenu nala.†

¹⁴ Tehuu ala bubuluk lae hataholi la sila sangga leu songgo sala, de Paulus no Barnabas ala taa simbo kasa. Boe ma lalai leni hataholi no'u kala mata nala leu. De ala sii si'da ba'du nala, fo da'dik tanda lae, ala taa lakaheik hata fo hataholi la sangga tao tataok ndia. Boe ma dua sala ala eki lae, ¹⁵ “Amaa! Huu hata de ei taloiak? Boso mae hetuk ai ia nitu lalais. Ai ia hataholi basa faik leo ei boe. Ai mini ia mai fo sangga tui-bengga fee ei tutui neulauk esa. Ei musi heok masadea ela ei nitu lalai mala, fo sosoa taa kala sila. Ei musi fali fo tungga Manetualain, fo kaso'da tete'bes. Te ndia ndia, mana makadada'dik lalai no daebafok, ma basa isi nala.☆ ¹⁶ Neme lele uluk mai, nusa-nusa

* **14:12** Hermes ndia na mana neni halak neme nitu lalai sala mai. † **14:13** Hule-haladoi “pake Au na'deng” kasosoak, nae, ita hule-haladoi tungga Yesus hihiin. Ita taena hak fo “pake Yesus na'den mete ma ita da'dik Ndia hataholin, mete ma ita taso'da dalek esa takandoo to Ndia, mete ma ita tamanene neu Ndia, ma mete ma ita tamahale, tae, Nida mate fo Ana koka heni ita sala nala. De pake Yesus na'den ndia, tao sama leo ka'da “seseik Yesus na'den”. ☆ **14:15** Kalua neme Masir mai 20:11; Sosoda Koa-kio kala 146:6

kala laso'da tungga sila hihii-nanaun heheli nala. Manetualain boe oo, Ana mbo'i sala leondiak. ¹⁷ Tehuu Lamatuak taa nafalende heni fee sala tanda mata-matak, fo basa nusa kala bubuluk lae, Lamatuak ndia malole. Ndia ndia Ana haitua uda fee ita. Ana fee ita osi nala mbule-boan neulauk. Ndia ndia Ana fee ita ta'a, ma Ana tao ita basa nggata dale nala lamahoko!”

¹⁸ Hataholi la sila lasuu leni sosongkok ndia neu sala, tehuu Paulus no Barnabas ala ka'i sala, de ala ta da'di songgo sala.

¹⁹ Faik ndia hataholi Yahudi hi'da, ala mai leme kota Antiokia ma kota Ikonium mai, fo leni kota Listra leu. Ala dunggu-mbau hataholi no'u kala fo loo kasa, fo la'ban Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, de ala mbia batu neu Paulus. Laebetuk maten so, de ala hela lalan, de ala mbian neni kota deak neu.

²⁰ Tehuu le'doeik Yesus hataholi kamahеле nala lambadeik e'o Paulus, boe ma ana fo'a, de ana fali neni kota dale neu. Fo'a boe ma ndia ma Barnabas ala la'o no'u leni kota fe'ek esa leu, na'de Derbe.

Paulus no Barnabas ala fali leni salanik manai kota Antiokia nai nusa Siria

²¹ Nai Derbe, Paulus no Barnabas ala tui-bengga Lamatuak Yesus Tutui Malolen. De hataholi no'u kala lamahеле Yesus. Boe ma dua sala leni Listra leu seluk. Nai ele ala fali leni Ikonium leu. Leme ndia mai, ala la'ok lakandoo leni Antiokia leu nai nusa Pisidia.

²² Nai ndia, lakokola lo hataholi mana tungga Yesus fo latetea dale nala. Lasanene'da kasa lae, “Tolanoo nggalei! Mete ma ita da'dik neu Manetualain hataholin, na boso dudu'a, mae, ita

taa hambu toto'ak so. Te mae leo bee oo, ita musi hambu toto'ak. Tehuu ita musi takatataka, fo tungga takandoo Yesus.” Dua sala lanoli leondiak neu Yesus hataholi nala, manai kota ndia.

²³ Boe ma Paulus no Barnabas ala sangga hataholi, fo so'u sala da'dik malangga nai tungga-tungga salanik. De ala hule-haladoi ma ala puasa, fo sangga Lamatuak hihii-nanaun. Ala lalaa lima nala ma hule-haladoi, fo so'u hataholi fo Lamatuak ana tu'du sala so, fo da'di malangga salanik.†

²⁴ Basa ndia, boe ma Paulus no Barnabas ala la'o lakandoo, ela nusa Pisidia, de leni nusa Pamfilia leu. ²⁵ Ala losa kota esa, na'de Perga. Nai ndia ala tui-bengga Lamatuak Tutui Malolen. Basa ndia boe ma ala la'ok lakandoo, de dodoo ana, boe ma ala losa nai kota Atalia. ²⁶ Nai ndia, ala sa'e ofak fo fali leni kota Antiokia leu nai nusa Siria. Fain Lamatuak Yesus hataholi nala manai Antiokia ndia, ala ladenu sala, ma fee sala leu Lamatuak liman fo Ana nanea sala. De hatematak ia, Paulus asa sangga fali, fo ala lafa'da salanik Antiokia, lae ala tao basa sila uen ndia so.

²⁷ Losa Antiokia, boe ma Paulus asa lakabubua lala basa Lamatuak hataholi nala manai ndia kala. Basa boe ma ala tui loa-naluk basa hata, fo Lamatuak ana tao fee sala so. Lae, Lamatuak ana soi dalak so, fo hataholi taa Yahudi la lamahele neu Yesus boe. ²⁸ Basa boe ma Paulus no Barnabas ala leo lala dook lo Lamatuak Yesus hataholi kamahela nala manai ndia kala.

† **14:23** Malangga salanik nai lalanek ia, nai dede'a Yunani nae, *presbuteros*.

15

Lasi-lasi salani kala lakabubua lai Yerusalem

¹ Faik ndia, hataholi salanik Yahudi luma ala leme doon seli mai, leme propinsi Yudea mai, leni Antiokia leu. Losa ndia, boe ma lanoli Lamatuak Yesus hataholi nala lae, “Ei mamahele neu Yesus ndia so, de malole. Tehuu ndia beita dai. Mete ma ei nau te'be-te'be maso'da, na, ei boe oo musi sunat, tungga ai ha'dan, fo Lamatuak ana feen neu Ba'i Musa so.”✧

² Tehuu Paulus no Barnabas ala la'ban tingga-tingga hataholi la sila kokola nala. Ala lasisimbo bafak lalan seli. Boe ma Paulus asa lae, “Ei sala! Leo seluk fo taa Yahudi, fo lamahele neu Yesus, na, taa paluu tungga hataholi Yahudi la ha'da sunat!” Huu ala lamboka ao leondiak, boe ma lala halak fo ala haitua Paulus no Barnabas ma nonoo selu nala leme Antiokia, leni dede'ak ia, neu Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala ma lasi-lasi salani selu kala lai Yerusalem.

³ Huu ndia de, hataholi salani Antiokia la ladenu Paulus asa leni Yerusalem leu. Ala tungga dala ma'dalai, lesik nusa Fenisia ma nusa Samaria. Nai sila dalan ndia, ala tuli la'o-la'o lesik hataholi kamahele kala uma nala. De ala tui lutu-lutuk lae, “Hataholi Yahudi la ala po'de fali mai so, de lamahele neu Lamatuak!” Lamanene leondiak, boe ma basa hataholi la lamahoko.

⁴ Losa Yerusalem boe ma, Yesus hataholi nala basa sala, ala simbo kasa no malole. Lamatuak hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala, boe oo ala simbo kasa. Boe ma Paulus asa tui sala basa hata, fo Lamatuak ana tao fee sala, losa

hataholi fe'e kala no'uk ala tungga Lamatuak Yesus. Ma ala tui sila nasisimbo bafan la'eneu sunat. ⁵ Hataholi la fo lamanene Paulus asa tutuin ndia, hambu hataholi salani Yahudi luma leme partei Farisi mai. Ala fo'a lambadeik de ala mboka lae, “Mamanene neulalau ee! Mete ma hambu hataholi taa Yahudi su'di see, fo ana nau tungga Yesus, na ala musi tungga ita ha'da sunat, ma ita heti-heu ha'da selun, fo Manetualain mesa kana nakondan nesik Ba'i Musa.”

⁶ Boe ma basa hataholi salani kala lala halak, fo Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala lakabubua, fo ala timbatai dede'ak ndia. ⁷ Boe ma latuka dudu'ak lutu-lutuk. Babasan, boe ma Petrus ana fo'a nambadeik, de nakokola nae, “Tolanoo nggalei! Ei basa nggei bubuluk mae, makahulun Manetualain ana hele nala au so, neme ei lala'dan mai, fo au uu tui-bengga Manetualain Tutui Malolen neu hataholi taa Yahudi la. Te Manetualain ana nau, sila lamahele neu Yesus boe. ⁸ Manetualain ana bubuluk ita esa-esako dalen. Ma Ana fee Ndia Dula Dale Malalaon neu sala, sama leo Ana fee ita so. No leondiak, ita bubuluk tae Lamatuak boe oo, ana simbok sila. ⁹ Te Manetualain taa ana hele matak ita to sila. Ana taa tao sila fe'e, ma ita fe'e. Te Ana tao nalalao sila dale nala, huu sila lamahele neu Yesus so, sama leo Ana tao nalalao ita dalen boe. ¹⁰⁻¹¹ Naah, de leobee? Mete ma Lamatuak Ana simbo kasa so, de talobee de ita bei nau fua tambela sala no ha'da sunat ia bali? Naa te, mete ma kokolak no ndoos, ita ma ita bei-ba'i nala, taa labe'i lemba basa ita

✧ **15:7** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 10:1-43 ✧ **15:8** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 2:4; 10:44

heti-heu anggaman! De boso ita takaseti sala leondiak! Au sangga atane leo iak: Lamatuak ana fee ita taso'da, huu ita tungga heti-heu anggama do? Taa hetu maa! Manetualain ana fee ita taso'da, huu Lamatuak Yesus ana sue, ma dalen Ana tu'da nalan seli neu ita. Naah, boso mafalende henin! Lamatuak boe oo, ana sue ma dalen Ana tu'da neu hataholi fe'ek leondiak boe.”

¹² Lamanene leondiak, boe ma taa hambu hataholi esa ana nau tamba dudu'ak so bali.

Basa ndia, boe ma Paulus no Barnabas ala tui seluk bali, talobee de Lamatuak ana pake sala. Ala tui la'eneu tanda heran nala, ma dede'ak manai lain seli, fo Manetualain ana tao neu nusa-nusa taa Yahudi lala'da nala. ¹³ Tui basa, boe ma hataholi esa, na'de Yakobis, ana fo'a nambadeik de nakokola nae, “Tolanoo-tolanoo nggalei! Mamanene au dei! ¹⁴ Ka'a Peu* bei fo ana tui basa ita, nae Manetualain ana so'u nala hataholi taa Yahudi la, de Ana fee sala da'dik neu Lamatuak Yesus bobonggi nala. ¹⁵ Naah, ndia boe oo, nandaa no hata fo Lamatuak mana kokola nala, lafa'da memak neme makahulun mai so. Te ala sula kana so nae:

¹⁶ ‘Nandaa no fain, Au fali.

Huu Au ambadedei seluk Mane Dauk palendan.

Te ndia tititi-nonosi nala fo lakalulutuk ndia, Au sangga ambadedei seluk, ma tao natetea selu kana.

¹⁷⁻¹⁸ Tao leondiak fo hataholi la leme leo fe'ek mai boe, fo sangga latonggo lo Au.

* **15:14** Susula dede'a Yunani nana sulak nae ‘Simon’. Simon ndia, na'de fe'en Petrus.

Te Au boe oo hele ala sala so, fo da'dik neu Au hataholing.

Te Manetualain nakokola basa leondiak neme makahulun mai so!'[☆]

19-20 De neme au mai, Yakobis na leo iak: mete ma hataholi neme nusa fe'ek mai, ana tungga Manetualain, na ita hataholi Yahudi la boso ata takatoto'a kasa bali. Ita boso tao tambela sala fo fee sala ala tungga ita ha'da sunat. De, ita musi sulak susulak esa, fo haitua neu sala, tae, ala taa paluu tungga basa ita ha'da Yahudi nala. Ita tasanene'da kasa, tae boso ala hohongge lo touk do inak. Ala taa bole la'a mba sosonggok. Ala taa bole la'a mbaa daa. Ma ala taa bole la'a mbaa banda nana ki'du nisak.[☆] 21 Naah, mete ma ata tao heti-heu leo iak, na ia dede'a beuk taa ia. Te hataholi no'u kala bubuluk so, lae ita hataholi Yahudi la ha'dan memak leondiak. Huu Ba'i Musa heti-heun ndia, de ita lees ana nai basa uma huhule-haladoik, fo nai fai hahae ue-ledis, su'di nai bee. De, hataholi nusa fe'e kala no'u kala bubuluk so. De au kokolang ba'u ka'da ndia. Makasi!'

Susulak fo feen neu nusa-nusa taa Yahudi fo lamahele so

22 Basa ndia, boe ma Lamatuak hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi selu kala, lala halak, fo sangga haitua hataholi neu nafa'da sila nakeketun ndia, neu hataholi salani kala, su'di nai bee. Boe ma ala sangga hataholi fo salani kala ala fee ha'da kana, fo nandaa no ues ndia. De ala hele lala hataholi dua. Esa na'de Silas, ma esa bali

[☆] 15:17-18 Amos 9:11-12 [☆] 15:19-20 Kalua neme Masir mai 34:15-17; Malangga Anggama la Heti-heun 17:10-16; 18:6-23

na'de Yudas (fo loke na lae, Barsabas). Boe ma ladenu dua sala, leu no'u lo Paulus ma Barnabas.

²³ Leni susulak fo feen neu hataholi nusa fe'e kala manai kota Antiokia nai nusa Siria, losa dook nai nusa Kilikia. Susulak ndia liin leo iak:

“So'da-molek neme ai mai, fo Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi fe'e kala, lai kota Yerusalem ia. Ai sulak susulak ia fee ei, fo ai sue ei sama leo ai tolanoo bonggin.

²⁴ Ai sulak susulak ia, huu ai mamanene lae, hambu hataholi luma leme Yerusalem ia mai, leu latonggo lo ei nai ele. Ala lanoli langga'bok, losa ala tao lakatoto'ak, ma ala tao lakandaa ei. Sa'di ka'da ei bubuluk, te ai beita haitua mitak hataholi la sila. ²⁵ Ledoeik ai mamanene lae hambu hataholi lakatoto'ak ei leondiak, boe ma ai makabubua nai ia, fo tai-dodoon dede'ak ndia. Ai mala halak so, de ai maketu basa dede'ak ndia. De hatematak ia, ai hele mala hataholi fo ala mai lafa'da ei, ai nakeketun ndia. Ala mai no'u lo Barnabas ma Paulus, fo ai susuen. ²⁶ Te ai hataholi kadua nala sila, ala lemba doidosok losa elaba'ik mate sala. Ala hambu doidosok leondiak, na huu ala tungga ita Lamatuan Yesus, hataholi fo Lamatuak ana hele mema kana neme makahulun mai. ²⁷ De ai madenu Yudas no Silas, fo ela lafa'da ei, susulak ia isin.

²⁸ Lamatuak Dula Dale Malalaon nafa'da ai, de ai makaheik leondiak, mae, ei boso tungga basa ai ha'da Yahudi nala, fo leo ha'da sunat ndia. Te ha'dak ndia, ana boe tamba belak no sosoan taa neu ei. Tehuu

hambu dede'ak esa do dua, fo ei musi
masanene'da kana:

²⁹ Boso hohongge mia touk do inak.

Boso mi'a mbaa sosonggok.

Boso mi'a daak.

Ma boso mi'a mbaa neme banda nana hese
nisak.

Mete ma ei manea ei ao nala, neme basa dede'a
kala ndia mai, na ei taa tao ei tolanoo
Salani Yahudi nala, ala nunute ei. No
leondiak, na ei bisa makabubua neulalau
mia sala. Ai susulan ia ka'da leondiak.
So'da-molek.”

³⁰ Ala simbo lala susulak ndia, boe ma Paulus
asa me'usee sala, boe ma ala la'o leni kota
Antiokia leu. Ala losa ele, boe ma ala lakabubua
basa hataholi salani kala, de ala fee susulak
ndia neu sala. ³¹ Le'doeik ala lees basa susulak
ndia, boe ma basa hataholi la sila lamahoko, huu
susulak liin ana tao natetea sila dale nala.

³² Yudas no Silas, boe oo Lamatuak ana pake
sala, da'dik neu Ndia mana kokola nala. Dua sala
tui no'un seli neu hataholi kamahela kala, manai
kota ndia. Ala fee sala nanoli-nafa'dak, ma ala
tao latetea hataholi la sila dale nala. ³³ Faik
fo dua sala leo lai ndia doo-doo ana, boe ma
hataholi salani manai Antiokia, ala mbo'i sala
fali leni hataholi fo mana haitua sila. Ala mbo'i
dua sala no dale namahokok. ³⁴ [Te Silas, ana
nau leo nakandoo nai Antiokia.]†

³⁵ Paulus no Barnabas ala leo doo-doo ana nai
ndia. Sila boe oo, ala fali lala hataholi fe'e kala,
fo mana tui-bengga Lamatuak Yesus Dala So'dan.

Paulus no Barnabas ala la'o esako dalan

† 15:34 Hambu susula laak tana nana sulak lalanek ia

³⁶ Faik fo Paulus no Barnabas, ala leo doo-doo ana nai Antiokia, boe ma Paulus nafa'da Barnabas nae, "Ka'a aa! Mai fo ata fali seluk teni basa mamananak, fo makahulun ita teu titak teme ele. Ata teu tilo su'dik ita tolanoo nala sila so'da nala leobeek, so ee? Te hataholi la ia, lamahela neu Lamatuak Yesus bei ta dook. Fain ita mulai tanoli sala so. De mai fo teu tilo sala dei." ³⁷ Namanene Paulus noke leondiak, boe ma Barnabas ka'da nakaheik. Ana nau loo Yohanis fo ana tungga noo sala. (Ala loke Yohanis ia, na lae Markus boe.) ³⁸ Tehuu Paulus tana nau. Huu, fain neme nusa Pamfilia, Markus ana fo'a la'o ela sala. ³⁹ Paulus no Barnabas ala lasisimbo bafak lalan seli, losa dua sala ala la'o esako dalan. De Barnabas hela no Markus, de dua sala sa'e ofak, de ala losa pulu Siprus.

⁴⁰ Te Paulus noke no Silas. Le'doeik fo ala sangga la'o, hataholi-hataholi kamahela kala, manai Antiokia, ala hule-haladoi loke Manetu-alain nanea ma natu'du Ndia dale malolen neu sala. Hule-haladoi basa boe ma, dua sala la'o. ⁴¹ De leu ndule nusa Siria no nusa Kilikia. Su'di nai bee, ala tao latetea hataholi kamahela kala dale nala.

16

Timotius nakabubua no Paulus ma Silas

¹ Basa ndia boe ma, Paulus ala la'o lakandoo lakahuluk leni kota Derbe leu. Boe ma ala la'ok lakandoo seluk leni kota Listra leu. Nai ndia latonggo lo ta'e-anak esa, na'de Timotius. Aman, hataholi Yunani, ma inan ina Yahudi, fo namahela neu Yesus so. Timotius boe oo, ana

✧ **15:38** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 13:13

da'dik Yesus hataholin. ² Basa hataholi kamahele kala manai Listra, ma kota Ikonium, ala bubuluk Timotius ndia, hataholi neulauk. ³ Paulus ana nau fo Timotius ana tungga sala. Tehuu, hambu hataholi Yahudi nai ndia, ana bubuluk Timotius aman hataholi Yunani, de ndia bei tana sunat tungga ha'da Yahudi. Huu ndia, de Paulus noke hataholi fo ala sunat Timotius.*

⁴ Basa ndia, boe ma ala la'ok leme mamanak esa leni mamanak esa leu, fo lafa'da Lamatuak Yesus hataholi nadedenu nala, ma lasi-lasi salani kala nakeketun neme Yerusalem. ⁵ No leondiak, boe ma ala tao latetea hataholi kamahele kala dale nala. Tungga-tungga faik hataholi kamahele kala boe lamano'u.

Paulus neni Makedonia neu

⁶ Basa ndia, boe ma ala la'o lakandoo. Ala leni nusa Frigia leu ma nusa Galatia, huu Lamatuak Dula Dale Malalaon ana ka'i sala, fo boso leu tui-bengga Lamatuak Tutui Malolen, nai nusa Asia.

⁷ Faik fo ala losa nusak esa, fo natoo no nusa Misia, de ala sangga so'ba leni nusa Bitinia leu. Te Yesus Dula Dalen ana ka'i sala, fo boso ala ele leu.† ⁸ Boe ma ala la'ok lesik nusa Misia, de ala losa kota Troas.

⁹ Le'odaen ndia, Manetualain ana fee Paulus nita sama leo nai me'is dale. Nita hataholi esa

* **16:3** Paulus ana bubuluk nae, hataholi bei tana sunat, na taa bole neni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek neu. Mete ma Timotius ana nau fali Paulus, fo ana tui-bengga Yesus Tutui Malolen neu hataholi Yahudi la, na, ana musi sunat dei. No leondiak, na lofoanak ana kalua-maso neni hataholi Yahudi la lala'dan neu. † **16:7** Hatematak ia, nusa-nusak fo makahulun ele, lae, Frigia, Galatia, Asia, Misia ma Bitinia basa sala lai Turki.

nambadeik nai tasi selik, nai nusak esa, na'de Makedonia. Hataholi ndia nanggou noke tulu-falik nae, “Ama aa! Muni ia mai, fo fali mala ai dei!” ¹⁰ Paulus nita leondiak, boe ma ai† maketun ai mini Makedonia miu. Ai dudu'a mae, Manetualain ndia nadenu, fo ai miu tui-bengga Ndia Dala So'dan, neu hataholi manai tasi selik ele. Huu ndia, de Ana ka'i ai, fo taa bole mini mamana fe'ek miu.

Ina Lidia namahele Lamatuak Yesus nai kota Filipi

¹¹ Basa boe ma ai sa'e ofak mima kota Troas mai, de ai mini pulu kadi'ik esa, na'de Samotrake. Fo'a mai, boe ma ai mia ofak ndia makandoo losa kota esa, na'de Neapolis. De ai konda mima ndia. ¹² Neme ndia mai, ai la'ok tungga ma'dalai mini kota inahuuk esa, na'de Filipi. (Filipi ndia, na kota inahuuk nai nusa Makedonia, fo mana palenda Roma boe oo, ana to'u koasa nai ndia.) Ai leo faik hi'da mima ndia.

¹³ Nandaa no hataholi fai hahae ue-le'din, de ai sangga hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. Ai makandandaak mamana huhule-haladoik ndia, neu ko nai lee biffin. De ai la'o kalua taa dook mima kota ndia mai, losa ai hambu lee esa. Ai matonggo mia inak hi'da, lakabubua lai ndia, fo ala hule-haladoi.§ De ai

† **16:10** Nai tutuik ia, ala mulai pake ‘ai’ nai ia, huu Lukas ana nakabubua no Paulus asa lai ia. Lukas ndia, ana sulak susulak ia.

§ **16:13** Tungga heti-heuk, na musi hambu tou Yahudi sanahulu, bei fo tao uma huhule-haladoik esa. Ala taa hingga ina kala. De, huu hambu inak luma ala hule-haladoi nai lee Ganggites biffin, de ai bubuluk, nai kota Filipi, tou Yahudi ka'da lumak.

manggatuuk makokola mia sala. ¹⁴ Nai basa ina kala sila, hambu esa na'de Lidia. Ndia neme kota esa dook nai nusa Asia, na'de Tiatira. Inak ia, ana se'o tema mbila balanggeok, fo belin ana seli, soaneu hataholi inahuu kala. Ana manggate hule-haladoi neu Manetualain. De le'doeik namanene Paulus kokolan, boe ma ana simbo tuti kana.

¹⁵ Boe ma ai salani tutik ina Lidia no uma isi nala. Salani basa, boe ma ana noke ai nae, “Ama nggalei! Mete ma ei mae au ia amahete te'be-te'be neu Lamatuak Yesus, na ei mai leo tataak neu au umang dei.” Ana kokoe nakandoo, boe ma ai tunggan.

Ala landee Paulus no Silas leni bui dale leu nai kota Filipi

¹⁶ Faik esa, fo le'doeik ai bei la'o-la'o mini uma huhule-haladoik miu, boe ma ai matonggo mia inanak esa neme dalak. Ndia ia hataholi atan. Inanak ia nitu nalak, losak ana bisa nafa'da hataholi la ua-nale nala. Ndia boe oo, ana bisa bubuluk dede'ak huu-okan su'di neme bee mai. De, hataholi la no'uk kala lateme feen doik, fo loken ana mete sila ua-nale nala. Tehuu doi kala sila, inanak ndia lamatua nala ala hambu basan, de ala da'dik lamasu'i. ¹⁷ Faik ndia, fo le'doeik ai bela'o, te inanak ndia tungga-tungga no ai nakandoo. Boe ma nanggou nae, “Hataholi la ia Manetualain, fo Manakoasa Inahuuk ata nala ia. Ala mai fo latu'du dalak lae talobee fo hataholi bisa hambu so'dak, ma lakambo'ik leme sala-singgo nala mai!”

¹⁸ Inanak ndia ana tao leondiak losa faik hi'da. Doo-doo, boe ma Paulus ana mbela namanene inanak ndia, nanggonggoun ndia. De Paulus

ana heok nasafali, de nakabubulak matan neu inanak ndia, boe ma ana palenda nae, “Heeh! O nitu manggalauk! No Lamatuak Yesus koasan, au palenda o, kalua muma inanak ia mai, hatematak ia boe!” Paulus nakokola nate'e, boe ma nitu ndia ana kalua tutik.

¹⁹ Le'doeik fo inanak ndia malangga nala bubuluk sila atan ndia mopo koasan so, boe ma ala luli, huu ala tala hambu doik so. Boe ma ala to'u lala Paulus no Silas de ala hela loo sala leni pasak leu, nai mamanak fo hataholi la lateme paken neu laketu dede'ak. ²⁰ Nai ndia langgou tingga-tingga lae, “Hataholi la ia, ala tao lakalulutu ita kotan. Naa te sila hataholi taa manai iak. Hataholi Yahudi la ia leme dook mai fo ala tao sese'bok nai ia! ²¹ Ala lanoli hataholi la boe lae, ita boso mbali mana palenda Roma heti-heun, te tungga ka'da sila heti-heun.”

²² Lamanene leondiak, boe ma hataholi no'u kala ala manggalau, de leu mbomboko Paulus no Silas. Boe ma hambu malanggan esa nai ndia, nadenu hataholi la sii heni Paulus no Silas balo'a papake nala, ma ala filu sala. ²³ Ala filu lakamiminak Paulus no Silas. Boe ma ala landee sala leni bui dale leu. Ala fee malangga bui mana maneak nai ndia, nanea teas neu kadua kala sila. Boso losak lalai. ²⁴ Lamanene leondiak, boe ma malangga soldadu mana maneak nai ndia, ana kena sala leu kama esa, nai bui ndia lala'dan. De ana ka'bi ei nala nenik ai kaka'bi eik.

²⁵ Me'da fatila'da, boe ma Paulus no Silas ala hule-haladoi, ma ala so'da koa-kio Manetualain. Hataholi bui seluk manai ndia kala, lamanene sila soso'dan ndia boe. ²⁶ Ka'da nggengge neuk, dae nangge'o nalan seli, losa basa uma bui ndia

boe oo nangge'o. Ma lelesu nala latahukak bengгаа. Boe ma basa hataholi bui la tali besi nala, mbo'i heni kasa.

²⁷ Le'doeik ndia, malangga mana maneak nai uma bui ndia ana nggengge, de ana fo'a te nita uma bui lelesu nala basa sala bengгаа. Nita leondiak, boe ma nae hetuk basa hataholi bui la ala lalai leu fuik so. De ana fe'a nala felan, fo ana sangga hala aon. ²⁸ Tehuu Paulus nanggou natingga ma ana ka'in, nae, "Wei! Ama aa! Boso hala aom! Te ai basa nggai bei nai ia, bou!"

²⁹ Namanene halak ndia, boe ma malangga mana maneak ndia, ana bii nalan seli, ma nakandaa. Boe ma nadenu neni feen mbele, de nalai neni bui ndia dalek neu, ma aon ana dele mbuse makasufuk. Boe ma neu sendek neu Paulus no Silas ei nala.

³⁰ Boe ma noo sala kalua leme bui dale mai, de natane sala nae, "Ama nggalei. Au to'a alan seli. Au musi tao hata, fo suek au akambo'ik uma toto'ak ia mai?"

³¹ Paulus asa lataa lae, "Dalan leo iak: o mamahale neu Lamatuak Yesus, dei fo Ndia fee o so'dak. Leondiak boe neu o uma isi nala."

³² Boe ma Paulus no Silas lakokola lo malangga bui ndia, ma basa ndia uma isi nala. Lafa'da Lamatuak Yesus Dala So'dan neu sala. ³³ Seli fatilada fa, boe ma malangga bui ndia no Paulus ma Silas, de ana tao nalalao sila hina nala, fo afik nana filu la'ek. Basa boe ma ala salani malanggan ndia no basa ndia uma isi nala.

³⁴ Boe ma noo sala leni ndia uman dale leu, de ana fee sala la'a. Ndia no ka'a-fa'di nala basa sala lamahoko lalan seli, huu lamahale neu Manetualain.

³⁵ Fo'a fafain, boe ma hataholi inahuu nala fo mana maketu dede'a kala, fee halak neu malangga bui ndia, fo ladenu mbo'i heni Paulus asa leme bui dale mai.

³⁶ Namanene leondiak, boe ma malangga bui ndia nafa'da heheluk ndia neu Paulus nae, “Ama nggalei! Hataholi inahuu nala laketun so, fo mbo'i heni ei. De ama sala miu leo no so'dak.”

³⁷ Namanene leondiak, de Paulus tana nau simbok. Boe ma nafa'da hataholi nana, nadenu kala sila, nae, “Boso leondiak, te ai ia hataholi Roma. De, ai moke ai hak! Mana palenda musi ala tao ai dede'an tungga heti-heuk. Tungga tete'ben, na musi nadede'a dei, bei fo huku hataholi. Tehuu ala taa tao leondiak. Tala tao dede'ak dei, fo sangga bubuluk ai salan hata, naa te lambue fo filu lakamiminak ai, neu hataholi no'uk matan. Taa hambu nato'ok esa boe, te landee ai mini bui dala miu. Ia ala lena le'dole'do mana palenda Roma heti-heun so. Boe ma hatematak ia, ala kalua lafufunik ai mima bui dale mai, fo suek hataholi la tala bubuluk, lae, ai sala hata. De taa bole leondiak! Fee malangga nala sila ala mai matan, fo ala mbo'i heni ai. Leondiak bei fo ai simbok.”

³⁸ Le'doeik fo hataholi nananadenu kala sila leu lafa'da, Paulus kokolan ndia, boe ma malangga nala sila, bei fo ala bubuluk kadua kala sila laena hak hataholi Roma. De ala bii lalan seli. ³⁹ Boe ma hataholi inahuu nala sila leni bui dale leu, de loke do'o neu Paulus ma Silas. De ala kalua dua sala leme bui dale mai, boe ma loke fo dua sala la'o ela kota ndia. ⁴⁰ Ala kalua leme bui dale, boe ma Paulus asa leni ina Lidia uman leu. Ala lakabubua lo hataholi kamahele kala lai ndia. Ala lanoli sala ma tao latetea dale

nala la'i esa seluk. Basa ndia, boe ma ala la'o ela kota ndia.

17

Paulus asa leni kota Tesalonika leu

¹ Basa boe ma Paulus no Silas ala la'o lakandoo. Lesik kota esa na'de Amfipolis. Basa ndia, boe ma ala leni kota fe'ek esa leu, na'de Apolonia. Neme ndia mai, ala la'ok lakandoo losa kota Tesalonika. Nai kota ndia, hambu uma huhule-haladoi hataholi Yahudi esa.

² Mete ma ala losa mamanak esa fo hambu uma huhule-haladoik nai ndia, ma nandaa no fai hahae ue-le'dis na Paulus ana bisa maso fo ana hule-haladoi tungga no hataholi la. Nai Tesalonika boe oo, ana maso nai sila uma huhule-haladoin. Boe ma ana natuka dudu'ak noo sala lai ndia, lenik Manetualain Dede'akokolan nai susula malalaon dale. Ana maso tungga no sala, hule-haladoi leondiak tungga-tungga fai hahae ue-ledis, soso'da ina telu tuti-tuti. ³ Nafa'da sala nae, “Mete ma ita palisak neulalau nai Manetualain Susula Malalaon ndia, na ita bubuluk tae, ala kokolak neme makahulun mai so, lae, Hataholi ndia fo Lamatuak ana heluk ndia so, fo Ana sangga haituan mai. Dei fo Ana hambu toto'ak no'un seli. Neu ko Ana mate. Tehuu basa ndia na Lamatuak ana pake koasan fo tao naso'da fali kana. Naah, Hataholi fo Lamatuak ana heluk ndia, ndia Yesus, fo hatamatak ia afada ei.”

⁴ Lamanene leondiak, boe ma hambu hataholi Yahudi la ala simbok Paulus kokolan ndia, de leu lakabubua lo Paulus asa. Neme hataholi mana simbo kala ndia, hambu hataholi Yunani no'uk

boe, fo ala dokodoe neu Lamatuak, ma hambu ina kala hi'da, fo hehela-nonole nala inahuuk nai kota ndia.

⁵ Tehuu hataholi Yahudi la malangga nala, ala luli ma ala dale he'di sala. De ala dunggu-mbau hataholi mana leulaa kala, fo ala tao sese'bok. Le'doeik hataholi no'un seli lakabubua so, boe ma ala mulai tao sese'bok nai kota ndia. Ala sangga Paulus no Silas, fo ala sangga hela sala leni hataholi no'uk, fo mana manggalau loo sala. Boe ma leu sambu lala Yason uman, huu Paulus no Silas, ala leo tataak lai ndia. ⁶⁻⁷ Tehuu tala hambu Paulus asa lai ndia. Boe ma ala hela lo Yason, ma hataholi kamahele selu kala hi'da, leni mamana tao dede'ak leu. Ala kalaak Yason asa, lae, "Hatematak ia, hambu hataholi fo maneni ita kotan ia mai so. Leni su'di bee leu na, ala tao sese'bok nai ndia. Hatematak ia, ala mai fo sangga ofe babalik ita heti-heun, fo ala nggatin neu sila heti-heun. Yason ia, ana simbok hataholi la ia so, fo ala leo tataak nai ndia uman. Tehuu basa sala, ala la'ban ita heti-heun, huu tala nau manaku Mane Inahuuk Keser. Ala manaku ka'da sila Malangga Inahuun esa, na'de Yesus."

⁸ Lamanene leondiak, boe ma hataholi inahuu nala lo hataholi manai ndia kala, dudu'a nala kelembua. ⁹ Boe ma hataholi inahuu nala lai kota ndia, ladenu Yason no hataholi kamahele kala, bae doi da'dik neu tanda nae, ala taa tao sese'bok seluk, ma ala helu taa lalai. Bae basa boe ma, hataholi la sila ala mbo'i heni Yason asa.

Paulus ala leni kota Berea leu

¹⁰ Le'odaek ndia, boe ma hataholi kamahele kala manai kota Tesalonika ndia, ala dudu'a lae, malolenak ala haitua Paulus no Silas, leni

mamana seluk leu. Boe ma ala ladenu dua sala, leni kota esa leu, na'de Berea. Losa ndia, boe ma ala leni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek leu. ¹¹ Tehuu, hataholi Yahudi la manai Berea ndia, fe'e lo hataholi la manai Tesalonika. Hataholi la ia, ala hii lalan seli lamanene, ma ala sadia simbok Paulus asa kokolan. Te hataholi la manai Berea ndia, lamanene neulalau Paulus asa, ma ala mete neulalau Manetualain Susula Malalaon. Ala sangga bubuluk, Paulus asa kokolan ndia, tete'bes, do taa. Huu ndia de, lele'do-le'odaen ala palisak lutu-lutuk Manetualain Susula Malalaon leondiak. ¹² Huu ndia, de hataholi Yahudi no'uk manai ndia, lamahele neu Yesus. Leondiak boe, neu hataholi Yunani la. Sila fo kamahelik neu Yesus ndia, hehela-nonolen inahuuk. Hambu touk ma inak.

¹³ Tehuu lelek ndia, hataholi Yahudi manai Tesalonika la, lamanene lae, Paulus ala lanoli Manetualain Dede'a-kokolan nai Berea. De ala mai tungga, boe ma ala dunggu-mbau hataholi la, fo ala tao sese'bok seluk nai ele. ¹⁴ Huu ndia, de hataholi kamahelik kala manai Berea, ala lalai loo Paulus leni tasi bifi leu. Tehuu Timotius no Silas ala leo lakandoo lai Berea. ¹⁵ Hataholi la sila loo Paulus losa kota esa, na'de Atena. Boe ma ala la'o ela Paulus neu ndia, de ala fali leni Berea leu. Leni hala heheluk neme Paulus mai nae, Silas no Timotius ala mai lai-lai, fo lakabubua loon.

Paulus nai kota inahuuk Atena

¹⁶ Le'doeik, Paulus nahani-nahani no Silas ma Timotius mamain nai Atena, de ana dale he'di, huu nita nai kota ndia, hambu mamana sosongkok nai su'di bee.

17 Tehuu nai ndia hambu hataholi Yahudi hi'da, ma hataholi taa Yahudi luma, ala hule-haladoi neu Manetualain. Paulus ana maso neni sila uma huhule-haladoin ndia neu, fo ala latuka dudu'ak noo sala. Tungga faik' ana pasak neu boe, fo nakokola no su'di see fo ana ndia neu. ¹⁸ Boe ma ana natati dede'ak no mese anggama hi'da leme bubuak dua nai kota ndia, fo ndia bubuak Epikuros ma bubuak Stoa.* Tehuu, le'doeik nakokola la'eneu Yesus, nae Ndia ndia, Ana naso'da seluk neme Ndia mamaten mai. Boe ma hambu leme sila mai, ala mbula amben, de lae, “Phueh! Memak mana masapepekok ba'in!” Hambu boe ala tukumbee, de lae, “Awee! Hataholi ia, ana nakaseti ita, fo ata songgo sila lamatuak fuin ndia!”

¹⁹⁻²¹ Naa, hataholi Atena, ma hataholi selu kala mana leo nai kota ia, mete ma lamanene hata beuk esa, leo nanonoli beuk, do dudu'a beuk, na, sila hataholi malela nala lateme langgatuuk lakabubua, fo latuka dudu'ak lutu-lutuk, nai lete anak esa, na'de Areopagus. Boe ma hambu leme sila mai ala lo Paulus leni ndia leu. De loke Paulus lae, “So'ba mafa'da ai nanonoli beuk ndia. Te o kokolak dede'a beuk, fo tao mala ai langgan naleo. De ai moke o kokolak seluk fa, fo suek ai bisa malela kana.”

²²⁻²³ Boe ma Paulus nambadeik, de ana so'uk

* **17:18** Hataholi leme bubuak Epikuros ia mai, ala tungga mesen esa, na'de Epikuros. Nanoli nae, dede'a inahuun, na naso'da neulauk, fo ka'da naso'da namahokok. Boso mbali dede'a seluk. Ma hataholi maneme bubuak Stoa, ala tungga mese seluk esa, na'de Seno. Nanoli nae, hataholi musi nanea neulalau aoinan, ma ana heti ndia dudu'an, losa taa name'da he'dis hata-hata seluk.

kokolak nae, “Basa hataholi Atena la ei! Au la'ok ndule ei kotan ia so, de au ita ae, memak ei hataholi manggate makalala'ok anggama. Au ita ei mamana sosonggo nala lai su'di bee. Tehuu, au ita batu sosongkok esa nana sulak nae, ‘Ia sosongkok neu nitu lalais fo ai taa malela kana.’ Ndandaan nae, ei songgo neu Manetualain so, naa te ei beita malela kana. Naah, Ndia ndia fo au afa'dak neu ei.

²⁴ Te Ndia ndia, mana makadada'dik lalai no daebafok, ma basa isi nala. Ndia boe oo Malanggan, neu basa manai lalai ma daebafok. De Ana taa leo nai uma sosongkok, fo hataholi ana taok. ²⁵ Ndia ndia, Ana fee ani-hahaek, ma Ana fee so'dak neu ita hataholi. Keke'un neu Ndia ndia, Ana fee basa hata fo ita paluun. Tehuu, Ndia mesa kana tana paluu hata-hata. De hataholi tana bisa tulu-fali Manetualain.✧

²⁶ Neme ka'da hataholi esa mai, Ana tao basa leo-leo la manai basa daebafok, esa-esako no daen. Ma Manetualain ana heti leo la ia, fo esa-esako fai hehene ma fai tutu'dan.

²⁷ Ana tao leondiak, na huu Ana nau, fo ita hataholi sangga, fo talelak talolole to Manetualain. Memak hataholi ana sangga-sangga fama, ala bisa latonggo lo Manetualain. Naa te, Manetualain taa dook no ita. ²⁸ Hambu hataholi kokolak nita nae,

‘Memak Ndia ita ani-hahaen huun.

Memak Ndia ita so'dan okan.’

Hambu ei mana tao bini kokolak nitak nae,
‘Ita taso'da huu ndia.

✧ **17:25** 1 Mane-mane kala 8:27; Yesaya 42:5; Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:48

Huu ndia, de ita da'dik neu ndia numbu-sa'dun.'

²⁹ Naah, memak tete'bes ndia. Ita basa nggata ia, Manetualain numbu-sa'dun. De boso dudu'a, mae, Manetualain leo hata, fo hataholi doki tao da'di sosonggok neme lilo mbilas, do lilo fulak, do batu, do tungga sila dudu'a hehelin. ³⁰ Memak lele uluk hataholi la beita lalelak dede'ak ndia. Huu ndia, de Manetualain ana ela sila laso'da lo sila nggoan ndia. Tehuu hatematak ia, Ana taa nau ita taso'da leondiak so bali. De Ana palenda nae, ita musi la'o ela sosonggo kala sila, fo teu tungga Ndia leo. ³¹ Manetualain boe oo naketu nala faik esa, fo Ana sangga huku basa daebafok ia isi nala, huu sila sala nala. Ma Ndia tu'du memak nala hataholi esa, da'dik neu Ndia Mana Maketun. Neu ko, Hataholi ndia naketu no ndoos. Hatematak ia, manggale'dok so, de Mana Maketu ndia, see. Ndia ndia, fo mana matek so, tehuu Manetualain ana feen naso'da nasafali selu kana."

³² Tehuu, le'doeik hataholi makabubuak nai ndia lamanene Paulus nae, hambu hataholi naso'da nasafali neme mamaten mai, boe ma ala hikan. Tehuu, hambu hataholi luma ala tao dalek neu ndia. Lafa'da Paulus, lae, "Ai bei hii mamananene ama kokola-dede'an ndia seluk. Tehuu, fai seluk dei." ³³ Basa de Paulus ana la'o ela mamananak ndia. ³⁴ Boe ma luma lakabubua loon, huu lamahale neu Lamatuak Yesus so. Neme sila mai, hambu mana palisa dede'ak esa, nai Areopagus, na'de Dionisius. Ma hambu inak esa, na'de Damaris. Ma hambu hataholi seluk luma, ala tungga no'u loo sala.

18

Paulus nalelela aok no ina Priskila ma ama Akila nai kota Korintus

¹⁻³ Lelek ndia, hambu Mane Inahuuk esa, neme mana palenda Roma mai, na'de Kladius. Ana manggalau no hataholi Yahudi la, boe ma ana husi kalua heni sala leme kota Roma, nai nusa Itali mai. Boe ma latanggela su'di bee leu. Hambu hataholi Yahudi esa, na'de Akila ma saon na'de Priskila. Dua sala lalai tungga leme nusa Itali mai, leni kota esa leu, na'de Korintus. Akila ia neme nusa Pontus mai. Ndia ue-le'din, tao balo'as neme banda louk mai.

Lelek ndia boe oo, Paulus ana la'o ela kota Atena, de ana la'o neni kota Korintus neu. Nai ndia, Paulus nalelela aok no Akila ma Priskila, te ndia boe oo, ana tao balo'as neme banda louk mai. Ala leo sama-sama ma laue sama-sama.

⁴ Mete ma losa hataholi Yahudi la fai hahae ue-ledin, na Paulus neni sila uma huhule-haladoin neu. Nai ndia, ana so'ba kokoe hataholi Yahudi la, ma hataholi selu kala, fo lamahale neu Lamatuak Yesus.

⁵ Tehuu le'doeik fo Silas no Timotius ala mai leme nusa Makedonia mai, Paulus ana hahae tao banda louk. Leledo-le'odaen ana nasambute nafa'da hataholi Yahudi la, nae, "Hataholi fo ita tahanin neme makahulun mai, fo Manetualain ana helu basa, fo sangga haituan mai, na Ndia, ana mai so. Fo ndia Yesus!"

⁶ Tehuu, hambu hataholi Yahudi ana la'ban ndia nakandondoo henin, ma lambue kokolak latu'dan. Boe ma Paulus ana ngganggafu heni afu neme balo'an mai, fo ana da'dik neu tanda nae, ana taa mbali sila so, huu tala nau simbok

Hala Malole fo ana nafa'da neu sala. Boe ma nakokola, nae, “Ei ia ana seli so! Ei taok tao makambambake ei aoina nala! Tehuu neme naa leo! Dei fo ei lembe ei sala-singgo heheli nala. Au taa ataa ei so. Neme hatematak ia mai, au dede'ang taa so no ei hataholi Yahudi la. Au sangga uu anoli ka'da leo-leo selu kala fo taa Yahudi la.”

⁷ Hambu uma esa nai uma huhule-haladoik selik ndia. Maumak ndia, na'de Titius Yustus. Ndia hataholi taa Yahudi, tehuu dalen ana dokodoe neu Manetualain. Boe ma le'doeik Paulus ana la'o nasadea ela hataholi Yahudi la sila, de ana maso neni ama Titius uman neu.

⁸ Taa dook, boe ma malangga uma huhule-haladoik ndia, namahela neu Lamatuak Yesus. Na'den Krispus. Ndia uma isi nala basa sala lamahela boe, sama-sama lo hataholi Korintus fe'e kala, fo lamanene neu Paulus. Boe ma Paulus ana salani basa sala.

⁹ Le'odaek esa, nonook leo nai me'is dale, Paulus namanene Manetualain nakokola, nae,

“Paulus! O boso bii, ma boso tepa o nambalalani tao ue-ledis ia, te o natataan beita basan. O musi manoli makandoo hataholi la ia, Au Tutui Maloleng ia. ¹⁰ Masanene'dak bou! O taa mesa nggo maue-male'di. Te Au sama-sama ua o. Mae hataholi la tao lakatoto'ak o, te Au pasak Au eing ua o. Ma Au tao matak neu o lele'do-le'odaen. Boso mafalende henin, te nai kota ia, hambu Au hataholing no'uk lai ia.”

¹¹ Namanene leondiak, boe ma Paulus ana leo doo-doo ana neme kota Korintus. Ana nanoli Manetualain Dala So'dan nai ndia, losa teuk esa seselik. ¹² Le'doeik ndia, ala so'u lala hataholi

esa da'dik gubenor nai nusa Akaya, na'de Galio.*
Boe ma hataholi Yahudi ba'u bee lala-halak,
fo ala hela lo Paulus neni gubenor neu, nai
mamana dede'ak. ¹³ De ala kalaak Paulus, lae,
“Hataholi ia ana fufu'di hataholi no'u kala, fo
ala tungga anggama beuk. Naa te, mana palenda
Roma, tana manaku anggama ndia!”

¹⁴ Tehuu, le'doeik Paulus sangga ana hu'a
bafan, fo ana nasala'e aon, boe ma gubenor
ana tete tutik ndia kokolan. Ana ka'i hataholi-
hataholi mana kalaak Paulus nae, “Wei! Ei
hataholi Yahudi la, pasa matalolole ei ndi'ido
nala ee! Mete ma nau mini dede'ak fo hataholi
tao manggalauk, do hataholi lakanisa, na au
musi amanene ei dede'an. ¹⁵ Te dede'ak fo ei
minik ia, ei dede'a uma dale hehelin ndia. Ka'da
ei masisimbo bafak la'eneu ei heti-heu anggama
Yahudi, no dede'a-kokolak, ma no ndia na'de-
na'de nala. Dede'ak ndia, mana palenda manai
iak dede'an taa ndia!”†

¹⁶ Basa ndia, boe ma gubenor ana kalua
heni sala, leme mamana tao dede'ak ndia mai.
¹⁷ Boe ma hataholi Yunani manai ndia kala, ala
humu lala hataholi esa, na'de Sostenes. Ndia
ndia, malangga hataholi Yahudi la uma huhule-
haladoin. Ala hela loon, de ala mbombokan neu
gubenor matan. Tehuu gubenor tana mbali sala.

*Paulus ana neme Korintus mai, de ana neni
Antiokia neu seluk nai nusa Siria*

* **18:12** Tungga susulak nai batu esa, na ala so'u lala Galio da'dik
gubenor nai Akaya ndia, neu bula kahitun, teu kalima hulu esan.

† **18:15** Hataholi Yahudi la lahiik ladede'a, la'eneu bei-be'i la
dada'din

18-19 Basa ndia boe ma, Paulus leo nakandoo nai Korintus. Tehuu, doo-doo boe ma ana nate'a neu hataholi kamahale kala manai ndia. De ana neni kota esa neu, na'de Kengkrea, sama-sama no Priskila ma Akila, de lahani ofak. Nai ndia, Paulus ana nggeu momoik langgan fo da'dik tanda nae, hata fo makahulun ana helu neu Manetualain, hatematak ia, ana tao basan so.† De ala sa'e ofak, fo leni kota Efesus leu. Losa ndia, boe ma ala konda ela ofak ndia. Boe ma Paulus ana la'o ela nonoo kadua nala sila, de ana maso neni hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin dalek neu. Nai ndia, ana natuka dudu'ak no hataholi Yahudi la. ²⁰ Ala bekola leo ndia, boe ma hataholi Yahudi la loke, fo Paulus ana leo doo-doo ana no sala. Tehuu Paulus ana timban no banggana'uk. ²¹ Boe ma ana nate'a, nae, “Tolanoo nggalei, ei dale nala boso ba'iana ee! Mete ma Manetualain ana soi dalak, na, dei au mai tilo ei seluk.” Nakokola leondiak, boe ma ana la'o ela Efesus.§

²² Boe ma ana sa'e ofak nakandoo, losa kota Kaisarea. De ana konda nai ndia. Boe ma ana sa'e ofak neni Yerusalem neu, fo ana nate'a neu hataholi kamahale kala manai ndia. Basa de ana fali neni kota Antiokia neu. ²³ Ana leo doo-doo neme ndia, boe ma ana la'o ndule nusa Galatia ma nusa Frigia. Nai ele, ana tao natetea hataholi

† **18:18-19** Mete ma hambu hataholi Yahudi, ana tao natetu hehelun neu Lamatuak, na ana musi puasa. De mete ma ana tao basa hehelun, na ana nggeu momoik langgan. Mete *Lelekek* 6:18. § **18:21** Hambu malela kala lae, Paulus nato'o ana la'o ela sala, nahuu ana dokodoe tungga Feta Paska nai Yerusalem. Mete ma ana lalin, na neu ko fai ani ma lii inahuuk ana mai, de ndia hihin taa da'di.

kamahele kala dalen.

Apolos nai kota-kota Efesus ma Korintus

²⁴ Lelek ndia, hambu hataholi Yahudi esa neme kota Aleksandria mai, nai nusa Masir ele. Na'den Apolos. Ndia ndia, hataholi mana kokola malelak. Ndia boe oo, nala basa Manetualain Susula Malalaon isin. Ndia bei fo ana losa nai kota Efesus. ²⁵ Ana namanene tutuik la'eneu Yesus, ma ana hii tui selu kana neu hataholi seluk. Ana tui fengga-fengga ma hata ana tuik ndia, memak tete'bes. Ka'da ndia bei tana bubuluk dede'ak fa. Ka'da ana bubuluk Yohanis ana salani hataholi, maku ma ala hondak leme sila sala-singgo nala mai. ²⁶ Boe ma la'i esa, ana kokolak taa baba'bi-babaa, neme hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin. Priskila no Akila lamanenen lai ndia boe. Hule-haladoi basa, boe ma ala loken neni sila uman neu. Nai ndia lafa'da feen, basa Lamatuak Yesus Dala So'dan, losa dede'a lutu-lutuk.

²⁷ Basa ndia, boe ma Apolos naketun fo neni nusa Akaya neu. Hataholi kamahele kala manai Efesus, ala dalek esa lo ndia hihiin. Boe ma ala tao susulak esa, fee sila tolanoo nala manai Akaya, fo loke sala ala simbok Apolos no malole. To'u nala susulak ndia, boe ma ana la'o leo. Losa Akaya, boe ma tete'bes ana fali nala hataholi kamahele kala manai ndia. ²⁸ Ana natati dede'ak no hataholi Yahudi la manai ndia, neu hataholi no'u kala matan, tehoo tala senggi sana. Ana nateme pake Manetualain Susula Malalaon, fo nanoli sala, nae, “Hataholi fo Manetualain ana heluk ndia so, fo sangga Ana haituan mai, fo ita tahanin doo-doo basa ia, ndia Yesus!”

19

Paulus ana fali neni Efesus neu

¹ Faik fo Apolos bei nai Korintus nai nusa Akaya, Paulus ana la'ok ndule nggolo-nggolo manai letek. Boe ma ana losa kota Efesus. Nai ndia, natonggo no hataholi kamahelek luma neu Yesus so.

² Boe ma natane sala nae, “Tolanoo nggalei. Fain fo ei mamahеле neu Yesus, ei simbo Manetualain Dula Dale Malaon, do taa?”

Ala lataa lae, “Taa. Ai bei ta mamanene mitak lae, hambu Manetualain Dula Dale Malalaon leondiak.”

³ Boe ma Paulus natane bali nae, “Mete ma leondiak, na ala salani ei, pake see tatao salanin?”

Boe ma lataa lae, “Ala salani ai, tungga Yohanis tataon.”

⁴ Boe ma Paulus nae, “Mamanene dei! Yohanis ana salani hataholi, na tao neu tanda nae, ala hahae leme sila sala-singgo nala mai so. Tehuu, masanene'dak leo iak! Tungga-tungga faik, mesa kana nanoli hataholi Isra'el asa, nae, ala musi lamahеле neu Yesus, hataholi ndia fo neu ko Manetualain Ana haituan mai.”✠

⁵ Lamanene leondiak boe ma, ala loke Paulus ana salani sala, fo ala da'dik neu Lamatuak Yesus bobonggi nala. ⁶ Boe ma Paulus ana lalaa liman neu sila lain, ma ana hule-haladoi, de Dula Dale Malalaok ana konda neu sala. Boe ma, ala mulai lakokola dede'a mata-matak, fo sila beita bubuluk litak. Ma Manetualain ana pake sala, fo

✠ **19:4** Mateos 3:11; Markus 1:4, 7-8; Lukas 3:4, 16; Yohanis 1:26-27

lafa'da hata fo ana sangga da'dik. ⁷ Sila basa sala hataholi sanahulu dua.

Lamatuak Yesus ana pake Paulus nai Efesus

⁸ Lelek fo Paulus ana leo nai kota Efesus, ana nateme maso nai hataholi Yahudi la uma huhule-haladoin neu, fo nanoli sala lutu-lutuk, la'eneu Manetualain palendan. Ana kokolak taa baba'bi-babaa, losa bulak telu. ⁹ Te, hambu hataholi tala simbok ndia nanonolin ndia, de ala la'ban ndia. Ala mbau-e'do hataholi manai ndia kala, fo boso ala tungga Yesus Dala So'dan ndia. Huu ndia, de Paulus no hataholi kamahele kala, ala la'o ela uma huhule-haladoik ndia. De leu lakabubua lai uma sakola esa. Maumak ndia, na'de Tiranus. ¹⁰ Paulus nanoli leondiak neu sala losa teuk dua, losa basa hataholi manai nusa Asia, lamanene Lamatuak Yesus Tutui Malolen ndia so. Mana mamanene kala sila, hataholi Yahudi ma hataholi taa Yahudi la.

Sakewa ana nala

¹¹ Lelek ndia, Manetualain ana fee koasa neu Paulus, fo ana tao tanda heran mata-mata kala. ¹² Sama leo, mete ma hataholi la tonda lala Paulus hehengge langgan, do kalikeen, fo ala tao buas ndia neu hataholi kamahe'dik, na tutik mopo memak hataholi ndia he'din. Losa nitu manggalau kala boe oo, ala kalua la'o ela hataholi la.

¹³⁻¹⁴ Nai ndia, hambu hataholi Yahudi la malangga anggaman esa, no ndia ana touana nala hitu. Malangga anggama ndia, na'de Sakewa. Ana nala lasi'a leni su'di bee leu, fo ala husi heni nitu neme hataholi la mai. Ala so'ba-so'ba husi nitu pake Yesus na'den, lae,

“O malelak Yesus fo Paulus nafa'dak ndia do? Hatematak ia, au palenda o, pake Yesus na'den, fo o kalua muma hataholi ia mai leo!”

¹⁵ Boe ma la'i esa, le'doeik Sakewa ana nala palenda leondiak, boe ma nitu nataa, nae, “Au alelak Yesus. Au alelak Paulus boe. Te, ei ia, see? De au taa amanene ei.” ¹⁶ Boe ma hataholi nitu nalak ndia, ana luli nalan seli. De ana neu heta ma ha'bo fee sala. Ana tao nahina sala, ma ana sii heni ba'du nala losa lalai lalenggu-piko kala, ma ala tao foli leme uma ndia mai.

¹⁷ Boe ma tutuik ndia, ana nggenggela neme bafak mai neni bafak neu, losa basa hataholi la manai kota Efesus ala bubuluk; mae, hataholi Yahudi, do taa Yahudi boe oo, ala bubuluk. Keke'un neu, su'di see namanene tutuik ndia, na, ala bii ma heran. Boe ma ala koa-kio Lamatuak Yesus, huu Ana fee koasa inahuuk neu Paulus.

¹⁸ Basa boe ma, hataholi kamahеле beu kala sila, ala leni tolanoo kamahеле kala so leu, de lambombo'a dalek, ma ala manaku sila sala nala.

¹⁹ Neme sila mai, hambu mana mateme pake malela makiuk. De lakabubua lala sila susula-susula malela makiun, de ala hotu heni sala. Leo hingga susula-susula kala sila, na, beli nala doi lilo fulak lifun lima hulu.*

²⁰ Basa boe ma, hataholi la latutui aok, Lamatuak Hala Malolen ia lele'do-le'odaen, su'di nai bee. Boe ma hataholi kamahеле kala, boe lamano'u. Te Lamatuak Dede'a-kokolan ndia, na'a losa hataholi la dale nala.

* **19:19** Ala hotu susula kala sila, fo ana da'dik tanda nae, tala tungga susula kala isi liin so. Doi lilo fulak esa, na sama leo bukan ngga'din faik esa. De susula nana hotu heni kala sila, belin ana seli.

Hataholi la ala tao huusanak nai Efesus

²¹ Basa ndia boe ma Paulus naketun ana fali neni Yerusalem neu. Tehuu, dalen ana haladoi nakahuluk neni nusa Makedonia, ma nusa Akaya neu, bei fo ana la'o nakandoo neni Yerusalem neu. Ana dudu'a memak so nae, “Malolenak au tao basa au ue-le'ding, nai mamana kala ia dei. Te, mae leo beek oo, au musi losa kota Roma.”

²² Boe ma Paulus nadenu nonoon dua, Timotius ma Erastus, fo lakahuluk leni Makedonia leu. Te ndia bei leo doo-doo nai nusa Asia.

²³ Lelek ndia, dede'a inahuuk esa, ana buku nai kota Efesus, la'eneu Yesus Dala So'dan.

²⁴ Dede'ak ndia okan leoiak: nai ndia, hambu tuka lilo fulak esa, na'de Demetrius. Ana nateme tao uma sosonggo kadi'ik neme lilo fulak mai, fo fee sila nitu lalais inak, na'de Artemis. Huu ndia uen ndia, de ala hasa nakandondoo henin, de ana pake hataholi mana ue-le'dik no'un seli. Huu ndia, de doi kala lafaan neni ndia neu. ²⁵ La'i esa, Demetrius nakabubua nala tuka nala, ma tuka fe'e kala, de nakokola nae, “Ama-ama, ma basa tolanoo nggalei! Ei bubuluk ita so'dan ana neulau leo iak ia, na huu doik no'u kala, ala faa neme ita uen ia mai. ²⁶ Tehuu hatematak ia, ita tita to ita mata de'en so, ma tamanene to ita ndi'idon so, na huu-huu ka'da Paulus kokolan. Te ana hela-nole nala hataholi no'u kala, nae, bua sala fo ita tao kala ia, sosoan taa. Nae, bua doki taok fo ita tao kala ia, ka'da nitu lalais ina-touk pepekok ndia. Naah, taa ka'da hataholi manai kota Efesus lamanene ndia, te basa nusa Asia lamanenen so boe. ²⁷ De, mamananene neulalau bou! Neu ko, ita da'dik hata bali, mete ma hataholi no'u kala boe tungga

lakandondoo heni Paulus asa. Mete te, hataholi la tala mai hasa ita tataon ia so! Masanene'dak bou! Hatematak ia, hataholi no'u kala lakaluku-lakatele neu ita lamatua inak mana'an Artemis. Nai basa nusa Asia, losa daebafok bu'un haa sala boe oo, hataholi la koa-kio Artemis nai ndia Uma Ina Sosonggon, fo nai ita kotan Efesus ia. De boso losak hataholi la tala mbali Artemis, ma tala ia mai so.”

²⁸ Lamanene leondiak, boe ma dale nala lato'bi tutik. De ala eki, lae, “So'dak neu Artemis! Artemis mana'a! Ita hataholi Efesus koa-kio neu Artemis!” ²⁹ Lamanene hataholi la ala eki-eki leondiak, boe ma hataholi la lalai su'di leme bee mai, de leu lakabubua lai ndia, losa kota ndia nakase'e no hataholi la. Tehuu basa sala lasapanggak. Boe ma hataholi la mulai tao huusanak, tungga-tungga dalak losa kota moo inahuun. Ala humu lala hataholi dua, de ala hela loo sala leni ndia leu. Dua sala, na'de Gayus ma Aristarkus. Hataholi la humu lala sala, huu dua sala ia, Paulus ana mana tungga nala leme Makedonia mai. ³⁰ Lamanene leondiak boe ma, Paulus ana nau neni hataholi mana tao huusana kala lala'dan neu, tehuu, hataholi kamahele manai ndia kala tala mbo'i sana. ³¹ Hambu hataholi inahuu nala luma, leme Asia mai lalalak Paulus lalan seli. Ala ladenu hataholi la leu lafa'da Paulus, fo boso ana neni hataholi mana tao huusana kala sila neu.

³² Boe ma nai moo inahuuk ndia, hataholi la mulai sangga dede'ak ia huun. Hambu ala eki pepekok lae, “Leoiak!” Fe'e kala ala eki lae, “Leondiak.” Naa te, no'u kala taa bubuluk dede'ak ndia huu-okan leobeek. Sila ndia ka'da latungga dea. ³³ Nai ndia, hambu hataholi

Yahudi la mulai bii, huu ala dudu'a lae, boso losak hataholi no'u kala ia, ala kalaak hataholi Yahudi la, da'dik neu mana nggenggefuk nai dede'ak ia. Huu ndia, de ala solok hataholi esa, ana mata neu fo ana da'dik neu sila mana kokolan. Hataholi ndia, na'de Aleksander. Ala loke fo hataholi ndia, ana nasala'e sala, fo nae, hataholi Yahudi la tataon taa dede'ak ndia. Boe ma Aleksander ana so'uk liman, fo suek boso lambue. Boe ma nakokola nasala'e hataholi Yahudi la. ³⁴ Tehuu le'doeik ndia, ala bubuluk ndia hataholi Yahudi, boe ma ala eki latingga seluk, lae, “So'dak neu Artemis! Artemis mana'a hiak! Ai hataholi Efesus koa-kio neu Artemis!” Ala eki-eki leondiak, doon li'u dua.

³⁵⁻³⁶ Basa boe ma malangga mana palenda kota Efesus, nambadeik de nafa'da sala, fo ala nee-nee. Ana nae, “Ka'a-fa'di nggalei manai kota Efesus. Basa hataholi la bubuluk, ita nitu lalais inak Artemis isi-isik, tete'bes ana ta'ba neme lalai mai, fo ana neni ita mai. De ita hataholi Efesus ia, ita ndia lopo-linu neulalaun. Taa hambu hataholi esa boe, ana bisa fe'a heni ita hak nanean, huu ndia, de ana da'dik neu tutuik, fo basa hataholi la bubuluk memak so. Huu hata de ei eki leo iak? Mae hataholi kokolak labalok tungga sila hihiin, tehuu ei taa bole tao huusanak mbomboke-mbambake leo iak. ³⁷ Ei hela mia hataholi kadua kala ia mai, nonook leo ala tao tatao manggalauk. Naa te, taa lamana'o hatahata esa boe, neme Artemis Uma Ina Sosonggon mai. Sila boe oo, tala kokolak latu'da ita nitu lalais inak na'de malolen. De ei nau soli sala hatak neu sala? ³⁸ Masanene'dak bou! Te ita kamamana tao dede'ak. Hataholi mana tao

dede'ak boe oo lahani. De mete ma Demetrius asa nau tao dede'ak, na tungga het-heun, de ala musi ala leu ³⁹ Mete ma hambu dede'a seluk, fo ala sangga so'u kana, na dei leu tao lo lasi ha'da kala. ⁴⁰ Boso losak, mana palenda Roma ana soli salak neu ita, huu tatao huusanak ia. Mete ma, ala nau sangga dede'ak ia huu-okan, na ita tataa tae leobee? Te dede'ak ia huu-okan taa!" ⁴¹ Nakokola basa leondia, boe ma malanggan ndia nadenu basa hataholi la latanggela. De ala latanggela tutik.

20

Paulus asa fali leni nusa Makedonia leu

¹ Le'doeik fo hataholi la taa tao huusanak so, boe ma kota Efesus ndia namalinok seluk leo basa faik. Boe ma Paulus nakabubua nala hataholi kamahelek manai ndia kala, de ana tao natetea sila dale nala. Basa ndia boe ma nate'a, de ana la'o neni nusa Makedonia neu.

² Neu ndia, de ana la'ok ndule basa nggolok, fo ana tao natetea hataholi kamahele kala dalen. Ana tao leondiak losa ana maso neni nusa Yunani neu. ³ Ana leo neu ndia, losa bulak telu. Boe ma ana nahehele, fo ana sangga sa'e ofak neni nusa Siria neu, naa te namanene hataholi la lae, hataholi Yahudi la lakabubua fo sangga tao lisan. Namanene leondiak, boe ma tana nau sa'e ofak nakandoo neni Siria neu. De ka'da ana la'o eik fali neni nusa Makedonia neu.

⁴ Hambu hataholi bubua kadi'ik esa, ala tungga Paulus. Hataholi la sila, ndia Ama Pirus anan Sopater maneme kota Berea mai; hataholi dua leme kota Tesalonika mai, na'de nala Aristarkus

no Sekundus; hataholi esa neme kota Derbe mai, na'de Gayus; ma hataholi telu leme nusa Asia mai, fo ndia Timotius, Tikikus no Trofimus.

⁵⁻⁶ Basa boe ma, au (fo ndia Lukas mana sulak susulak ia), atonggo seluk ua Paulus neme kota Filipi, nai nusa Makedonia. Boe ma Paulus ana mana tungga nala ala la'o lakahuluk, de lahani ai leme kota Troas, nai tasi selik. Le'doeik hataholi Yahudi la fai-fai inahuu Paska* seli so, boe ma ai dua nggai sa'e ofak, mini kota Troas miu. Lelek ndia ai sa'e ofak faik lima. Ai losa Troas, de ai konda mima ofak lain mai. Boe ma ai matonggo seluk mia ai nonoo fe'e nala, de ai leo soso'da-ina esa neme ndia.

Ta'e-anak Yutikus ana tu'da neme jenela lain mai neme kota Troas

⁷ Faik ndia, la'eneu soso'da-ina, de Paulus naketu basan nae, “Tolanoo nggalei, fo'a te au sangga la'o akandoo.” De basa ai hataholi kamahele kala makabubua, fo sangga mi'a no'u neu esa. Huu ana sangga la'o, de Paulus nakokola no ai losa fatila'da. ⁸ Ai makabubua nai uma esa ta'da katelun lain. Le'odaen ndia, ala de'de banduk no'un seli. ⁹ Faik ndia, ta'e-anak esa, na'de Yutikus, nanggatuuk neme jenela. Ndia boe oo, ana tungga namanene Paulus kokolan. Tehuu taa dook te matan nambela, de ana sunggu namanee. Nggengge neuk, te ana tu'da neme jenela lain mai. Boe ma mate tuti kana. ¹⁰ Basa de Paulus ana konda, de ana holu nala ta'eanak ndia. Boe ma ana kokolak nae, “Boso

* **20:5-6** Susula Yunani nae, ‘fai-fai malole fo Loti Taa Pake Lalu teik’ sosoan nae ‘Fai-fai inahuuk sadia Paska’.

bii. Te ndia naso'da falik so.” ¹¹⁻¹² Ai basa nggai mamahoko, huu ta'eanak ndia kaso'dak. Basa boe ma, ala loo fali kana neni uman neu. De ai hene seluk mini uma ndia ta'dan lain miu, fo ai mi'a sama-sama. Boe ma Paulus ana tuti seluk kokolan, losa fo'a fafain. Le'do ana sa'du, boe ma ai mate'a fo ai sangga la'o.

Neme kota Troas mai, neni kota Miletus neu

¹³ Basa ndia boe ma, ai malahalak fo ai mababa'e kala, losa ai matonggo seluk nai kota esa, na'de Asos. Boe ma ai sa'e ofak mini Asos miu. Tehuu Paulus ka'da ana la'o eik neni ele neu.

¹⁴ Faik fo ai matonggo mia Paulus mima Asos, boe ma Paulus ana sa'e ofak lain neu, de ai makandoo mini kota Metilene miu. ¹⁵ Neme Metilene mai, de ai makandoo. Fo'a mai boe ma, ai ofan deka-deka no pulu esa, na'de Kios. Binesan ndia boe ma, ai makandoo mini pulu Samos miu. Balideman boe ma, ai losa kota Miletus. ¹⁶ Naa te Paulus ana dokodoe nalan seli, fo ana losa lai-lai neni Yerusalem neu, suek ana bisa tungga fai inahuu Pentakosta nai ele. Boe ma tana nau nggali heni fai, fo ana la'ok nda'e neni kota Efesus neu, huu ndia fain taa so.

Paulus nakokola no lasi salani kala, neme kota Efesus

¹⁷ De neme kota Melitus mai, Paulus ana haitua halak fee lasi salani kala nai Efesus, fo ala latonggo loon. ¹⁸ Le'doeik fo ala losa, boe ma Paulus nafa'da sala nae, “Basa tolanoo nggalei! Ei bubuluk au so'dang so, mulai neme fai sososan fo au heta au eing neu nusa Asia, losa hatematak

ia. ¹⁹ Ei boe oo bubuluk au ue-le'ding mbilumbusek nai ei lala'dan, tehoo au taa soso'u itak au aong. Nai Au ue-le'ding ia, au luung ana tu'da no'uk, ma au lemba doidosok taa ba'ianak. Au boe oo, hambu doidosok no'uk, neme hataholi Yahudi la dudu'a manggalau nala mai. ²⁰ Lelek fo au anoli ei, au kalua heni basa dede'a malole la, fo au bubuluk, feen neu ei. Au anoli nai hataholi no'uk matan. Ma au boe oo, uni hataholi la esa-esako uman uu, fo au asanene'da kasa Lamatuak hihiin. ²¹ Au boe oo, afa'da hataholi Yahudi la, ma hataholi taa Yahudi la ae, ala musi hahae leme sila sala-singgo nala mai, fo tungga Manetualain. Ma sila boe oo, musi lamahale neu ita Lamatuan Yesus.

²² Naah, au sangga afa'da leo iak: hatematak ia, au sangga uni Yerusalem uu, huu Manetualain Dula Dalen ana hela no au uni ele uu. Ka'da au tungga, mae au taa bubuluk hata, fo ana da'di neu au nai ele. ²³ Tehoo neme kota esa mai neni kota esa neu, Manetualain Dula Dale Malalaon nafa'da nakahuluk au so, nae, neu ko au maso bui ma lemba doidosok no'un seli nai ele. ²⁴ Au bubuluk neu ko leondiak, huu Lamatuak Yesus ana fua basa ues ndia neu au aluung, fo au uu afa'da Hala Malole, ae Lamatuak ana sue ita ma dalen lolen seli neu ita. Mete ma au taa tungga Ndia hihiin, fo tao basa Ndia uen ia, na au ame'da au so'dang sosoan taa.✧

²⁵ Hatematak ia, au afada ei neu ko ei taa mita seluk au so. Ei fo au anoli doo-doo basa ia la'eneu maso da'di Lamatuak bobonggin. ²⁶⁻²⁸ Huu ndia de mamananene matalolole. Au tao basa au ueng neu ei so. De hatematak

ia, ei mesa nggei musi maue makandoo. Mete ma hambu hataholi neme ei mai, fo tana maso Manetualain bobonggin, na, ei mataa aon ndia bou. Te au salang taa ndia so, huu au afa'da memak basa Manetualain hihiin neu ei so. Taa hambu au afuni hata esa boe neu ei. De ei musi manea matalolole ei so'da heheli nala, ma makaboi matalolole basa hataholi la, fo Manetualain Dula Malalaon nadenu ei fo manea sala. Boso mafalende heni mafa'da mae, Lamatuak Yesus ana mate so, fo Ana tifa ketu hataholi la sila, no Ndia daa hehelin. Lamatuak Yesus ana hele nala ei, fo ei mete sala leo manahoo, ana lopo-linu ndia bi'i-lombo nala. ²⁹ De hatematak ia, au la'o ela ei. Tehuu masanene'dak bou! Neu ko hambu hataholi ana mai, fo nanoli taa malole neu ei lala'dan. Ala maso leo busa manggalauk, ana maso neni bi'i-lombo lalaen dale neu. ³⁰ Masanene'dak, te hambu hataholi masapepekok leondiak, neme hataholi dea mai ma leme ei lala'dan mai boe. Boe ma lanoli taa malole neu ei. Ala nau fo ka'da hataholi la tungga sila. Huu ndia, de ala so'ba-so'ba hela hataholi, fo boso ala tungga Yesus bali. ³¹ Huu ndia, de ei musi manea matalolole ei ao nala. Boso mafalende henin, te au leo sama-sama ua ei losa teuk telu so. Au boe oo, fee ei nanolinafa'da lele'do-le'odaen, ma au taa dudu'a au sosota-mamanggung. Au luung ana tu'da no'uk huu ei.

³² Hatematak ia, ita sangga taba'e kala. De au fee ei basa nggei miu Manetualain liman, fo Ana nakaboi ei. De ei musi to'u matetea basa hata fo au afa'da ei neme sososan mai, la'eneu Manetualain dale malolen. Manetualain

naena koasa fo natetea ei. Ndia boe oo, Ana helu basa so, fo Ana fee baba'e-babatik neu Ndia hataholi nala. De mete ma, ei tungga makandoo Manetualain no dale malalaok, na neu ko ei hambu Ndia baba'e-babatin.

³³ Lelek fo au aue-aosa neme ei lala'dan, au taa ahiik ha'i ei hatan esa boe. Au taa oke su'dik ei bua lilo mbilas, do lilo fulak, do balo'as do su'di hata. ³⁴ Ei boe oo bubuluk, lelek fo au leo ua ei, au aue-aosa mbilu-mbuse mamates, fo ela au bisa aso'da. Taa ka'da soa au mesang, te au aue-aosa fo nakaboi neu mana tungga au boe.

³⁵ De no basa dede'a kala sila, au atu'du dalak so, fo ei boe oo, ama tungga tulu-fali hataholi mana to'a-taa kala, fo taa mana hambu dai kala. Masane'da matalolole Lamatuak Yesus kokolak nae, 'Malolenak ita fee, lena heni ita simbo.'

³⁶ Paulus ana kokolak leondiak nate'e boe ma, ana sendek lunggulanggan, de ana hule-haladoi sama-sama noo sala, suek Manetualain nanea sila basa sala. ³⁷⁻³⁸ Boe ma basa sala dale he'di, huu Paulus ana kokolak basa so, nae, neu ko sila taa latonggo loon seluk so. De le'doeik ala sangga laba'e kala, boe ma ala holu lala Paulus de ala i'dun, ma lamatani beseke'du. Basa ndia boe ma, ala loo ai† mini ofak lain miu.

21

Paulus asa fali leni Yerusalem leu

¹ Boe ma latete'ak lo lasi-lasi salani Efesus asa no dale belak, boe ma ai hene mini ofak lain miu, de ai mini pulu Kos miu. Fo'a mai, boe

† **20:37-38** "Ai" nai ia, ndia, Lukas, mana sulak susulak ia, Paulus ma sila nonoo nala.

ma ai losa pulu Rodos. Neme ndia mai, ai sa'e ofak makandoo mini kota Patara namo seseen miu. ² Losa Patara, boe ma ai konda mima ofak ndia lain mai. Boe ma ai nggati ofa fe'ek, fo ai sangga mini nusa Fenisia miu, fo dekak no Siria. De ai sa'e ofak ndia, boe ma ana hela nakan. ³ Taa dook, te ai mita pulu Siprus nai ai boboa kiin, tehuu ka'da ai selin, de ai makandoo losa ai nggali ofak nakan neu kota Tirus, fo nai nusa Siria. Ala sangga lakonda ofak fufua nala nai ndia.

⁴ Huu ala bei lakonda ofak fufua nala, de ai konda miu sangga hataholi kamahale kala. Ai matonggo mia sala, de ai leo mia sala soso'daina esa. Hataholi manai ndia kala, ala hambu nafafa'dak neme Manetualain Dula Dalen mai, fo ala ka'i Paulus, boso ana neni Yerusalem neu bali. ⁵ Te basa soso'daina esa, boe ma ai fali mini ofak lain miu. Basa hataholi kamahale kala inatouk, inahuu-kadi'ik, lasi-mulik, ala loo ai losa tasi biffin. Ai basa nggai sendek lunggulanggak, fo hule-haladoi sama-sama nai ndia. ⁶ Boe ma ai matete'ak, de tutik ai hene mini ofak lain miu, boe ma basa sala ala fali.

⁷ Ai mima Tirus mai, de ai tuli kota Ptolemis. Miu ndia, boe ma ai konda mima ofak lain mai, de ai miu sangga matonggo mia hataholi kamahale kala. Ai hambu sala, de ai leo mia sala faik esa. ⁸ Fo'a mai, boe ma ai mima ndia mai, de ai losa kota Kaisarea. Miu ndia, de ai miu leo tataak mima Filipus uman. Ndia ndia, fo maneni sososak Lamatuak Yesus Tutui Malolen neni ndia neu. Ma ndia ndia, hataholi esa neme hataholi kahitu kala, fo nanahale nala kala, fo

ba'e nana'ak fee ina-falu la neme Yerusalem.☆
9 Filipus anafe'on haa. Manetualain ana pake sala da'dik neu mana kokola, fo ala tui-bengga Manetualain hihii-nanaun.

10 Lelek fo ai leo mia sala faik hi'da, boe ma hataholi esa, na'de Agabus, ana mai neme propinsi Yudea mai. Manetualain ana paken da'dik neu mana kokola, fo ana tui-bengga Manetualain hihii-nanaun.☆ 11 Ana mai nakandoo neni ai mai. Boe ma ana ha'i nala Paulus kalikeen, de ana hengge lima ein nenik kalikee ndia. Basa boe ma nakokola nae, “Manetualain Dula Dale Malalaon nae leoia: ‘Makalikeek ia, neu ko hataholi Yahudi la ala hengge feo lalan leo iak, nai Yerusalem. Basa boe ma, ala feen neu hataholi taa Yahudi la liman.’”

12 Ai mamananene hataholi ndia ana kokolak leondiak, boe ma ai basa nggai makataka Paulus, fo boso neni Yerusalem neu bali. Ai fo ndia mana tungga nala, ma hataholi kamahale kala manai mamananak ndia, ai moke leondiak boe. 13 Tehuu nataa nae, “Taa! Huu hata de ei mamatani leondiak? Ei tao mala au daleng namabela. Leoia! Hambu hataholi memak tana hii au, huu au tungga Yesus. Tehuu neme naa, fo ala mba'a feo au, do ala tao lisa au, do ala talobee oo, au ahehele simbok ia so.”

14 Ai bubuluk mae, Paulus tana nau namananene ai, de ai mbo'in mae, “Neu! Ela Manetualain hihii ana da'di.”

Paulus asa losa Yerusalem

¹⁵ Ai leo nai Kaisarea faik hi'da, boe ma ai mambembe'da ai balo'a nala, de ai la'o mini Yerusalem miu. ¹⁶ Hataholi kamahale kala hi'da manai Kaisarea boe oo, ala tungga no'u lo ai. Ala loo ai losa uma esa, de ai sunggu mima ndia. Maumak, na'de Manason. Ndia neme pulu Siprus mai. Ma ana tungga Lamatuak Yesus dook ia so. ¹⁷ Lelek fo ai losa Yerusalem, de basa tolanoo kala soluk ai no namahokok.

Paulus ana neu tilo Yakobis

¹⁸ Fo'a mai, boe ma ai miu matonggo mia Yakobis, ma basa lasi-lasi salani kala lakabubua lai ndia boe. ¹⁹ Ai mafee ha'dak esa no esa, boe ma Paulus ana tui loa-naluk la'eneu basa hata fo Manetualain ana tao su'di nai bee, fee hataholi taa Yahudi la. Nae, Lamatuak Yesus ana soi dalak so, fo ala lamahale leu Ndia. Ndia boe oo, ana tui talobee, de Manetualain ana paken, no basa ndia nonoo nala nai ues ia. ²⁰ Lamanene basa Paulus tutuin ndia, boe ma basa sala ala koa-kio Manetualain.

Basa boe ma lafa'da Paulus lae, “Ka'a Pau aa! Sa'di ka'a ana bubuluk, te hambu hataholi Yahudi la lifu-lifu kala, lamahale Lamatuak Yesus so. Sila boe oo ala bei to'u lahele heti-heuk, fo Ba'i Musa ana feen neu ita. ²¹ Tehuu, hambu hataholi la mai tui lae, ka'a masi'a manoli hataholi Yahudi la nai mamana fe'ek, mae sila taa paluu tungga Ba'i Musa heti-heu anggaman. Ala mbo'a boe lae, ka'a ana ka'i sala fo boso ala tao tungga ha'da sunat sila ana touana nala. Ma ka'a ana ka'i boe, fo hataholi salani kala boso tungga ita hataholi Yahudi la ha'da selu nala. ²² Naah, masanene'dak bou! Neu ko hataholi Yahudi la lamanene ka'a Pau nai ia so. Ma

hataholi la, fo lamanene dede'a ani-ani ndia, de neu ko ala luli. De ita sangga dalan leobee?

²³ De ai fee ai hahambu leo iak: hambu hataholi haa leme ita mai, ala mba'a heheluk lo Manetualain so. Hatematak ia, ala sangga nggeu momoik langga nala, da'dik neu tanda nae, ala tao latetu basa sila hehelun so. ²⁴ Naah, leo bisa na, ka'a Pau maso sama-sama mua sala mini Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin miu. Ka'a tao tungga sala boe, fo tao tungga ha'dak fo tao nalalao aok, Ka'a boe oo musi tanggon bae sila doin, fo tao tungga ha'dak ndia. Mete ma ka'a tao leondiak, na neu ko hataholi la bubuluk, lae, ka'a bei to'u mahele heti-heu anggama Yahudi fo Ba'i Musa ana nakonda feen neu ita. Ma neu ko ala bubuluk boe tutuik manae, ka'a ana ka'i hataholi la, fo boso tungga ha'da Yahudi ndia, pepekok!✧

²⁵ Te soaneu hataholi taa Yahudi la, fo lamahele Yesus so, ai haitua susulak fo mafa'da sala so. Ai mafa'da ita nakeketun ndia, mae, ala taa paluu tungga basa ita heti-heu ha'da Yahudin. Ala musi lasanene'dak, fo tao tungga ndia: boso hohongge mia touk do inak. Boso seseok mi'a bua sosonggok. Leo: boso mi'a mbaa sosonggo; boso mi'a daak; ma boso mi'a mbaa neme banda nana hese nisak.”✧

²⁶ Boe ma Paulus ana simbok hahambuk ndia no malole. De fo'a mai, boe ma no hataholi kahaa kala sila leni Uma Ina Huhule-Haladoik leu, de ala tao lalalao ao nala, tungga heti-heu anggama Yahudi. Basa ndia, boe ma Paulus nafa'da malangga anggama manai ndiak nae, bei

✧ **21:24** Lelekek 6:13-21

✧ **21:25** Hataholi Nadedenu nala

Tutuin 15:29

faik hi'da bali, te neu ko ala tao late'e sila hehelu nala. Te mete ma ndia basa soo na basa sala, esa-esako musi ala fee sila tutunu-hohotun neu Manetualain.

Ala humu lala Paulus neme Uma Ina Huhule-Haladoik

²⁷⁻²⁹ Faik fo sangga fai kahituk, fo ala helu tao basa ha'dak ndia, hambu hataholi Yahudi hi'da leme Asia mai. Ala lita Paulus ana la'ok neni Yerusalem neu, no ndia nonoon esa, na'de Trofimus. Ndia neme kota Efesus mai, ma ndia hataholi taa Yahudi. De faik fo lita Paulus ana neni Uma Ina Huhule-Haladoik neu, lahetuk ana no nonoon Trofimus ala ndia leu boe. Naa te hataholi taa Yahudi taa bole maso neni ndia neu. Boe ma ala pake ia da'dik neu to'ok, fo ala tao dede'ak. De ala mbau-e'do hataholi manai ndia kala, fo ala humu lala Paulus. Ma ala bobouk lafa'da basa hataholi manai ndia kala, lae, "Ei! Hataholi Isra'el aa! Mai fo fali mala ai dei. Hataholi fo mana manoli su'di nai bee, fo nae, nggali heni ita ha'da Yahudin. Ndia boe oo, ana kokolak taa malole la'eneu Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin ia. Boe ma hatematak ia bali, na ana maso fo sangga tao nanggenggeo Manetualain mamana malalaon ia!"[☆]

³⁰ Lamanene leondia, boe ma basa kota Yerusalem isi nala, dale nala lato'bi lalan seli. De hataholi no'u kala, ala lalai lakahohombu neme Uma Ina Huhule-Haladoik. Boe ma ala humu lala Paulus, de ala hela loloson neme Uma Ina

[☆] **21:27-29** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 20:4

Huhule-Haladoik mai. Basa ndia, boe ma ala kena lisa lelesu mba'a la.*

³¹ Faik fo lambue sangga tao lisa Paulus, boe ma malangga soldadu Roma manai ndiak namanene nahuuk ndia. ³² Boe ma tutik noke nala soldadu nala lo sila malangga-malangga nala, de ala maso leni hataholi no'u kala leu, fo mana mambue kala sila. Le'doeik lita soldadu la ala mai, boe ma ala hahae mbomboko Paulus. ³³ Boe ma malangga soldadu ndia, ana humu nala Paulus, de ana nadenu ala hengen pake tali besi dua. Ala henge basa boe ma, malangga soldadu ndia natane hataholi la sila nae, "Hataholi ia see ia? Ana tao nasala hata?"

³⁴ Tehuu, ala taa lataa halak esa boe. Hambu luma lae, "Ana tao leo iak so." Ma luma lae, "Ana tao leondiak so." Boe ma malangga soldadu ndia langgan naleo. Tana bubuluk dede'ak ndia huu-okan, huu hataholi no'u kala sila ala bobouk landaa. Huu ndia de ana nadenu loo Paulus neni kota-musu neu. ³⁵⁻³⁶ Soldadu la ala hela leni Paulus, tehuu hataholi la sila ala tungga leu, de boe lahuu bali. Le'doeik fo ala hene e'dak, boe ma hataholi la sila lakaluu leni mata leu. Losak soldadu la musi ndolok Paulus, suek hataholi la sila boso ala lu'i lakalulutun. Boe ma ala bobouk latingga lae, "Tao nisan! Tao nisan!"

* **21:30** Hambu hataholi malela kala lae, boso tao misa hataholi nai Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin dale. Ma mete ma, hataholi su'di see, ana maso dalek neu, de ana to'u banda susula nai mei tunu-hotuk, tungga anggama Yahudi heti-heun, na hataholi taa bole taon. Huu ndia, de hataholi Yahudi la tala nau Paulus ana maso fali neni Uma Ina Huhule-Haladoik pasan neu. Boe ma ala kena lisa lelesu mba'a la.

Paulus ana nasala'e aon neu hataholi no'u kala matan

³⁷ Le'doeik fo ala sangga leni kota-musu dalek leu, boe ma Paulus noke malangga soldadu ndia nenik dede'a Yunani nae, “Ama aa! Bole au kokolak fa do?”

Namanene Paulus nae leondia, boe ma malangga soldadu ndia ana nggengge, de nataa nae, “O malelak dede'a Yunani boe? ³⁸ Mete ma leondiak, na au neuk sala o. Au ae hetuk o ia, hataholi Masir fo makahulun ana mbau-e'do hataholi la fo ala tao nahuuk. Boe ma noke nala hataholi mana to'u manala lifun haa, fo leni mamana nees esa leu. Tehuu o taa ndindia hetu?”

³⁹ Boe ma Paulus nataa nae, “Taa Ama! Au ia hataholi Yahudi. Au inang ana bonggi au neme kota Tarsus, nai nusa Kilikia. Au oke ama ana mbo'i au, fo au bisa kokolak ua hataholi no'u kala ia.”

⁴⁰ Malangga soldadu ndia nakaheik. Boe ma Paulus nambadeik neu e'dak lain, de ana so'uk liman, fo noke sala nee-nee, suek ana nakokola. Basa ndia, boe ma nakokola nenik sila dede'a Aram. (Te nai ndia, hataholi Ibrani la lakokola pake dede'a Aram).†

22

Paulus ana nasala'e aon

¹ Boe ma Paulus ana mulai nakokola nae, “Ama-ama ma basa tolanoo-tolanoo nggalei! Au

† **21:40** Dede'a de'ek 'hataholi Ibrani' ma 'hataholi Yahudi' ndia, na'dek dua fe'e neu nusak esa.

hule neu ei, fo mamananene au, fo au sangga asala'e au aong.”

² Lelek ndia, hataholi no'u kala lamanene Paulus nakokola pake sila dede'a hehelin, boe ma ala nee-nee memak. Boe ma ana tuti nae, ³ “Sa'di ei basa nggei bubuluk, te au ia hataholi Yahudi. Au inang ana bonggi au neme kota Tarsus, nai nusa Kilikia. Tehuu au inahuu nai Yerusalem ia. Mana manoli au nai ia, ndia mese inahuuk, na'de Gamalial. Ana nanoli au basa Ba'i Musa heti-heun, losa lutu-lutuk. Au boe oo, manggate tungga Manetualain, sama leo ei basa nggei ia. ✧ ⁴ Fain au taa hambu hahae uu husi ma tao akatoto'ak hataholi la, fo mana tungga Yesus Dala So'dan. Au hela ua sala, touk ma inak, leni Yerusalem ia mai, boe ma nandee sala leni bui dale leu. Lelek ndia, hambu ala mate boe. ⁵ Ita malangga anggama Yahudi manai lain seli, ma malangga-malangga anggama Yahudi selu kala, basa sala bubuluk lae, hata fo au kokolak ia memak tete'bes leondiak! Au taa asapepeko. Te sila ndia, ala fee au susula koasa, fo au uu humu hataholi la, fo mana tungga Yesus losa kota Damsik. Au sangga humu ala sala lai ele, fo hela ua sala leni Yerusalem leu. Nai au daleng na, ela hataholi mana kee dede'a anggama, dei fo ala huku sala.” ✧

*Paulus ana tui ndia natotonggo non
(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:1-19; 26:12-18)*

✧ **22:3** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 5:34-39 ✧ **22:5** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 26:9-11

⁶ Boe ma Paulus ana tuti kokolan nae, “De au la'o uni Damsik uu, fo sangga sala lai ele. Me'da le'do namatetu, boe ma ai sangga losa kota. Nggengge neuk, te hambu manggaha'dok esa neme lalai mai, ana bebeik neu au. ⁷ Boe ma au lenggu uu dae, boe ma au amanene halak esa nae, ‘Heeh Saulus! Huu hata de o tao mala Au doidoso leo iak heeh?’ ⁸ Memak, au amanene halak ndia, tehuu au taa ita hataholin. De au atane ae, ‘Te ama mana kokolak ia, see?’

Boe ma halak ndia nataa nae, ‘Au ia Yesus, hataholi Nasaret, fo o tao doidoso Au!’ ⁹ Tehuu hataholi mana la'o lanonoo lo au, lita manggale'dok ndia, te tala bubuluk halak ndia sosoan.

¹⁰ Boe ma au bala ae, ‘Mete ma leondiak, na hatematak ia, au musi tao hata?’

Halak ndia nafa'da nae, ‘Fo'a leo, fo muni kota dale muu. Mu ndia, na dei fo Au afa'da basa hata fo o musi taon.’

¹¹ Au amanene leondia boe ma au fo'a ambadeik. Tehuu au taa hambu ita hata esa so bali, huu manggale'dok ndia tanden seli. De au nonoo nggala to'u lala au, de lalala'o lo au mini kota Damsik miu.

¹² Hambu hataholi esa nai ndia, na'de Ananias. Ndia ndia, hataholi esa dalen ndoos, ma ana to'u tea-tea no Ba'i Musa heti-heu nala. Basa hataholi Yahudi la mana leo nai kota ndia, ala hiin ma ala fee ha'dak neun. ¹³ Ana mai sangga au, de ana kokolak nae, ‘Ka'a Saul aa! Malaak o matam fo mita leo! Te ka'a matam ana hai so.’ Ana kokolak leondia nate'e, boe ma tutik au botik au matang, boe ma au bisa ita so. ¹⁴ Basa ndia, boe ma nanoli au nae, ‘Manetualain fo ita bei-ba'i nala ala hulehaladoi neun, Ana hele nala ka'a so, fo ka'a

bubuluk neulalau Lamatuak Yesus dala Sodan, ma malelak neulalau Lamatuak Yesus ndia, fo ita seseik Ndia tae, “Hataholi Malalaok”, ma ka'a boe oo namanene aom neme Ndia mai. ¹⁵ Ndia mesa kana Ana hele nala ka'a so, fo muu mafa'da basa hata fo ka'a mita no mata hehelim, ma basa hata fo ka'a mamanene neme Lamatuak Yesus mai. ¹⁶ Ka'a boso mahani mala dook bali! Mu moke sala ala salani ka'a leo, fo ana da'dik neu tanda nae, ka'a moke Lamatuak Yesus so, fo Ana koka heni basa ka'a sala nala.’”

Manetualain nadenu Paulus neni Hala Malole fee leo-leo taa Yahudi la

¹⁷ “Basa ndia, boe ma au fali uni Yerusalem uu. Faik esa, au uu hule-haladoi neme Uma Ina Huhule-Haladoik. Le'doeik au hule-haladoi, boe ma Manetualain natu'du au namata leo me'is. ¹⁸ Au ita Lamatuak Yesus. Boe ma Ana palenda au nae, ‘Hatematak ia, muu leo! O musu la'o ela kota Yerusalem, te hataholi manai ia kala, tala simbok hata fo o manolik la'eneu Au.’

¹⁹ Tehuu au taa nau simbok palenda ndia, huu makahulun ndia, memak malangga anggama la, ala hii au. De au ataa ae, ‘Tehuu leo iak, Ama! Sila basa sala bubuluk lae, fain au maso kalua uma huhule-haladoik su'di nai bee, fo humu sala, ma mbomboko hataholi kamahale kala neu Ama. ²⁰ Sila bubuluk boe, lelek fo ala lakaduduluk batu fo ala mbia lisa Stefanus, fo Ama hataholi nadedenun, na au nai ndia, de au boe oo akaheik dede'ak ndia, ma au anea ba'du nala.’[☆]

²¹ Au asanene'dak leondiak, tehuu Lamatuak Yesus ana palenda seluk bali nae, ‘Boso sangga to'ok mata-matak! Hatematak ia, la'o ela

[☆] **22:20** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 7:58

Yerusalem fo muu leo! Te Au sangga adenu o, muni mamana manai doon seli, fo muu manoli hataholi taa Yahudi la.’”

²² Le'doeik fo hataholi no'u kala, lamanene Paulus nae Lamatuak Yesus nadenun so, fo neni leo-leo fe'e kala neu, boe ma tala nau lamanenen so bali. Basa sala ala luli, de ala eki landaa-landaa lae, “Boso mamanene hataholi ia bali! Ka'da tao nisan leo.”

Soldadu la loo Paulus neni kota-musu neu

²³ Ala eki leondiak, boe ma ala o'du heni ba'du nala, ma ala la'u afu, de ala mbian neni lain neu, huu ala luli lalan seli. ²⁴ Le'doeik malangga soldadu nita hataholi la sila lamue lalan seli, boe ma ana nadenu ana palenda nala hela Paulus leni kota-musu leu, fo ala filun suek ana mbo'a ana tao nasala hata, losa hataholi Yahudi la lasuu tao lisan. ²⁵ Le'doeik ala hengge Paulus, fo sangga filun boe ma natane nasafali soldadu la nae, “Tungga mana palenda Roma heti-heun, na bee ndia tete'bes? Mete ma hataholi esa naena hak hataholi Roma, boe ma ana hambu dede'ak na ei taon leo bee? Ei mbomboko makahulu kana, do ei palisa kana makahuluk?”

²⁶ Lamanene leondia, boe ma soldadu ndia ana lai-lai neu sangga ndia malangga solda'dun. De nafadan nae, “Ama aa! Hataholi ia naena hak hataholi Roma! De ama sangga taon leo bee?”

²⁷ Namanene leondia, boe ma malangga soldadu ndia mesa kana, neu natane nakandoon neu Paulus nae, “Lae o maena hak hataholi Roma? Tete'bes do?”

Boe ma Paulus ana bala nae, “Memak tete'bes, ama! Au aena hak ndia.”

²⁸ Boe ma malangga soldadu ndia nae, “Au leondiak boe. Au bae ala belin seli, bei fo hambu hak ndia.”

Tehuu Paulus nataa nae, “Au na au taa bae hata-hata esa boe. Mulai neme au inang ana bonggi au, au to'u hak ndia so.”

²⁹ Lelek fo lamanene Paulus ana to'u hak hataholi Roma, boe ma soldadu la sila ala heok, de taa lambalani ala filun ma palisa kana so. Malangga soldadu ndia ana bii, huu ana henge Paulus so, ma ana bubuluk, ana la'olena hetiheluk so.

Paulus nai mamana naketu dede'a anggama Yahudi

³⁰ Fo'a mai, boe ma malangga soldadu ndia bei ana nau sangga dede'ak ndia huu-okan tete'ben leobeek. Boe ma nadenu ana palenda nala, fo leu loke basa hataholi fo mana mateme lakaneni dede'a anggama Yahudi, fo lakabubua. Boe ma nadenu leu buka heni Paulus tali besi hehenggen, de loon neni basa hataholi la sila leu.

23

¹ Losa ndia boe ma, ala fee Paulus ana nasala'e aon. Boe ma ana suli matalolole basa hataholi la sila, de ana so'uk kokolak nae, “Tolanoo-tolanoo nggalei! Au ambadeik nai ia no dale ndoos. Manetualain ana bubuluk au uma au kadi'ing mai, losa hatematak ia, au daleng malalaok.”

² Lamanene Paulus ana kokolak nae leondia, boe ma Ananias,* fo malangga anggama Yahudi

* **23:2** Ananias ia, ndia boe oo Malangga Anggama Yahudi manai lain, fo taa ndia Ananias makahulun, fo ana tao nisa Lamatuak Yesus. Dua sala na'den sama.

manai lain, ana luli nalan seli. Boe ma ana palenda hataholi mana mambadei kala fo dekak lo Paulus, nae, “Famba bafan ndia!”

³ Boe ma Paulus ana bala nae, “Dei fo Manetualain ana famba bala o! Huu o ia leo dii nanadama beuk nai dean, tehoo andae la la'a lala dalek bolok so. Te o manggatuuk nai ia fo taok o malalaok, tehoo o sangga huku au tungga ita ha'da heti-heun ndia. Naa te, o la'olena heti-heuk ndia, fo ndia ledoeik o fee famba au.”✧

⁴ Lamanene Paulus nakokola nae leondia, boe ma hataholi manai ndia kala ala ka'in lae, “Heeh! O taa mandaa kokolak leondiak neu ita malangga anggama manai lain!”

⁵ Boe ma Paulus nataa nae, “Tete'bes do? Mete ma leondiak na au oke do'o, te au taa bubuluk ndia ia ita malangga anggaman. Memak Manetualain ana pake hataholi fo ana sula kana so, nae, ‘Ei taa bole kokolak manggalauk neu ei malangga nala.’”✧

⁶⁻⁸ Ledoeik fo Paulus nita hataholi mana manggatuuk tao dede'a anggama, na ana bubuluk hataholi la sila laba'ek leu partei dua. Luma ala tungga partei Saduki, fo lamahela lae, hataholi mana matek taa naso'da seluk so. Lamahela lae, Manetualain ata nusa so'dan taa. Ma dulak boe oo taa. Luma bali na ala tungga Partei Farisi fo lamahela lae, dei fo Manetualain ana tao naso'da seluk hataholi mana mate kala. Lamahela boe lae, nai nusa so'dak Manetualain naena ata nusa so'dak ma hambu dulak.

Boe ma Paulus nakokola no hala malii nae, “Tolanoo nggalei! Sa'di ei basa nggei bubuluk, au

ia hataholi Farisi. Au amang ma au ba'i nggala boe oo, hataholi Farisi. Hatematak ia, ei sangga huku au, huu au amahale Manetualain ana bisa tao naso'da seluk hataholi mana mate kala.”[☆]

Le'doeik Paulus nakokola nae leondia, boe ma hataholi Farisi la lo hataholi Saduki la, ala mulai lasisimbo bafak, losa tala landaa so bali. Boe ma ala fanggi ba'en neu dua. ⁹ De hataholi la sila lahuu, losa ana da'dik neu huusanak. Boe ma, hambu mesen luma leme partei Farisi mai, lambadeik de ala lasala'e Paulus lae, “Hataholi ia taa masalak! See ana bubuluk nae, fama hambu dulak, do fama hambu Manetualain ata nusa so'dan esa ana mai, nakokola noon!”

¹⁰ Mese nala sila lakokola lae leondia so, boe ma sila nahuun boe ana tamba bali, losa malangga soldadu ana bii. Ana dudu'a nae, boso losak ala tao lisa Paulus. De nadenu ndia ana palenda nala, konda fo lo Paulus neni kota-musu neu.

¹¹ Le'odae boe ma Lamatuak Yesus ana mai, natu'du aon neu Paulus. Ana tao natetea Paulus dalen nae, “Pau! O boso bii bou! Hatematak ia, o kokolak la'eneu Au so nai Yerusalem ia, neu ko o musi kokolak leondiak nai Roma ele boe.”

Hataholi la lala halak fo ala sangga tao lisa Paulus

¹²⁻¹³ Fo'a fafain, boe ma hataholi Yahudi haa hulu lena kala ala lala halak, fo sangga tao lisa Paulus. Ala soo lae, “Ai taa nau mi'a minu, mete ma ai beita tao misa Paulus.” ¹⁴ Ala soo basa boe ma, leu lafa'da malangga-malangga anggama la,

[☆] **23:6-8** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 26:5; Filipi 3:5; Mateos 22:23; Markus 12:18; Lukas 20:27

ma lasi-lasi ha'da Yahudi la, lae, “Ama nggalei! Ai soo basa so, mae, ai taa mi'a minu, mete ma ai beita tao misa Paulus. ¹⁵ Naah, ai hihiiin leo iak: ama sala miu moke malangga soldadu, fo loo Paulus neni mamana tao dede'a anggama mai. Taok ama sala sangga palisa seluk ndia dede'an. Dei ai te'en sala lai dala laladak, fo ai tao misa Paulus.”

¹⁶ Tehuu Paulus feton ana tou anan esa, namanene sila lala halan ndia, de nalai neni soldadu la uma nala neu, fo nafa'da Paulus. ¹⁷ Namanene basa tou anak ndia tutuin, boe ma Paulus noke nala malangga soldadu anak esa, de nae, “Ia au anang ia. O muan lai-lai mini o malanggan miu, fo ana sangga nafa'da dede'ak esa.”

¹⁸ Boe ma malangga soldadu anak ndia, ana noo tou anak ndia leni ndia malanggan neu. Nafadan nae, “Ama! Paulus fo ita kenak ndia, noke au ua tou anak ia, neni ama mai. Ana sangga nafa'da dede'a inahuuk esa.”

¹⁹ Boe ma malangga soldadu ndia, ana hela no tou anak ndia, leni mamananak esa leu, fo ka'da sila dua sala mesa kasa. Boe ma malangga soldadu natanen nae, “O sangga mafa'da au hata?”

²⁰ Boe ma tou anak ndia nafa'da nae, “Hambu hataholi Yahudi luma, ala lakabubua so, fo ala sangga tao lisa to'o Pau. Ala sangga mai loke ama, fo fo'a na, ama ana noo to'o Pau, neni mamana tao dede'a anggama neu. Lae ala taok sangga palisa seluk lutu-lutuk, to'o dede'an ndia.

²¹ Tehuu ama boso tungga sila hihiiin. Te dei fo hambu hataholi haa hulu lena kala, ala te'e ama

sala lai dala lala'dak, fo ala sangga tao lisa to'o Pau. Huu basa sala soo basa so, lae, sila tala la'a-linu, mete ma sila beita tao lisa to'o Pau. Hatematak ia, basa sala mana mahehele basak so. Ka'da lahani ama nae leo bee.”

²² Namanene tou anak ndia tutuin, boe ma malangga soldadu ndia nafadan nae, “O boso tui esa-esa boe, mae, o mai mafa'da au dede'ak ia.” Nakokola basa boe ma, nadenu tou anak ndia ana fali leo.

Ala lo Paulus neni gubenor Feliks neu nai kota Kaisarea

²³ Basa ndia, boe ma malangga soldadu ndia, noke nala malangga soldadu anak dua. Ana palenda sala nae, “Mahehele mala soldadu biasa natun dua, ma soldadu mana sa'e ndala hitu hulu, ma soldadu mana to'u donggi natun dua. Ei la'o memak le'odaen ia li'u sio, mini kota Kaisarea miu. ²⁴ Ei boe oo, sadia ndala esa soaneu Paulus. Ei musi mian no so'dak losa gubenor Feliks.”

²⁵ Boe ma ana sulak susulak fee gubenor Feliks, nae leo ia:

²⁶ “Ama Gubenor Feliks, fo au fee ha'dak. Ta'bek neme au mai, Klaudius Lisias.

²⁷ Hataholi fo hatematak ia, au haituan ia mai, na'de Paulus. Hataholi Yahudi la ala humu lalan, de elaba'ik ala tao lisan. Faik ndia, au ana palenda nggala leu hela lalan, neme hataholi Yahudi la lima nala mai. Sa'diko au bubuluk, lae, ndia naena hak hataholi Roma. ²⁸ Au sangga bubuluk, huu hata de hataholi la lasuu tao lisan. Huu ndia, de au uan neni

hataholi Yahudi la mamana tao dede'a anggama neu. ²⁹ Tehuu tala hambu salan hata-hata esa boe. Te memak tana tao dede'a manggalauk fa boe. De hataholi ia, tana bisa maso bui, do taa nandaa huku mate boe. Naa te hataholi manai mamana tao dede'a anggama ndia, lahuu la'eneu nanonoli anggaman, de taa landaa esa no esa. Boe ma au uni falik hataholi ia, neni uma soldadu neu. ³⁰ Naa te fo'a boe ma, au amanene hambu hataholi Yahudi la lakabubua fo sangga ala tao lisa Paulus. De au palenda memak lo hataholi ia, neni ama mai. Suek ama mesa kana, namanene sila kalaan, do lafa'da ndia sala hata.

Au susulang ba'u ka'da ndia. Makasi.”

³¹ Boe ma basa soldadu la lahehele so, de ala tao tungga malangga soldadu palendan. Le'odaen ndia boe oo, ala loo Paulus losa kota esa, na'de Antipatris. ³² Fo'a mai boe ma, soldadu mana sa'e ndala loo Paulus lakandoo losa kota Kaisarea. Te soldadu fe'e kala, ala fali leni Yerusalem leu. ³³ Le'doeik fo ala losa Kaisarea, boe ma leni susulak ndia, ala feen neu gubenor. Ma ala fee Paulus neu gubenor liman. ³⁴ Lees basa susulak ndia, boe ma gubenor natane Paulus nae, “O ia hataholi beek?”

Boe ma Paulus nataa nae, “Au ia hataholi neme nusa Kilikia mai, ama.”

³⁵ Namanene Paulus nae leondia, boe ma gubenor ana bubuluk memak ndia ana to'u hak hataholi Roma. Basa boe ma, nakokola nae, “Au ndia to'u palenda nai ia. De dei fo au mesang tao o dede'am ia. Tehuu ita musi tahani hataholi la sila, fo mana sangga ladede'a lo o, ala mai dei,

dei fo au palisak o dede'am ia.” Boe ma nadenu soldadu la, ala kena Paulus neu sila mamanan, nai uma gubenor e'on ndia, fo makahulun Mane Herodes nambadedein.

24

Hataholi Yahudi la ala mai ladede'a lo Paulus nai Kaisarea

¹ Seli faik lima boe ma hataholi Yahudi luma, ala losa kota Kaisarea, fo ladede'a lo Paulus. Nai hataholi bubua kala sila, hambu Ananias fo malangga anggama Yahudi manai lain. Malangga selu kala sila, boe oo ala tungga. Ala mai lo hataholi fe'ek esa, na'de Tertulus. Ndia ia, malela kokolak ana seli. Huu ndia, de ala paken neu sila mana kokolan, fo ana la'ban Paulus. ²⁻³ Ledoeik hataholi la lakabubua lai mamana tao dede'ak, boe ma gubenor nadenu lo Paulus mai. Boe ma Tertulus ana fo'a nambadeik, de ana sangga kokolak natu'da Paulus. Ana fee ha'dak neu gubenor, boe ma nakokola nae,

“Ama gubenor fo au fee ha'dak! Doodoo basa ia so, mulai neme ama ana to'u palenda nai ia, ama ana bubuluk, nakahuluk hata fo malole feen neu ai. Boe ma ama boe oo, tao dede'a malole no'uk so, losa ai hataholi Yahudi la maso'da no mole-dame ma namahokok, ma nggilo-nggauk taa. Huu ndia, de ai pake le'doeik ia, fo ai moke makasi no'uk neu ama gubenor. Te see bali, fo ana bisa tao malole leondiak no'uk su'di nai bee, leo ama ia. ⁴ Tehuu malolenak boso au pake heni fai no'uk, fo au kokolak akandoo ka'da dede'ak isin. Au oke ama mamane matalolole dede'ak, fo au afa'dak la'eneu Paulus ia.

⁵ Leo iak ama. Soaneu ai hataholi Yahudi, na Paulus ia, namata-ao leo he'dis esa, fo ana lali neme mamananak esa neni mamananak esa neu. Ana nateme la'ban ai anggaman, ma ndia mana tao babalik ai ha'dan su'di nai bee. Mete ma neni bee neu na, neu ko hataholi Yahudi la ladede'a esa no esa. Ndia ia, malangga mana tui-bengga neme partei anggama, fo ala tungga hataholi esa neme Nasaret mai, fo ai mae 'partei Nasarani'. Tehuu hata fo lanoli kala ndia, ana fe'e no'un seli no hata fo ai anggama nanonolin. ⁶ Hataholi ia, ana so'ba tao nanggenggeo ai Uma Ina Huhule-Haladoi Malalaon, ma no hataholi dinitiu ala dalek leu. Huu ndia, de ai humu malan. [Tungga ai hihiiin, na ai sangga hukun pake ai heti-heu hehelin. ⁷ Tehuu malangga soldadu Lisias, ana mai namoa nalan neme ai liman dale. ⁸ Boe ma ana palenda nae, mete ma hambu see ana sangga nadede'a no Paulus, na musi ala leni ama mai nai Kaisarea. Sosoan nae, ela ama gubenor ana palisak matan dede'ak ia.]* De hatematak ia, ai mai nai ia fo ama ana palisak dede'ak ia. Dei ama ana bubuluk aom, basa hata fo ai kokolan ia, memak tete'bes.

Ba'u ka'da ndia, makasi ama.”

⁹ Tertulus ana kokolak basa ndia, boe ma hataholi Yahudi fe'e kala ala lakaheik ndia kokolan lae, “Tete'bes ama! Memak leondiak.”

Paulus ana nasala'e aon

¹⁰ Boe ma gubenor ana palenda Paulus nae, “Hatematak ia au mbo'i o masala'e o aom.”

* **24:8** Dede'a-de'ek manai longga dale ia, taa hambu sana nai Susula Malalao dede'a Yunani laak dale.

Boe ma Paulus nambadeik, de nakokola nae, “Ama gubenor! Ama ana palenda nai nusak ia, dook ia so. De ama ana bubuluk no tete'ben, nangatuu-nambadedein nai ia. Huu ndia, de au taa bii asala'e au aong nai ama matan. ¹¹ Me'da faik sanahulu dua maneu kala ele, au uni Yerusalem uu, fo au hule-haladoi nai Uma Ina Huhule-Haladoik. Ama bisa matane hataholi la fo faik ndia, ala hule-haladoi boe. ¹² Au beita asisimbo bafa ua esa, nai Uma Ina Huhule-Haladoik ndia. Ma au beita hoka hataholi, fo tao nahuuk nai Uma Huhule-Haladoi fe'ek. Leondiak boe nai Yerusalem, au taa tao husanak hata-hata.

¹³ Naa te hatematak ia, hataholi la ia sangga latu'da au. Hata fo ala kokolak ndia, butin taa fa boe. ¹⁴ Leoiak Ama gubenor. Au musi manaku dede'a beuk esa, neu ama. Au tungga partei beuk fo hataholi la foin, na'de, ‘Lamatuak Yesus Dala So'dan’. Au boe oo, tungga basa Ba'i Musa heti-heun, ma au amahеле te'be-te'be hata fo Manetualain mana kokola lele ulu kala, fo ala sulak elan so, neu ai. ¹⁵ Au amahеле neu Manetualain sama leo hataholi la ia boe, fo hatematak ia, lambadeik sila ia, fo ala la'ban au. Ai mamahеле mae, dei Manetualain ana tao naso'da falik hataholi mana matek; hataholi neulauk, do hataholi manggalauk, oo sama. ¹⁶ Huu ndia, de au aue-ale'di tingga-tingga, fo au aso'da no dale ndoos, nai Manetualain matan ma hataholi matan. No leondiak, na taa hambu hataholi esa, ana tao natu'da au.

¹⁷ Au aue-aosa nai Isra'el deak, de dei fo au fali uni Yerusalem uu. Faik fo au mai uni doik fo hataholi la ala tu'u fee au, fo tulu-fali neu

hataholi mana to'a-taak. Boe ma au uni Uma Ina Huhule-Haladoik uu, fo sangga hule-haladoi, ma sangga tunu-hotu mata-matak nai ndia, neu Manetualain. ¹⁸ Ledoeik au tao alalao au aong, neme Uma Ina Huhule-Haladoik tungga ai hetiheun ha'dan, boe ma ala mai de ala sangga humu au. Tehuu le'doeik ndia, taa hambu hataholi no'uk lai ndia, ma taa hambu esa ana tao nahuuk hata-hata esa boe!✧ ¹⁹ Manai ndia kala ka'da hataholi Yahudi luma leme nusa Asia mai. De mete ma sila kadede'ak lo au, na sila ndia musi ladede'a lo au nai ia. Te taa ndia hataholi la ia. ²⁰ Naa te hataholi la sila tala mai. De ama matane su'dik hataholi la ia, au salang hata? Fain fo le'doeik ala palisak au, neme Mamana Tao Dede'a Anggama, ala taa hambu au salang esa boe. Ka'da ama matane sala leo! ²¹ Fama hambu dede'ak esa, ama, fo ana tao ala lahuu, ma dale nala taa malole lo au. Le'doeik au mboka ae, 'Ei sangga huku au, huu au amahеле ae, Manetualain bisa Ana tao naso'da falik hataholi mana matek!'”✧

²² Paulus nae leondia, na huu gubenor Feliks boe oo, ana bubuluk no'uk la'eneu 'Lamatuak Yesus Dala So'dan'. Boe ma gubenor ana kena nakabuak ndia de nae, "Leoiak! Au sangga oke malangga soldadu Lisias, fo au amanene ndia tutuin dei. Mete ma au akokola basa ua ndia, dei fo au aketu dede'ak ia." ²³ Boe ma ana nadenu malangga soldadu anak esa, neu kena Paulus. Tehuu ana palenda fo Paulus ana leo loak fa, ma boso ka'i ndia nonoo nala mai ono-laun.

✧ **24:18** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 21:17-28 ✧ **24:21**
Hataholi Nadedenu nala Tutuin 23:6

Paulus nakokola no Feliks ma saon

²⁴ Gubenor Feliks saon hataholi Yahudi, na'de Drusila. Seli faik hida, boe ma Feliks ana sangga lelak fo no saon lakokola lo Paulus. De nadenu lo Paulus neni dua sala matan mai. Boe ma Paulus nafa'da sala, dalam leo bee fo hataholi la, ala bisa lamahele Yesus Karistus, hataholi fo Manetualain ana helu mema kana neme makahulun mai. ²⁵ Ana nafa'da dalam leo bee fo hataholi bisa naso'da no ndoos, ma tao leo bee fo hataholi bisa nanea aon, fo boso tao salak. Ndia boe oo nafa'da nae, dei Manetualain ana sangga huku basa hataholi la.

Le'doeik namanene leondia, boe ma ana bii nalan seli. De nafa'da Paulus nae, "Paulus! Dai so. Ka'da losa ia leo! Dei mete ma hambu fai, na au oke o bali." ²⁶ Faik ndia, Feliks ana sangga lelak fo Paulus ana kosun nenik doik, suek ana mbo'i heni Paulus. De nambue noke taa-taa Paulus fo kola-kola noon nakandondoo henin.

²⁷ Naa te, tungga dalak esa, na gubenor Feliks boe oo, ana ha'i malangga-malangga Yahudi la dale nala. Huu ndia, de tana naketu lai-lai Paulus dede'an. Ana ende dede'ak ndia, losa teuk dua. Basa ndia, boe ma gubenor beuk ana mai nggati Feliks. Na'den, Porkius Festus. Tehuu ala bei kena lakandoo Paulus.

25

Gubenor Festus ana palisa Paulus dede'an

¹ Faik ndia gubenor Festus ana lali neni Kaisarea neu fo sangga nakalala'ok palenda. Ana leo ka'da faik telu neme ndia, boe ma ana la'o nakandoo neni Yerusalem neu. ² Nai ndia, malangga-malangga Yahudi ma lasi-lasi ha'da

kala, latonggo fo lalelela aok lo gubenor beuk nai ndia. Sila boe oo, ala so'uk Paulus dede'an nai kokola nala dale. ³ Sila boe oo loke lae, leo bisa na gubenor nadenu ndia hataholi nala, leu lo falik Paulus neni Yerusalem mai. Naa te ala lala halak, fo sangga tao lisa Paulus nai dala lala'dak.

⁴ Tehuu gubenor nataa nae, “Ama-ama nggalei. Leo iak. Ela ala kena ndia nai Kaisarea dei, te au sangga fali lai-lai ele uu. ⁵ De mete ma hambu neme ei mai ana naena koasa fo tao dede'ak ia, na ala bole leu sama-sama lo au neni Kaisarea neu. Mete ma memak hataholi ia, ana tao salak hata-hata, na ei bole madede'a mian nai ele leo.”

⁶⁻⁷ Boe ma Festus ana leo me'da faik sanahulu nai Yerusalem, dei fo ana fali neni Kaisarea neu. Faik ndia, hambu hataholi Yahudi luma, ala tungga loon losa ele. Fo'a mai, boe ma gubenor ana buka dede'ak ndia. Ana nadenu lo Paulus neni matan mai.

Paulus ana losa ndia, boe ma hataholi Yahudi la lambadeik e'on, boe ma ala mulai mboli sala mata-matak neun. Tehuu tala bisa latu'du buti esa boe.

⁸ Boe ma Paulus ana nasala'e aon nae, “Ama gubenor. Au beita tao itak manggalauk hata-hata esa boe. Au boe oo, beita tao hata-hata fo la'ba-lena anggama Yahudi heti-heun. Au taa tao anggeggeo Manetualain Uma Ina Huhule-Haladoin nai Yerusalem. Ma au taa tao hata-hata fo la'ban mana palenda Roma heti-heun.”

⁹ Tehuu gubenor ana sangga matak, ma ana sangga hataholi Yahudi la dale nala. Huu ndia, de natane Paulus nae, “O dudu'am leo bee? Makaheik do taa, mete ma au tao o dede'am ia nai Yerusalem?”

¹⁰ Namanene gubenor natane leondia, boe ma Paulus nataa nae, “Ama gubenor. Au ia hataholi Roma. De hatematak ia, au ambadeik nai ama gobenor fo mana palenda Roma wakil matan, fo naena hak tao au dede'ang tungga mana palenda Roma heti-heun. De au taa nau uni Yerusalem uu, fo naketu au dede'ang nai ele. Ama mesa kana bubuluk, au taa tao salak hata-hata esa boe, fo la'ban hataholi Yahudi la ia. ¹¹ De mete ma au tao asala hata-hata fo nandaa huku mate, na au simbok. Te mete ma, hata fo ala kokolak ndia, taa tete'bes tungga heti-heuk, na taa bisa fee au uu hataholi la ia, lima nala. Ala ka'da sangga dalak, fo ala tao lisa au no loulatak. De hatematak ia, tungga au hak, na au oke akahehenek uni Mane Inahuuk Keser uu, nai mana palenda kota Roma. Ela ndia mesa kana naketu dede'ak ia!”

¹² Lamanene Paulus noke leondiak, boe ma gubenor nakokola no ndia nonoo nala, fo mana tungga tao dede'ak ndia. Basa ndia, boe ma nafa'da Paulus nae, “Huu o moke nakahehenek muni Keser muu, de o musu Roma muu.” Ana kokolak nate'e leondia, boe ma gubenor ana kena nakabuak ndia.

Festus noke Mane Agripa nananoli-nafa'dak, la'eneu Paulus

¹³ Basa ndia boe ma, hataholi Yahudi la manen na'de Agripa,* no feton, na'de Bernike, leni Kaisarea leu. Dua sala sangga fee ha'dak neu gubenor beuk. ¹⁴ Ala sunggu faik hida leme gubenor uman. La'i esa, Festus ana tui dua

* **25:13** Mane Agripa ia, Mane Herodes Agripa II. Aman Mane Herodes Agripa I, fo mana tao nisa Yakobis, ma sikalatik la'a lisan.

sala Paulus dede'an. Nae, "Nai Kaisarea ai kena hataholi esa, na'de Paulus. Makahulun gubenor laak bei tana hambu lelak, fo naketu Paulus dede'an. ¹⁵ Bei lalaik ia, fo faik au uma Yerusalem, anggama Yahudi malangga-malangga nala ma lasi-lasi ha'da kala, ala mai kalaak Paulus salan, de loke au fo hukun. ¹⁶ Tehuu au afa'da sala ae, 'Tungga mana palenda Roma hetihеun, na au musi palisak dede'ak ndia dei. Musi nakatotonggok hataholi madede'a kala dei. Au sangga bubuluk, ei feen ana sala hata. Ma ndia boe oo, musi ana hambu faik, fo ana nasala'e aon, bei fo au aketu dede'ak ndia. Au fee lo Paulus neni au mai, fo ela au amanene dede'ak ia, tutuu-tetenden leobeek.' ¹⁷ Boe ma le'doeik au fali uni Kaisarea mai, hambu hataholi Yahudi luma, ala tungga ia mai boe. Fo'a mai, boe ma au tao dede'ak ndia. Au adenu ala loo Paulus mai nasale au, fo ela au bisa amanene dede'ak ia tutuu-tetenden. ¹⁸ Boe ma hataholi Yahudi la lambadeik, de ala mulai tui Paulus sala nala. Tehuu hata fo ala tui au ndia, tana benu no hata fo au akandandaang ndia. ¹⁹ Ka'da ala tala landaa la'eneu sila anggama hehelin. Ma latoka la'ban Paulus la'eneu hataholi esa, na'de Yesus. Tungga hataholi Yahudi la ndia, na Yesus maten so. Tehuu Paulus mate-mate nae, Yesus naso'da fali so. ²⁰ Latoka leondia, na huu au hataholi beuk, de au taa bubuluk aketu dede'a anggama ia, leo bee. Huu ndia, de au atane Paulus ae, 'Leo bee, mete ma au palisak o dede'am ia, nai Yerusalem do?' ²¹ Tehuu tana nau. De noke nakahehenek neni Keser neu, nai mana palenda Roma husen. Huu ndia, de au kena ahelen, losa

au hambu lelak, fo haituan neni Roma neu.”

²² Namanene Festus tutuin ndia boe ma, Mane Agripa nae, “Leo bisa na, au nau amanene akandoon, neme hataholi ndia mesa kana mai.”

Boe ma Festus nataa nae, “Bisa! Dei fo au heti fo fo'a na, ama bisa mamanene aom, neme hataholi ndia mai.”

Mane Agripa ana nau namanene Paulus kokolan

²³ Fo'a mai boe ma, gubenor Festus ana heti fo Mane Agripa namanene Paulus tutuin. Ana heti fo hataholi no'u kala lamanene Paulus. Ndia: malangga-malangga soldadu la, ma hataholi inahuu nala manai Kaisarea. Basa de Mane Agripa ma Bernike ala maso pake balo'a mane-manek. Boe ma hataholi la ala fee ha'dak neu dua sala. Le'doeik basa hataholi la lakabubua, boe ma gubenor ana fee loo Paulus mai.

²⁴ Boe ma loo Paulus mai. Basa ndia, boe ma gubenor ana so'uk kokolak nae, ‘Mane Agripa, ama-ama, ma basa nanahoka kala, fo au fee ha'dak. Hataholi ia, naden Paulus. Hataholi Yahudi la ladede'a loon. Boe ma hambu hataholi leme Yerusalem ma leme ia mai boe, fo lakataka au lae, hataholi ia taa nandaa naso'da so. ²⁵ Huu ndia de au palisa kana, tehoo au taa hambu salan fo nandaa huku maten. Tehoo ndia noke nakahehenek neni mana palenda Roma husen neu. ²⁶⁻²⁷ De nau, do taa nau oo, au musi sulak susula nununik. Tehoo hatematak ia, au musi sulak hata fee Mane Inahuuk? Huu ndia, de au akabubua basa ama sala, fo mamanenen. Mamanene basa, na au amahena ama Manek Agripa bisa ana fee au nanoli-nafa'dak, fo au bisa

sulak dede'a manamaso langgautek, fee Mane Inahuuk. Au ameda taa malole, mete ma au haitua dede'ak ia neu Keser, naa te au taa afa'da hataholi ia, salan hata.

Au kokolang ba'u ka'da ndia. Makasi.”

26

Paulus ana nasala'e aon neu Mane Agripa matan

¹ Boe ma Mane Agripa nadenu Paulus nae, “Hatematak ia, o bisa masala'e o aom leo. Ai basa nggai mahehele so, fo nau mamananene o.”

Paulus ana botik liman, boe ma ala nee-nee de nakokola nae,

² “Ama Manek Agripa fo au fee ha'dak. Au ame'da amahoko, huu ama ana mbo'i au bole tui ama sala, basa dede'ak, fo hataholi Yahudi la ala kalaak au. ³ Au bubuluk, Ama ana bubuluk no tete'ben, ita hataholi Yahudi la ha'dan, ma la'eneu ita natokan. De au hule fo Ama mamananene neulalau au.

⁴ Mulai neme au kadi'i anang mai lanoli au so, fo naso'da tungga ai hataholi Yahudi la ha'dan. Sososan, au hambu nanolik neme au nggolong mai; basa de au mai sakola seluk bali neme Yerusalem. Hataholi manai Yerusalem, ala bubuluk au dala so'dang, ma lalelak te'be-te'be au. ⁵ Mete ma malangga-malangga anggama la ala nau, na bisa ala tui lae lalelak au so, neme makahulun mai. Au ia boe oo, maso partei anggama Farisi. Basa hataholi la bubuluk ai hataholi Farisi la ia, mana

tungga mate nenin basa anggama Yahudi heti-heun.✧ 6-8 Manetualain nafa'da neu ai ba'iba'i nala neme makahulun mai, fo suek Ana tao naso'da falik hataholi mana mate kala. De losa hatematak ia, au ua hataholi Isra'el la, ai basa nggai mima leo sanahulu dua mai, de ai mahani-mahani ma hule-haladoi lele'dole'odaen, fo Manetualain ana tao natetu Ndia hehelun ndia.

Ama Manek Agripa fo au fee ha'dak. Huu au amahale, dei Manetualain ana tao naso'da falik hataholi mana mate kala, huu ndia, de ladede'a lo au. Au sangga atane, huu hata de hambu neme ei mai taa mamahale Manetualain, ana nabe'i tao naso'da nasafali hataholi mana mate kala? Neu ko Manetualain ana nabe'in!

9 Memak makahulun au tao su'di hata, fo la'ban mate-mate ua hataholi mana tungga Yesus, fo hataholi Nasaret ndia. 10-11 Lelek ndia malangga-malangga anggama Yahudi la, ala fee koasa neu au, fo au uu tao akatoto'ak Yesus hataholi nala su'di lai bee. Au humu ala sala, boe ma au hela uni sala leni Yerusalem leu, fo nandee sala leni bui dale leu. Au boe oo, tungga aketu huku mate luma. Au boe oo, maso uni uma huhule-haladoi kala dale uu, fo tao ala sala doidoso. Boe ma au akataka sala, fo lalelesi Yesus. La'i no'uk, au husi sala no dale mato'bik. Sa'di au amanene mana mamahale Yesus lai su'di bee, na mae losa nusa dea oo, au uu husi sala!"✧

✧ 26:5 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 23:6; Filipi 3:5

✧ 26:10-11 Hataholi Nadedenu nala Tutuin 8:3; 22:4-5

*Paulus ana tui seluk ndia natotonggo noon
(Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Paulus ana kokolak tuti nae, “La'i esa, malangga-malangga anggama la, ala fee au susula koasa, fo au uu husi Yesus hataholi nala leme kota Damsik. Basa de au uu. ¹³ Ama Manek Agripa! Ledoeik au bei nai dala lala'dak, me'da le'do namatetu, te ka'da nggengge neuk, manggale'dok esa neme lalai mai, ha'don tanden ana seli, ana loti bebeik neu au ma au nonoo nggala. ¹⁴ Ai basa nggai bala miu dae, huu manggale'dok ndia ha'don tanden ana seli. Boe ma au amanene halak esa, nakokola no au, nenik dede'a Aram* nae, ‘Wei Saul! Huu hata de o mambue tao Au doidoso akandondoo henin? Toto'ak la'i esak, mete ma o mambue la'ban Au hihing nakandondoo henin.’ ¹⁵ Au amanene halak ndia, tehoo au taa ita hataholin. De au atane ae, ‘Ama mana kokolak ia see?’

Boe ma halak ndia nataa nae, ‘Au ia, Yesus, fo o mambue tao doidoson makandoon. ¹⁶ Saul! Fo'a leo! Au atu'du au aong neu o fo da'dik neu Au hataholi namaheheleng. De o musi muu mafa'da basa hataholi la, hata fo lele'don ia o mitam neme Au mai so. Dei fo Au atu'du tamba o bali, dede'a beuk ia, fo suek o bisa

* **26:14** Nai susula Yunani nana sulak 'hataholi Ibrani dede'an'. Sila dede'a basa fain, ndia dede'a Aram. Boe ma ala sulak nakandandaa nae, 'toto'ak, mete ma o fiti makandoon besi matande nai o deam'. Ala lateme hoo sapi pake besi matande. Maku ma, sapi mana la'ban, ana fiti besi matande ndia, na neu ko name'da he'dis. Ndia sosoan nae, 'toto'ak la'i esak, mete ma o mambue la'ban makandondoo Au hihing.'

muu mafa'da basa hataholi la ia. ¹⁷ Neu ko o hambu toto'a mata-matak. Tehuu Au anea o neme hataholi la, fo ala sangga tao lakatoto'ak, mae neme hataholi Yahudi la mai, do neme hataholi fe'e kala mai. Tete'bes! Au haitua o muni hataholi taa Yahudi la muu. ¹⁸ O muu hasi mata nala, fo ela ala bubuluk, ma laso'da nai manggale'dok. Boe ma ala la'o ela sila dala so'da pepeko nala. Ma o musu matu'du sala dala so'da ndoon. O makambo'i kasa leme Malangga Inahuu Nituk koasan mai, ma basa na mua sala leni Manetualain leu. No leondiak, Manetualain ana koka heni basa sila sala nala. Sila boe oo, ala da'dik Manetualain hataholi nala sama leo hataholi fe'e kala, fo Manetualain ana hele nala sala, huu lamahele Au. Ka'da ndia fo Au afa'da o, Saul.'”

Paulus ana tui ndia uen

¹⁹ De Ama Manek, ues fo au simbo akandoon neme nusa so'dak mai, ndia au akalala'o kana. Losa hatematak ia, au aue akandoo, de au taa hela deak fa boe. ²⁰ Makasososan, au afa'da Yesus Dala So'dan neu hataholi Yahudi la, manai Damsik. Basa ndia, boe ma au mai afa'da hataholi Yahudi la manai Yerusalem, ma manai propinsi Yudea. Basa ndia, na au la'ok afeok uni hataholi taa Yahudi la, nusa-nusa nala uu. Au kokolak manggale'dok ua basa sala, fo ala la'o ela sila dala so'da kasala nala, ma fee sila aon neu Manetualain. Sila boe oo, ala tao lalole sila so'dan, fo feen neu hataholi fe'ek, fo ana da'dik tanda nae, sila da'dik hataholi beuk nai Manetualain dalek.☆ ²¹ Huu au aue leondiak,

☆ **26:20** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 9:20, 28-29

boe ma hataholi Yahudi la humu lala au, neme Uma Ina Huhule-Haladoik nai Yerusalem. Sila boe oo, ala sangga tao lisa au. ²² Tehuu Manetualain ana fali nala au. Huu ndia, de au bei aso'da losa hatematak ia. De au bei bisa ambadeik nai ia, fo au tui basa hataholi la inahuu-kadi'ik, la'eneu Yesus Dala So'dan. Hata fo au afa'dak ia, basan nandaa no hata fo Ba'i Musa, ma Manetualain mana kokola nala, lanoli nai makahulun so. ²³ Lanoli la'eneu Karistus, hataholi fo Manetualain ana helu basan so, fo sangga Ana haituan mai. Nae Ndia musi lemba doidosok, fo basa na Ana mate, tehuu basa na Ndia da'dik hataholi sososak, fo Manetualain ana feen naso'da nasafali. Dei Ndia ana fee manggale'dok neu hataholi Yahudi la, ma leo-leo fe'e kala manai daebafok ia.”✧

²⁴ Paulus bei kola-kola fo nafa'da ndia uen, boe ma Festus ana mboka nae, “Heeh! Paulus! Fama o mamulu ia so. O bubuluk no'un seli, losa ana tao nala o langgauten ana kelembua so.”

²⁵ Tehuu Paulus nataan nae, “Ama gubenor, fo au fee ha'dak. Au taa amulu. Basa au afa'da kala ia, memak tete'bes. Au taa dudulan. ²⁶ Ama Manek Agripa mesa kana bubuluk no tete'bes, hata fo au afa'da kala ia. Huu ndia, de au ambalani afa'da manggale'dok. Au amahela ae, Ama Manek namanene basa dede'a kala ia, huu hata fo mana da'dik ndia so, tana da'di nai mamana nees. Ndia ndia: Yesus ana mate so, te naso'da nasafali so. Basa hataholi boe oo, ala bubuluk dede'ak ndia. ²⁷ Lele uluk, Manetualain mana kokola nala, lafa'da memak basa dede'a kala ia. Au ambalani ambedak ae, Ama Manek

boe oo, namahale mana kokola la sila kokola nala, hetu?”

²⁸ Mane Agripa ana tete tutik ndia kokolan, nae, “Wee, Paulus! O mae hetu o dodoo kokoe au da'di hataholi Kristen nai fai keke'uanan ia, hetu!?”

²⁹ Tehuu Paulus nataa Manek nae, “Leoiak Ama. Au hule-haladoi neu Manetualain, fo ela lai-lai do dook oo, taa ka'da Ama Manek, te basa hataholi la faik ia, lamanene au kokolang ia, bisa ala da'dik sama leo au, fo Yesus hataholi nala! Tehuu, sa'di ama sala boso da'dik hataholi nana kenak leo au ia.”

³⁰ Paulus ana kokolak nate'e leondia, boe ma Mane Agripa no ndia feton Bernike, ma gubenor Festus, ma basa hataholi la, ala fo'a lambadeik, ³¹ de ala la'o leu deak, boe ma ala lakokola aon lae, “Hataholi ia tana tao hata-hata, fo nandaa huku maten, do taon neni bui dale neu!” ³² Boe ma Manek Agripa nafa'da gubenor Festus, nae, “Kasian la'i esak hataholi ia, noke nakahehenek neni mana palenda Roma husen neu. Te taa na, dei dede'ak ia bisa basan so, de bisa mbo'i henin so.”

27

Lo Paulus neni Roma neu

¹ Basa ndia, boe ma gubenor Festus naketun, ana haitua Paulus neni Mane Inahuuk Keser, nai Roma neu, fo naketu ndia dede'an nai ele. Boe ma ana fee Paulus no hataholi bui fe'e kala luma, neu malangga soldadu esa, na'de Yulius, fo ana nuni sala leni nusa Itali leu. Yulius ndia na, malangga soldadu, neme soldadu mana manea Keser mai. ² Faik ndia, au (fo Lukas) tungga nuni

boe. Boe ma bei hataholi esa bali, fo hataholi Makedonia, neme kota Tesalonika mai, na'de Aristarkus, ana tungga boe. Ai basa nggai sa'e ofak maneme Adramitium mai. Tungga hihiik, na ofak ndia, dei fo ana tuli mamanak no'uk nai nusa Asia.

³ Ai sa'e la'o ela Kaisarea, de fo'a mai boe ma, ai losa nai kota Sidon. Malangga soldadu Yulius ana tao Paulus neulau hiak, ma nafa'dan nae bole neu tilo nonoo nala lai ma'dalai. Ndia hihiin ndia, na suek ala bisa fee Paulus su'di hata fo ana parluun nai tasi lai.

⁴ Boe ma ai basa nggai sa'e seluk mini ofak lain miu, fo mulai la'o. Tehuu ani solu belak, losa ofak ndia elaba'ik tana mata neu. Boe ma ala heok ofak, fo suek ana tungga pulu Siprus, no dae Siria laladan, fo ela nanababaak neme ani solu mai. ⁵ Boe ma neme ndia mai, ai la'o makandoo mesik tasi manai nusa Kilikia ma nusa Pamfilia matan. De ai losa kota Mira nai nusa baba'ek Likia. Losa ndia, boe ma ai basa nggai konda la'o ela ofak ndia. ⁶ Neu Mira boe ma malangga soldadu Yulius, ana sangga ofa fe'ek, fo ana nau neni Itali neu. Boe ma ana hambu ofak esa, fo neme Aleksanderia mai, mana sangga neni Itali neu. De nadenu ai basa nggai sa'e mini ofak ndia lain miu.

⁷ Ai la'o faik hi'da so, tehuu ofak ndia elaba'ik tana nau mata neu, huu ani solu belan ana seli. De ai sota mate losa sangga dekak no kota Knidus. Tehuu ani bei belak nakandoo, de ai la'o nggo'di mini pulu Kreta miu, suek nanababaak neme ani ndia mai. Basa ndia, bei fo ai tungga mana solongoon esa, na'de Salmone. ⁸ Ai sota

mate tungga mana solongoon ndia, tungga-tungga pulu Kreta tasi bifer, de bei fo ai losa mamananak esa, na'de Namu Malole. Mamananak ndia dekek no kota Lasea.

⁹ Nai ndia, ofa isi la ala hahae fa neme sila sosota nala mai, huu ai la'o doon ana seli, tehuu beita losa Itali. Faik ndia, hataholi Yahudi la Fai Inahuun Hambu Ambon Salak, ana seli so.* Ndia ndandaan nae, fai ani belak ma lii inahuuk ana mulai so. Boe ma ofa isi la latane lae, ata la'o takandoo do taa. Namanene leondia boe ma Paulus ana so'uk kokolak nae, ¹⁰ "Basa tolanoo ngga lei. Au oke kokolak fa. Au ame'da, mete ma ita la'o takandoo, na neu ko ita bisa hambu toto'a no'uk. Bisa-bisa ofak ia, ana bolo, de mopo balo'a sala, ma ita basa nggata boe oo bisa mate." ¹¹ Tehuu malangga solda'du ndia, tana nau namanene Paulus. Ana namahale lena ka'da jura'gan, ma maofak. De ala dudu'a, sangga kalua neme mamananak ndia mai. ¹² Dede'an ndia, na Namu Malole manggalau ana seli, mete ma ofak, ana musi see neu ndia, nai fai lii. De sila no'u kala nau, fo ai la'o makandoo, mini kota Feniks miu. Ala lamahena, mete ma bisa na ai basa nggai mahani ndia nai fai liin ia. Kota Feniks ndia, pulu Kreta namo seseen neulaun ana seli, huu nanababaak neme ani bala konak, ma bala kiik mai, ma nakambo'ik neme lii inahuuk mai.

Ani sanggu nai tasi

* **27:9** Faik fo teuk kalima hulu sion, hataholi Yahudi la Fai Inahuu Hambu Ambon Salak, ana tu'da la'eneu bula Oktober fain lima. Faik ndia fai bala-kiik ana mulai so.

¹³ Faik fo ani konas ana fumbu faa-faa, boe ma lae hetuk ala bisa pake ani ndia, fo ala la'o leni Feniks leu, de lae, "Ani ia neulauk. Mai fo ita la'o leo!" De ala hela naka ma ala le'a laa, boe ma ai la'o tungga-tungga tasi bifi. ¹⁴⁻¹⁵ Tehuu ai beita la'o doo-doo ana, te ani sanggu ana mai so. (Fo hataholi la lae, 'ani timu konas'). Ani ana fumbu heni ofak neni tasi lala'dan neu. Ofa isi la tala bisa belok ofa langga natetu, de ka'da ala ela ofak ana bonu tungga ani hihii leo.

¹⁶ Ai bonu tungga lii, losa dekak mia pulu anak esa na'de Kauda. Faik ndia, sakoci bei ana do'o-do'o nai ofa iko, huu nanamba'ak no ofak talin. Boe ma ai hela sakoci sota mate malan seli, fo nakahehene kana neni ofak lain neu. ¹⁷ Ledoeik sakoci nala ofak lain so, boe ma ala mulai feo tali ndule ofak ndia aon, fo suek nanea bosu losak ofak papa nala huka heni sala, fo ana bolo. Sila boe oo ala bii, bosu losak lii ana tenda ofak ndia, fo ana hala neu salae metik Sirtis nai Afrika ele. De lakonda naka ana bonu neu tasi, suek naloe ofak ndia nalalain.

¹⁸ Ani sanggu ndia, ana bala ai ofan kii-konak. De fo'a mai, boe ma ofa isi la ala nggali heni ofak bua fufua nala, neni tasi dale neu. ¹⁹ Fo'a mai seluk, te ani sanggu bei nafumbu belak. De ala boe bii bali. Huu ndia, de ala tao lamada'u ofak fufuan. Ofak manala nala boe oo, ofa isi la ala mbia heni sala lenik sila lima heheli nala. ²⁰ Lele'do-le'odaen ani sanggu ndia, taa naloe fa boe losa faik hi'da, ma ana ko'a kate nalan seli, losa taa mita le'do ndu kala so. Ai basa nggai ketu ai namahenan, ma ai mae, ai taa maso'da so.

21 Ai taa mi'a hata-hata esa boe, faik hi'da ia so. Boe ma Paulus noke nala basa sala, de nakokola nae, “Basa Tolanoo nggalei! Leo ei tungga au kokolang so, fo boso ata la'o ela Namo Malole na, neu ko hatematak ia, ita taa hambu toto'ak no'uk leo iak, ma taa naheni hata-hata esa boe. 22 De hatematak ia, au oke ei basa nggei, fo ka'da tao inahuhuu ei dale mala. Neu ko ita ofan ia nakalulutuk henin. Tehuu boso bii, te taa hambu hataholi ana mate. 23 Au nau ei basa nggei bubuluk mae, au ia Manetualain hataholin, de au hambu ues neme Manetualain mai. Le'odaek Manetualain ana haitua atan esa, neme nusa so'dak mai, de nambadeik neme au boboang seli. Boe ma nafa'da au nae, 24 ‘Paulus! O boso bii hata-hata esa boe. Dei o muni Mane Inahuuk Keser muu nai Roma, fo tao o dede'am. Huu Manetualain dalen neulauk no o, huu ndia de Manetualain boe oo, nasala'e hataholi la fo manai ofak ia lain.’ 25 De, basa tolanoo nggalei. Boso ei samanen ana loe. Au amahete te'be Manetualain, fo Ndia nafa'da au le'odaen ndia, de neu ko ana da'di leondiak. 26 Tehuu ofak ia, dei ana hala neu pulu esa.”

Ofak dekak no ma'dalai

27 Faik ndia, ani-lii ana mbuka nakamiminak tao nabonu ai, faik sanahulu haa neme Tasi Adria. Tehuu me'da fatila'da boe ma, ofa isi la lame'da nonook ai deka-deka mia ma'dalai so. 28 Lakonda u'ukuk fo sangga ala bubuluk oe deman. De ala uku hambu le'a dua hulu. Boe ma ana mata neu fa bali, de lakonda seluk u'ukuk, de ala hambu oe deman le'a sanahulu lima.† 29 Basa

† 27:28 Le'a 20 na meter 37; le'a 15, na meter 27.

sala ala bii, te boso losak ofak ndia ana hala neu batu kanolik. De lakonda naka ofa iko haa nai dea. Boe ma ai basa nggai mamahehenak, fo suek manggale'do lai-lai. ³⁰ Tehuu ofa isi la lala halak, fo ala sangga lalai la'o ela ofak ndia no nee-neek. De lakonda sakoci fo taok ala sangga lakonda ofa langga naka nala.

³¹ Tehuu Paulus nafa'da ofa isi la keke'di manggalaun ndia, neu malangga soldadu ma soldadu la nae, “Metete ma ofa isi la taa lahani ofak lain, na neu ko mate basa ei.”

³² Lamanene Paulus nae leondia, boe ma soldadu la ala tati ketu tali, fo ela sakoci ana bonu henin. De ofa isi la tala lalai so.

³³ Fai mulai manggale'do, boe ma Paulus ana kokoe nala hataholi la sila fo la'a. Ana nae, “Soso'da ina dua ia so, te ka'da ita tanggatuuk, ma ka'da tamahehenak, ma taa isi ita tein no hata esa boe. ³⁴ De au hule fo ela ita ta'a fa dei, fo ita hambu falik ita balakain. Au amahale ae, dei taa hambu esa neme ita mai ana hambu soe. Ita basa nggata neu ko taso'da!”

³⁵ Kokolak basa leondia, boe ma Paulus ana ha'i nala loti. De ana hule-haladoi noke makasi neu Manetualain, neu basa sala matan. Basa ndia boe ma ana ha'i nala loti biak esa, de na'a. ³⁶⁻³⁷ Lita leondia, boe ma dale nala latetea lasafali. De ala la'a tungga no'u. Basa ai manai ofak ndia lain, hambu hataholi natun dua hitu hulu nee. Ai basa nggai mi'a. ³⁸ Ai mi'a makabete, boe ma ala mulai mbia heni ha'de gandum la karong-karong, leni tasi dale neu, fo suek ala boe tao namada'u ofak ndia.

Ofak ana hala

³⁹ Fai ana manggale'do so, boe ma ofa isi la lita ma'dalai. Tehuu tala bubuluk pulu beek ndia. Ala lita namo esa, tasi bifer salaek. De lamahena leo bisa na leni ofak ndia nesik batu-batu kanolik manai tasi ndia, fo ala leni tasi bifer leu. ⁴⁰ De ala tete ketu ela naka la, leu tasi dale. Boe ma latanggo'do uli fa neni tasi dale neu, fo suek bisa nakalala'ok ofak. Boe ma ala hela lala laa anak manai mata, fo ela ani ana fuu ofak neni tasi bifer neu. ⁴¹ Tehuu ofak ana dusi sa'e nala salae mbukuk esa, nai tasi dale, de ana hala neu ndia, de tana nangge'o fa boe. Boe ma lii ana mai mbuka nakalulutu ofa iko.

⁴² Ledoeik soldadu la lita leondia, boe ma ala sangga tao lisa basa hataholi bui la. Te ala bii, boso losak hataholi bui la sila, ala ngga'e leni ma'dalai leu fo lalai. ⁴³ Tehuu malangga soldadu Yulius, ana ka'i ndia soldadu nala, huu ana sangga nasala'e nala Paulus. Boe ma ana palenda, fo basa hataholi la mana ngga'e malelak, fo lakaboku tasi dale leu leo, ala ngga'e leni ma'dalai leu. ⁴⁴ Basa boe ma hataholi taa mana ngga'e lalelak, ana nadenu sala to'u papak do su'di hata, fo ala bonu tungga lii neni sala ma'dalai leu. De ai basa nggai losa ma'dalai no so'dak.

28

Nai pulu Malta

¹ Ai basa nggai losa ma'dalai no so'dak, bei fo ai bubuluk mae pulu Malta ndindia. ² Nusak ndia isi nala, ala soluk ai no malole. Huu hambu uda ma manilik ana seli, de ala tao ha'i inahuuk nai tasi bifer ndia, de loke ai fo ai miu dala ha'i.

³ Paulus boe oo neu hehele ai, fo taon neu ha'i. Tehuu le'doeik ana ndae ai la leu ha'i lain, te ka'da nggengge neuk, mengge kalasok esa ana pula mai, huu taa nakatataka ha'i mato'bin. Boe ma mengge ndia ana kiki nakadita londa-londa neu Paulus liman.

⁴ Ledoeik ndia, hataholi Malta lita mengge kalasok ndia, nakadita londa-londa neu Paulus liman, boe ma lakokola esa no esa lae, "Hataholi ia neu ko makanisak ia. Mae ana nakambo'ik neme tasi manggalauk mai, tehuu memak ndia uan ndia. Huu ndia, de tana bisa naso'da so! Te see ana tao manggalauk na, ana ketu-kolu ndia buna-boan." ⁵⁻⁶ Hataholi la sila ala dudu'a lae, neu ko ba'ianak bali, te Paulus liman ana mbae, de ka'da nggengge neuk te maten.

Tehuu Paulus ana mbilu heni mengge ndia, neni ha'i dale neu. Ma taa name'da he'dis fa boe. Boe ma hataholi la sila lahani-lahani dodoo ana, te Paulus taa hata-hata. Boe ma ala dudu'a lae, "Naafu ndia nitu lalais ia bou!"

⁷ Taa dook neme mamanak ndia mai, hambu gubenor uma nala ma daen loan ana seli. Gubenor ndia, na'den Publius. Ana mai soluk ai neme tasi bifi, boe ma noke ai miu leo tataak nai ndia uman. Ana ono-lau ai faik telu nai ndia.

⁸ Faik ndia, gubenor ama bonggin ana sumai, ma ana sali taa hahae. Boe ma Paulus neu tilon nai ndia kaman. Basa boe ma Paulus ana tao liman neu hataholi kamahe'dik ndia, de ana hule-haladoi feen. Boe ma ana hai memak. ⁹ Ala lita gubenor aman ana hai so, boe ma hataholi kamahe'dik fe'e kala leni Paulus mai. Loken ana fali sala, boe ma ana tao nahai sala.

*Paulus asa sa'e ofak la'o ela Malta fo leni Itali
leu*

¹⁰ Basa ndia, boe ma hataholi la latu'du sila nameme'da makasin, de leni fee ai palasen no'un seli.

¹¹ Ai leo mima Malta bulak telu, losa fai lii ma ani sanggu ana hahae. Faik ndia, hambu ofak esa neme Aleksandria mai, de ana see pulu ndia so, neu fai lii. Ofak ndia na'den, Kakana Kaduak,* huu hambu bua nana dokik nitu lalais kakana kaduak, nai ofak ndia langgan. Boe ma ai sangga sa'e ofak ndia, de hataholi Malta la leni fai lepanggee, ma balo'a fe'ek fo ai paluun nai ofak lain.

¹² Ai sa'e ofak belekoe losa kota Sirakusa nai Sisilia. Ai see neu ndia faik telu. ¹³ Neme ndia mai ai tungga-tungga Sisilia tasin biffin, de ai losa kota Regium. Fo'a mai, boe ma ani konas ana nafumbu nalan seli, de ai ofan ana dusi lai-lai. Binesan boe ma, ai losa kota namo esa, na'de Putioli. ¹⁴ Ai miu ndia, de ai konda la'o ela ofak. Boe ma ai miu sangga Yesus hataholi nala manai ndia kala. Ai matonggo mia sala, boe ma ala loke ai fo leo tataak mia sala. De ai leo sosodaina esa mima ndia. Basa ndia boe ma ai la'o eik makandoo mini Roma miu. ¹⁵ Faik fo Yesus hataholi nala manai Roma lamanene lae, ai mini ele miu, boe ma ala mai soluk ai nai dala lala'dak. Luma ala hambu ai mima Pasa Apius. Fe'e kala ala hambu ai mima mamanak esa, na'de Pasanggrahan Telu.† Faik fo Paulus nita sala,

* **28:11** Tungga hataholi manai ndia kala anggaman, kakana kadua kala ndia na'de nala Kastor ma Poluks. † **28:15** Pasa Apius doon neme Roma mai, me'da kilo hitu hulu and Pasanggrahan Telu doon, kilo lima hulu telu.

boe ma noke makasi no'uk neu Manetualain, de ndia dalen ana da'di natea.

Paulus nai Roma

¹⁶ Losa Roma, [boe ma soldadu la ala tao hataholi bui la leni bui dale leu.][‡] Tehuu Paulus taa. Ala mbo'in fo bole ana se'ba uma esa. Nai ndia, ana leo no soldadu esa, fo nanea nakandoon. Dua sala liman bekeselik, nana mba'a mangginggiik nenik tali besi.✧

¹⁷ Basa faik telu, boe ma Paulus noke lasi-lasi Yahudi manai ndia kala, fo ala mai latonggo loon. Faik fo lakabubua so, boe ma nafa'da sala nae, “Basa tolanoo nggalei! Au nai ia huu hataholi Yahudi la, ala humu lala au neme Yerusalem. Boe ma ala fee au uu mana palenda liman. Naa te au taa asala hata-hata esa boe! Au taa tao hata-hata fo la'ban ita leo hehelin. Ma au taa la'ban ita heti-heun, fo ita simbo sala leme ita bei-ba'i nala mai so. ¹⁸ Mana palenda ana palisak au dede'ang ia neme ele so. Tehuu taa hambu au salang esa boe, fo nandaa huku mate. Huu ndia, de ala sangga mbo'i heni au so. ¹⁹ Tehuu ka'da hataholi Yahudi la malangga nala ala timba heni mana palenda nakeketun, fo sangga mbo'i heni au so, de nau do taa nau oo, au musi akahehenek uni mana palenda Roma husen mai. Au tao leondiak, tehuu au taa dudu'a kalaak seluk, au leo heheling.✧ ²⁰ Huu dede'ak ndia, de au akabubua tolanoo kala nai ia. Fo ela ita takokola aok dede'a hatak, fo hataholi Yahudi la lahani-lahani kana: de ita basa nggata tamahena neu

[‡] **28:16** a: Hambu Susula Yunani laak luma, tana sulak dede'ak manai longga dale ia. ✧ **28:16** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 28:20 ✧ **28:19** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 25:11

Manek ndia, fo Manetualain ana nau haituan mai, suek nasala'e nala ita leo Isra'el. Huu dede'ak ia, de ala mba'a au nenik tali besi ia.”

²¹ Boe ma lataa lae, “Losa hatematak ia, ai beita simbo susulak esa neme Yudea mai, fo lafa'da tolanook dede'an ia. Leondiak boe oo, tolanoo-tolanook mana maik leme ele mai, tala lafa'da hata-hata esa boe, la'eneu tolanoo Pau.

²² Tehuu ai hii mamanene hata fo tolanook namahelek ndia, huu ai mamanene su'di nai bee, lae hataholi la ala timba heni hata fo partei salanik lanoli kala. Te tete'ben na leobeek, na ai beita bubuluk. De tolanook mafa'da su'dik ai dei.”

²³ Boe ma basa sala lala halak, de ala hele lala faik esa, fo ala sangga latonggo seluk. Losa fain ndia, boe ma hataholi no'un seli ala mai lakabubua leme Paulus uman. De ana mulai tui sala Manetualain palendan. Boe ma ana pake Ba'i Musa susulan, ma Manetualain mana kokola nala susulan, fo sangga tao sala ala lamahale neu Yesus. Paulus ana kokolak neme fafain mai losa bo'bok.

²⁴ Le'doeik fo lamanene basa Paulus kokolan, boe ma hambu luma lamahale te selu kala, na, taa. ²⁵ Ala esa la'ban esa, losa hambu luma ala sangga fali. Tehuu Paulus nae, “Memak ei natokan ia, nandaa no makahulun, Manetualain Dula Malalaon nafa'da Ba'i Yesaya ²⁶ nae,

‘O muu mafa'da leo ia, mae,

“Dei ei mambue mamanene makandondoo
henin Au Kokolang,

tehuu ei taa malelak fa boe!

Ei mambue mita makandondoo henin hata
fo Au taok,

tehuu ei taa mbali sana.”

²⁷ Huu leo ia, dalen batu mamates.

Ndi'idoo nala, tala nau lamanene so bali!

Ma mata nala lakambomboke nisak!

Neme naa, fo boso boe ala lamanene bali;

Ma neme naa, fo mata nala, boso boe ala lita
bali

Ma neme naa, fo dale nala mboke lakan-
doo henin.

Losa ala taa bubuluk dala fafalik, leni Au mai
bali,

De talobee fo Au bisa tao alole sala bali?”[✧]

²⁸ Basa de Paulus ana nate'e kokolan nae, “De
leo iak, tolanoo nggalei! Ei musi bubuluk mae,
hatematak ia Manetualain boe oo, Ana mulai
fee so'dak neu leo-leo fo taa Yahudi la so, huu
sila boe oo ala nau lamanene Manetualain.”

²⁹ [Paulus nate'e leondia, boe ma hataholi la sila
ala fali. Tehuu dudu'a nala taa hambu latonggo,
huu ala latoka esa no esa.]§

³⁰ Paulus ana leo nai ndia uma sese'ban ndia
losa teuk dua. Ana simbok no namahokok
hataholi fo mana sangga latonggo loon.

³¹ No leondiak, ana hambu lelak fo ana tui sala
Manetualain palendan, ma nanoli sala Lamatuak
Yesus Dala So'dan. Paulus ana kokolak mang-
gale'dok ma kambalanik, ma tana nakatoto'a
hata-hata.

Ama Teofilus susuek. Au tutuing losa ka'da ia.

Makasi.

Neme au, Lukas.

✧ **28:27** Yesaya 6:9-10 § **28:29** De'ek ia taa nai susula Yunani
laak luma.

**Rote Lole Alkitab
Genesis and the New Testament in the Rote Lole
language of Indonesia**

copyright © 2004 Unit Bahasa dan Budaya

Language: Rote Lole (Lole)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-06-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

66fb93de-30be-533a-80d6-f3d0582cedf6